

Akutagawa Ryūnosuke
A VIHAR KAPUJÁBAN

Akutagawa Ryūnosuke

A VIHAR KAPUJÁBAN

芥川 龍之介: 羅生門

Fordította: B. Fazekas László, Gergely Ágnes,
Lomb Kató, Vihar Judit

PÓKHÁLÓ

1

Egy szép napon a Könyörületes Buddha magányosan sétálgatott a Paradicsom lótusztavának partján. Gyöngyfehéren csillogtak a tó nyíló lótoszai; közepükön arany bibék közül áradt szüntelenül a kimondhatatlanul édes illat. Pirkadt éppen a Paradicsomban.

Egyszerre csak megállt, és véletlenül lepillantott a tó felületét borító lótoszlevelek között. Pontosan a Paradicsom alatt terül el mélyen, nagyon mélyen a Pokol Feneke, és ezért a kristálytisza vízen át olyan világosan láthatók a Styx folyó és a Tüskés Hegy tájai, mint valami diorámában.

Kegyesszeme megakadt egy Kandata nevű férfin, aki a többi bűnössel együtt ott fetrengett a Pokol Fenekén. Ez a Kandata nagy gazfickó volt, aki gyilkolt, gyújtogatott és egyéb gonosztetteket követett el. Egyszer, csak egyetlenegyszer cselekedett jót életében.

Úgy történt a dolog, hogy Kandata éppen egy sűrű erdőn haladt keresztül, amikor aprócska pók akadt útjába. Már éppen felemelte a lábát, hogy eltapossa, amikor eszébe jutott: „Nem, mégse ölöm meg! Akármilyen hitvány féreg, de mégis élőlény, mint én magam. Akárhogy vesszük is, egyetlen dolog lenne elrabolni életét!” – gondolta, és sértetlenül útjára engedte a pókot.

A könyörületes Buddha, amint lenézett a Pokolba, visszaemlékezett arra, hogy Kandata megkegyelmezett ennek a kis állatnak. Úgy határozott, hogy egyetlen jótette jutalmául lehetőséget nyújt neki a Pokolból való kiszabadulásra. Szerencsére éppen megpillantotta a Paradicsom egyik pókját, amint gyönyörű ezüst pókhálót szőtt egy smaragdzöld lótoszlevélen. Kegyesszeme fogta gyengéden a pókfonalat, és a gyöngyfehér lótoszok között leengedte a mélyen alatta elterülő Pokol Fenekére.

Most a Pokol Fenekén vagyunk: Kandata, a többi bűnössel együtt, hol alámerül, hol ismét fel-emelkedik a Véres Tóban. Koromsötét van mindenütt; a mélyfekete homályból itt-ott felderengő fakó fény sem más, mint a félelmetes Tüskés Hegy, amelynek szörnyűségét elmondani sem lehet. Halálos csend uralkodik körös-körül, mint a sírok mélyén, csak itt-ott hangzik fel valamely magányos bűnös erőtlen sóhaja. A Pokol annyi kínszenvedése gyötörte meg ugyanis az embereket, mire eljutottak idáig, hogy sóhajtozásra sem maradt erejük. Kandata, ez a minden hájjal megkent gazfickó sem tehetett tehát egyebet, mint hogy dögvóráson levő béka módjára fuldoklott a Véres Tóban.

Ekkor történt, hogy Kandata mit sem sejtve felemelte fejét, és a magasban húzódó égboltra tekintett. Csodák csodája: a néma homályban a messze-messze égboltról lecsüngő, ezüstös pókháló derengett fel előtte; olyan halvány csillogással, mintha félne az emberi szemtől. A pók szötte fonal éppen az ő feje felett ereszkedett le a magasból.

Kandata boldogságában önkéntelenül tapsolni kezdett. Ha ezen a szálon fel tud kapaszkodni egy darabig, biztosan kimenekülhet a Pokolból! Sőt, ha minden sikerül, eljuthat a Paradicsomig is. Akkor nem kergethetik fel a Tüskés Hegyre, nem kell fuldokolnia a Véres Tó habjaiban!

Ilyen gondolatok között ragadta meg gyorsan és keményen a pókfonalat, és kúszott rajta ereje megfeszítésével magasabbra, egyre magasabbra. Minthogy világeletében nagy tolvaj volt, kellő gyakorlata volt a mászásban.

A Poklot a Mennyszágtól azonban sok millió mérföld választja el: Kandata nem tudott olyan gyorsan felfelé kapaszkodni, ahogy a vágy repítette. Hosszú ideig tartó kúszás után végül is annyira elfáradt, hogy egy hüvelykkel sem tudott feljebb emelkedni. Kénytelen volt megpihenni, majd a pókfonal közepén csüngve letekintett a messze alatta elterülő, nagy mélységbe.

Kandata olyan erővel küzdött feljebbjutásáért, hogy a Véres Tó, amelyet – úgy érezte – csak nemrégiben hagyott maga mögött, már a messzi homályba vészett. És mélyen alatta maradt a tompa fényben villogó, félelmetes Tüskés Hegy is. Ha ilyen gyorsan kúszik felfelé, talán hamarabb is megszabadul a Pokoltól, mint remélte.

Két kezére csavarta a pókhálószálat, és először, amióta a Pokolba került, hangosan felkacagott: „Sikerült! Ah, sikerült!”

Am egyszerre csak azt vette észre, hogy az ő példáját követve, a bűnösöknek megszámlálhatatlan serege igyekszik, hangyasereg módjára, feljebb, egyre feljebb a pókhálón. Kandata elképedve és megrémülve, először csak tágra nyílt szemmel, bolond módjára eltátott szájjal meredt maga elé. Hogyan bírna el ennyi töméntelen embert a vékony pókháló, amely egyedül az ő súlyától is csaknem elszakadt? Ha elpattan a fonál, mielőtt ő felér rajta, menthetetlenül visszazuhan a Pokol Fenekére, pedig milyen halálmegvető bátorsággal kúszott fel idáig! Elviselhetetlen gondolat!

És közben a bűnösök nyüzsgő százai és ezrei kúsztak gyorsan, egymás után felfelé a halvány fényben derengő pókháló fonalán. Most rögtön tennie kell valamit, mert különben elszakad a szál, és ő menthetetlenül visszazuhan a Pokolba.

Kandata hangosan felkiáltott: „Hé, gazfickók! Enyém a pókháló! Kinek az engedélyével kapaszkodtok fel rajta? Lefelé, lefelé!”

Ebben a pillanatban a pókháló, amely mostanáig bírta a terhet, hirtelen kettészakadt ott, ahol Kandata csüngött rajta. Tehetetlenül, hangtalanul, körbeforogva, hanyatt-homlok bukfacezett fejével lefelé a sötétség fenekére.

Csak a halvány fényt árasztó égi pókháló csüngött le kettészakadva a holdtalan-csillagatlan égboltozatról.

3

A könyörületes Buddha a Paradicsom lótusztavának partján állva némán nézte végig ezt az egészet. Amikor Kandata kődarab módjára zuhant alá a Véres Tó fenekére, bánat felhőzte be kegyes arcát, és folytatni kezdte sétáját. Alighanem megvetéssel sújtotta Kandatát, aki maga akart kikerülni a Pokolból, de – méltó büntetésül gonoszlelkűségéért – visszazuhant ugyanoda.

De a Paradicsom lótusztavának virágai ügyet sem vetettek az egészre. Gyöngyfehéren hajladoztak kelyheik Buddha lába körül, és az arany színű bibék szüntelenül ontották édes illatukat.

Delelőre járt az idő a Paradicsomban.

1918. április 16

A NARANCS

Borús téli alkonyaton, tompa aggyal, magamba roskadva gubbasztottam a yokoszukai vonat egy másodosztályú fülkéjében, és vártam az indulást jelző füttyöt. A villany világította fülkének – kivételesen – én voltam az egyetlen utasa. Kinéztem az ablakon: még kísérő sem akadt a homályos peronon. Csak egy óljába zárt kiskutya keserves vonítása hangzott fel időnként.

Ez a látvány tökéletes összhangban állt fásult hangulatommal, és a felhős éghez hasonló rideg árnyékot vetett elmondhatatlanul fáradt, kimerült agyamra. Felöltöm zsebébe dugtam kezemet, és annyi erőt se tudtam összegyűjteni, hogy kivegyem, olvasni kezdjem a nálam levő lapokat.

Végre elhangzott az indulás füttyszava, és én némi megkönnyebbüléssel hajtottam fejemet az ablakpárkányra. Csak tudatom alatt készültem fel arra, hogy az állomásépület lassan el fog vonulni szemem előtt.

Egyszerre azonban fapapucsok éles csattogása hangzott fel a bejárat felől. Rögtön utána felcsapódott másodosztályú fülkém ajtaja, és a jegyszedő káromkodásai közepette egy tizenhárom-tizennégy éves leányka perdült be rajta. Ugyanakkor lendületbe jött a szerelvény is. Szemem előtt elvonnultak az állomás oszlopai, a ciszternák, amelyek mintha otffelejtve vesztegeltek volna, a hordár, aki a kapott borraivalót köszöngetve hajlongott valamelyik utas előtt. Mindez az ablakon betóduló füstön keresztül, húzódozva és tapadósan merült el mögöttünk. Lassan felengedő hangulatban gyűjtöttem cigarettára, azután felemeltem el-elnehezedő szempilláimat, és szemügyre vettem a velem szemben ülő leányt.

Olajozatlan varkocsot hordott; arcát visszataszítóan vörösre cserzette a hideg. Az egész lányról csak úgy ordított a falu. Piszkos halványzöld gyapjúsálja lomposan omlott le a térdére, amelyen kendőbe csavart csomagot tartott. Fagymarta keze nemcsak motyóját szorongatta, hanem – mint valami rendkívül becses tárgyat – a harmadik osztályra szóló, vörös színű jegyet is.

A lány durva vonásait éppoly visszataszítóan találtam, mint mocskos ruháját. Bosszantott együgyűsége is: még a második és harmadik osztály közötti különbséget sem tudja! Igyekeztem minél előbb elfelejteni jelenlétét; zsebembe nyúltam az esti újságért, térdemre terítettem, és olvasgatni kezdtem.

Az újságlapra eső, kívülről beszivárgó világosság helyébe hirtelen villanyfény lépett: az egyes hasábok rosszul szedett írásjegyei egyszerre élesebben tűntek szemembe. Mondanom sem kell: a yokoszukai útvonalon levő számos alagút közül az elsőhöz közeledtünk.

Hiába igyekeztem azonban a megvilágított újság forgatásával elűzni lehangoltságomat. csupa banális, lapos témáról szóltak a hasábok. A béketárgyalások állása, házassági hírek, korrupciós ügyek, gyászjelentések... Abban a percben, hogy a vonat befutott az alagútba, és a menetirány megfordulni látszott, szemem csak gépiesen cikázott a cikkek között, amelyek szinte végtelen fonalként húzódtak az újságlapokon. A kislány pedig, mint ezeknek az érdektelen tényeknek emberi alakban való megtestesülése, ült velem szemben az ülésen, anélkül, hogy meg tudtam volna feledkezni jelenlétéről. Az alagútban száguldó vonat, a parasztleány, az unalmas cikkekkel teli újság... mi más mindez, mint valami szimbólum? Mi más, mint a megfoghatatlan; a hétköznapi, a vulgáris emberiség jelképe? Ízetlennek éreztem az egész világot, és elhajtva az imént olvasott lapot, az ablakpárkányra fektettem fejem. Lehunytam a szemem, szinte megszűntem létezni.

Néhány perc telt így el. Egyszerre azonban, mintegy veszélyt szimatolva, önkéntelenül felpillantottam. A leány közben otthagya a szemközti ülést, a közelemben hurcolkodott, és minden igyekeze-

tével az ablak kinyitásán fáradozott. Csakhogy a nehéz ablak – mint várható is volt – nem engedelmeskedett. A lány hidegtől cserzett arca egyre jobban nekivörösödött. Akarva, nem akarva hallanom kellett szipákolását, fuldokló lélegzését. Ez persze elég lett volna ahhoz, hogy néhány perc múlva bennem is felébredjen az együttérzés, de közben rájöttem, hogy az alagút bejáratához ért vonatunk: ablakaink csak elszáradt fűvel tarkított, meredek falak közé szorultak. A lány azonban ezzel sem törődött: tovább próbálkozott az ablaknyitással. Elképzelni sem tudtam, mi a szándéka; egyszerűen valamiféle hóbortnak véltem, és lelkem mélyén újra elfogott az ellenszenv. Hideg, közönyös szemmel néztem a fagymenta kezek élethalálharcát az ablakkal, és magamban azon imádkoztam, hogy kudarcba fulladjon a próbálkozás.

Éppen akkor, mikor a vonat fülsiketítő kattogással berohant az alagútba, az ablak nagy csattanással engedett a rángatásnak. A négyszögletes lyukon keresztül olyan fekete levegő zúdult be, mintha oldott kormot tartalmazott volna, és hirtelen fojtó füst áradt szét az egész kupéban; a torkomnak támadt, és mivel annyi időm sem maradt, hogy arcomra szorítsam a zsebkendőmet, a füstáradat olyan köhögési rohamot váltott ki belőlem, hogy csaknem megfulladtam. A leány egyáltalában nem törődött ezzel; mélyen kihajolt az ablakon, és a koromsötétben száguldó szélnek prédául dobva farkocását, nézett előre menetirányban. Mire a füstön átszivárgó villany világánál ki tudtam venni, hogy mit csinál, már halványan felderengtek az ablak körvonalai is. Ha nem áradt volna kívülről be a föld, a széna, a víz hűvös illata, alaposan leszidtam volna az ostoba leányt, és megparancsoltam volna neki, hogy csukja be az ablakot.

Ebben a pillanatban azonban a vonat könnyedén kisiklott az alagútból. Száraz fű borította domboldalak között valami szegényes külváros kereszteződéséhez érkezett. Az út mentén náddal és cseréppel fedett tetők torlódtak mocskos közelségben egymásra. Csak egy kirojtozódott, piszkosfehér zászló hintázott lagymatagon az alkonyati sötétségben.

Alighogy kiértünk az alagútból, az útkereszteződés korlátjánál három vörösre csípett arcú kisfiút láttam egymás mellett szorongani. Olyan görnyedten álltak ott, mintha az ólmos ég nyomná gerincüket. Ruhájuk színe is olyan csüggedt-szürke volt, mint maga a külváros. Amikor megpillantották az átrobogó vonatot, egyszerre felemelték karjukat, és vad csataordításban törtek ki, ahogy csak zsenge torkukon kifért. Ekkor a következő történt: a leány, aki féltetével áthajolt az ablakon, hirtelen előrerántotta fagymenta kezét, jobbra-balra nagy lendületet vett, és hirtelen elhatározással meleg napszínben ragyogó narancsait – vagy öt-had darabot – a vonattal versenyt szaladó kisfiúk feje fölé hajította a levegőbe.

Értelmetlenül, visszafojtott lélegzettel néztem rá. Azután egyszerre világosság gyúlt az agyamban. A leány – a talán cselédnek szegődő gyermekleány – a keblébe rejtett pár darab narancsal viszonozta kisöccsei fáradtságát, akik az útkereszteződésig kísérték vonatát.

A homályba burkolt külvárosi útkereszteződés, a madárfiókaként csipogó három kisfiú, a fejük felett lerepülő, ragyogó narancsok szinte szüntelenül kísérni látszottak a vonatot. Eltörülhetetlenül vésődött bele szívembe ez a kép. Furcsa, ismeretlen, boldog érzés gyöngyözött fel bennem. Felkaptam a fejem, és egészen más szemmel kezdtem figyelni a gyermekleányt, aki időközben visszatelepedett a velem szemben levő ülésre. Megint zöldessárga gyapjúsáljába temette dércsípte arcát; kezével nagy kendőbe kötött motyóját ölelte át, és mereven szorongatta a harmadik osztályra szóló vasúti jegyét.

Ez az eset kiüzte agyamból a görcsös kimerültséget, és elfeledtette velem, hogy az előbb még alacsonyrendűeknek, idegeneknek, közönségeseknek találtam az embereket.

1919. április

A RASO-KAPU

Alkonyattájt történt. Szolgaforma ember várta a Raso-kapuban az eső elálltát.

A széles kapuban rajta kívül egyetlen lélek sem állt, csak a vastag oszlopon – amelyről itt-ott lepatogzott már a vörös lakk – pihent meg egy tücsök. A Raso-kapu a népes Szuzsaku úton emelkedett, és várható lett volna, hogy a szolgán kívül még néhány vadászsapkás vagy tisztviselő-süveget hordó ember húzódjék alája. A szolga azonban egyedül ácsorgott a kapuban.

A legutóbbi két-három év alatt földrengés és forgósél, tűzvész és éhínség pusztított Kyoto városában. Hanyatlásnak indult a régi főváros. Öreg krónikák jegyzik fel, hogy törött Buddha-szobrokat és kegytárgyakat lakkjavesztetten és arany-ezüst díszüktől megkopottan halmoztak fel az utak mentén és árusítottak, mint – tűzifát. Ilyen körülmények között ki gondolt volna a Raso-kapu helyreállítására? A pusztulást kihasználva, rókák és rablók vertek tanyát a romok között. Lassan kialakult a szokás, hogy idecipelték a hullákat is, amelyekre senki sem tartott igényt. Napnyugta után senki sem tudott borzongás nélkül elhaladni a kapu előtt.

Ezzel szemben csapatosan keresték fel a környéket a varjak. Nappal szárnycsapások nélkül lebegve, éles károgással keringtek a kapu felett, alkonyatkor pedig olyan élesen váltak el a vörös színben lángoló égtől, mint egy-egy levegőbe hajított repcemag. Természetesen a kapuban heverő hullák húsát jöttek csipegetni. Most azonban – talán mert már későre járt az idő – egyetlenegy madár sem volt látható. Csak az itt-ott már málladozó lépcsőfokok – amelyeknek omladékaiban magasra burjánzott a gaz – fehérlettek az odatapadt varjúganéjtól.

A szolga a hetedik, a legmagasabb lépcsőfokon ült viseltes kék kimonójában, és bárgyún bámult az esőbe. Figyelmét egy nagy kelés kötötte le, ami a jobb arcán támadt.

Az író azzal kezdte az elbeszélést, hogy a szolga az „eső elálltát várta”. Pedig az akkor sem tudott volna mihez fogni, ha kiderül az idő. Normális körülmények között persze a gazdája házába kellett volna visszatérnie, de ura négy-öt nappal azelőtt elbocsátotta. Hosszú éveken át állott szolgálatában, most mégis elküldte. És pontosan ugyanabból az okból, amit már említettünk: Kyoto gyors pusztulása miatt. A „szolga az eső elálltát várta” kifejezés helyett helyesebb tehát, ha azt mondjuk, hogy „az eső a kapu alá kergette a szolgát, akinek úgysem lett volna hová mennie”.

De az időjárás is nagyban hozzájárult a férfi csüggedt lelkiállapotához. Mintha örök időktől fogva, örök időkig tartana az esőzés! Miközben félig öntudatlanul hallgatta a Szuzsaku útra hulló esőcsöppek koppanását, reményvesztetten kérődzött a gondolon: miből fog jóllakni holnap.

A Raso-kapura zuhogó eső egyre sűrűsödött; zaja egyre messzebbre visszhangzott. Az alkonyi homály ráborította az eget a földre. A szolga feltekintett és látta, hogy kövér, fekete felhő akadt fenn a kaputető ferdén előrenyúló cserepein.

Nem válogathatott az eszközökben, ha kiutat akart találni, ha életen akart maradni. Ha finnyáskodik, éhen fordul fel a házak tövében vagy valamilyen útszéli árokban. Ide hurcolták volna, ebbe a kapuba, mint valami kivert kutya tetemét. Ha nem válogatna... a szolga gondolatai folyton ugyanabban a körben keringtek és a végén mindig ugyanoda tértek vissza.

„Ha nem válogatna...” – volt a következtetés, amelyhez hosszú fejtörés után vissza-visszajutott.

De ha be is látta, hogy nincs más kiút, és hogy a „nem-válogatás” a tolvajjá válást jelenti, a lopáshoz már nem volt elég bátorsága.

Más dolog: belátni, hogy nem válogathat az eszközökben és más: annyi bátorságot méríteni, amivel bebizonyíthatja saját magának, hogy a lopás az egyetlen kiút a számára.

A szolga nagyot tüsszentett, majd lassan felállt. Az alkonyodó Kyotóban annyira lehült a levegő, hogy vágyakozni kezdett a kályha melege után. A kapu oszlopai között ki- és besurranó szél éjszakai sötétséget hozott magával.

A vörös lakkoszlopon pihenő tücsök is elvándorolt már valamerre.

A szolga magasra rántotta a sárga ing felett viselt kék kimonó vállait, és behúzott nyakkal nézett körül. Elhatározta, hogy akárhogy is, de itt tölti az éjszakát, ha esőtől, szélről, emberi szemtől védett menedéket talál. Széles, vörösre lakkozott lépcső ötlött a szemébe, amely a kapu felett emelkedő toronyba vezetett. Ott fenn ember nem akad – legfeljebb hulla. Óvatosan, hogy a derekára övezett kard ki ne ugorjék a hüvelyéből, szalmapapucsos lábaival elindult felfelé.

Alig ért azonban – néhány másodperc múlva – az emeletre vezető széles lépcső közepére, amikor hiúz módjára meglapuló testtel és visszafojtott lélegzettel figyelni kezdett. Az emeletről tűzfény csillant le, és bizonytalanul világította meg jobb arcát, amelyen borostás szakáll szálai között vörösen duzzadt a mérges kelés. A szolga biztosra vette, hogy az emeleten legfeljebb holttesteket talál, de pár lépcsőfok után megállapította, hogy ott fenn valaki tüzet gyújtott, és a tűz fényét hol itt, hol ott lobbantja fel. A pókháló lepte mennyezeten imbolyogva tükröződött vissza a fakó, sárga láng. Ki lehet az, aki e viharos éjszakán tüzet gyújt a Raso-kapuban?

A szolga a gyík óvatosságával surrant fel a meredek lépcső legmagasabb fokára. Azután félelemtől remegve, laposra homorított testtel, és előrenyújtott nyakkal kémlelt be a torony belsejébe.

A Raso-kapu hírének megfelelően, valóban több hulla hevert a padlón úgy, ahogy odahajították őket. A tűz azonban keskenyebb sávot világított meg, mint a férfi gondolta, és így a holttestek számát nem tudta megállapítani. Csak azt látta, hogy meztelenek is, kimonót viselők is, nők és férfiak is akadtak közöttük. Tátott szájjal, kinyújtott karral heverték a földön, és inkább agyagfiguráknak látszottak, mint valaha élő embereknek. Karjukon, mellükön meg-megcsillant a tűz bizonytalanul imbolygó fénye; többi részük homályba veszett: úgy feküdtek ott örök némaságban.

A szolgát a hullabűz arra kényszerítette, hogy az orrához kapjon. A következő pillanatban azonban lehanyatlott a keze a meglepetéstől: olyan erős érzés kerítette hatalmába, hogy a szaglóérzékét is elvesztette.

Térdelő emberi alakot vett észre a hullák között: szürke kimonót viselő, hajlott hátú, ősz hajú, majomszerűen sovány öregasszonyt. A banya jobb kezében égő fenyőágot tartott, és fürkészve figyelt az egyik – hosszú hajáról ítélve női – hulla arcát.

A szolga kíváncsisággal vegyes rémületében szinte lélegzetet venni is elfelejtett. Mint a régi krónikák szerzői írták volna: úgy érezte, hogy „égnek mered fején a haj, testén a szőr”. A vénasszony fenyőcsóvját két padlókocka közé szúrta, két kezébe fogta a hulla fejét, amelyet eddig nézegetett, és olyan gonddal, ahogy a majománya tetvezi kölykét, egyenként tépdetni kezdte a hajszálat. A haj puhán engedelmeskedett a kézmozdulatoknak.

A férfiből, e jelenet láttán, egyszerre elszállt a félelem, és egyre növekvő gyűlölet fogta el az öregasszony iránt. Talán nem is a banya, hanem a Gonosz iránt érzett percről percre élesedő, fojtó haragot. Ha ebben a pillanatban valaki felteszi neki a kérdést – azt a kérdést, amelyen az előbb a kapu alatt vívódott –, hogy éhen haljon-e, vagy tolvajjá legyen, talán habozás nélkül az éhhalált választotta volna. Gyűlölete a Rossz iránt úgy lángolt fel benne, mint az égi fenyőcsóva, amelyet az öregasszony a padló fakockái közé tűzött.

A szolgálak persze fogalma sem volt arról, miért tépdesi a banya a tetem haját. Logikai alapon tehát nem tudhatta, „jó” vagy „rossz” dologgal áll-e szemben. De már azt is megbocsáthatatlan bűnnek tartotta, hogy valaki e viharos estén a Raso-kapuban holtak hajszálaikat húzogatja. Azt már természetesen elfelejtette, hogy nem sokkal ezelőtt ő maga is lopásra határozta el magát.

Miután a bátorság visszatért a lábaiba, hirtelen felszaladt a lépcsőn, kirántotta a kardját hüvelyéből, és az öregasszony elé toppant.

A banya, mikor megpillantotta, úgy pattant fel a földről, mint a parittyából kilőtt kő.

– Hová futsz? – rivallt rá a férfi káromkodva, és karjával útját állta a hullák között botladozó, menekülni igyekvő nőnek, aki igyekezett őt félrelökni. A szolga azonban erőszakkal lefogta. A holttestek között némán, hangtalanul birkóztak egymással. A harc kimenetele egy percig sem volt kétséges. A szolga megragadta a nő karját – csirkelábszerűen sovány, csont és bőr kar volt – és erőszakkal hátraszorította: – Mit csináltál? Beszélj! Jaj neked, ha nem mondd meg!

Amikor a földre teperte a vénasszonyt, kirántotta a kardját, és az ezüstszürke acélt megvillogtatta a szeme előtt. A banya azonban hallgatott. Egész testében remegve, zihálva, tágra meresztett szemmel, amely szinte kiugorni látszott a szemgödreből, némán és makacsul hallgatott. A férfi rádőbbsent arra, hogy a vén nő élete teljesen az ő kezében van, és ez a tudat pillanatok alatt lehűtötte a szívében lángoló haragot. Nem maradt más belőle, mint a bevégzett munka feletti öröm érzése.

– Én nem a rendőrségtől vagyok – mondta csendes hangon, és lenézett az asszonyra. – Csak egyszerű járókelő, aki véletlenül elmentem a kapu mellett. Nem foglak megkötözni, ne félj. De mondd meg, hogy mit csináltál itt fenn a toronyban.

A banya még tágabbra meresztette szemét, amely a vörös szemhéj alatt olyan élesen kémlelte a férfi arcát, mint valami ragadozómadár szeme. Azután mozgatni kezdte az orrával szinte egybeolvadó cserepes ajkát, mintha valamit forgatna a szájában. Látszott, hogy mozog fel és alá vékony nyakában a gégecső. Varjúkárogásként tört fel torkából a ziháló hang:

– Ki... kihúzom a haját... a haját... hogy parókat csináljak belőle.

E hétköznapi magyarázat, amely olyan éles ellentétben állt a banya diabolikus jellegével, csalódást okozott a férfinak. Ugyanakkor az előbb érzett felháborodás megvetéssel keveredett a szívében, és elnyomta benne a félelmet. Az öregasszony, aki egyik kezében még ott szorongatta a kirángatott, hosszú hajszálakat, úgy látszik, átérezte a férfi hangulatváltozását, mert el-elcsukló, rekedt hangon panaszkodni kezdett:

– Talán bűnös dolog a holtak haját kihuzigálni. De azok, akik itt hevernek, nem érdemelnek jobbat. Ez a nő, akinek a hajszálait kiszedtem, megszáritott és összevágott kígyóhúst adott el az örök kaszárnyái közelében, és azt állította, hogy száritott halat árul! Még most is ott árusítana, ha a járvány el nem vitte volna! Az örök meg dicsérték portékája ízét. Nem hiszem, hogy ez a nő rosszat cselekedett volna ezzel. Így kellett tennie, mert különben éhen halt volna! Talán nekem is megbocsátaná, hogy parókat akarok csinálni holta után a hajszálaiból, hiszen tudná, hogy a betevő falatért teszem...

A férfi hüvelyébe dugta kardját, és bal kezét a kardmarkolaton nyugtatva, jobb kezével a mérges kelést tapogatva, hideg közönnyel hallgatta a vénasszony mormolását. A banya szavaira egyszerre bátorság gyúlt a szívében: az a bátorság, ami az előbb, a kapu tövében még hiányzott belőle, és ami éppen ellenkezője volt annak az érzésnek, ami az öregasszony leteperésére kényszerítette. Teljesen megszűnt számára a probléma: az éhhalált válassza-e vagy a tolvajlást.

– Ahá, szóval így állunk! – mondta gúnyosan, amikor az öregasszony befejezte mondókáját. Azután előrelépett, önkéntelenül abbahagyta a kelés tapogatását, és torkon ragadta a nőt.

– Szóval, akkor nekem is szabad rabolni! Hiszen különben éhen halnék! – kiáltotta élesen.

Hirtelen letépte róla kimonóját, és a holttestek közé lökte az öreg nőt, aki kétségbeesetten igyekezett belekapaszkodni a lábászarába. Négy-öt lépéssel már a lépcsőhöz is ért. Hóna alatt a lopott szürke kimonóval egy szempillantás alatt lefutott a fokokon, és eltűnt az éjszaka homályában.

A banya egy darabig holtként hevert a holtak között. Azután felemelte kiaszott testét. Sőhajtozva

és nyöszörögve, az égő fenyőág-csóva fényénél a lépcsőig vonszolta magát, azután arcába hulló gyér, ősz haja alól lekémlelt a kapuba, az Éj üres, fekete barlangjába.

A szolga lépteit elnyelte a Semmi.

1920. április

A KAPPÁK

Előszó

Ezt a történetet az egyik elmeógyógyintézet lakója, a 23-as számú beteg meséli el annak, aki hajlandó meghallgatni. A beteg elmúlt már harminc éves, de kevesebbnek látszik. A tapasztalatok, amelyeket az átélt években szerzett... – de ezt talán hagyjuk. Miközben hosszúra nyúlt mondókáját nekem és S. doktornak elmesélte, térdére könyökölt, és ki-kitekingetett az ablakon. A vasrácsok mögött lombjavesztett tölgy nyújtogatta száraz ágait a hófelhőktől borított ég felé. Szavait alig illusztrálta mozdulatokkal, de ha például arról beszélt, hogy megijedt valamitől, mindig hátrarántotta a fejét...

Igyekeztem minél pontosabban visszaadni a hallottakat. Ha azonban valakit mégsem elégítenének ki a feljegyzéseim, forduljon a Tokiótól nem messze levő X. falu elmeógyógyintézetéhez. A még fiatal 23-as számú beteg először udvarias főhajtással üdvözlö, majd egy kárpitozatlan ülésű széken helyet kínálva a vendéget, és szomorú mosollyal belekezd mondókájába. A végén pedig – mintha most is látnám arckifejezésének hirtelen változását –, a végén felugrik, és ökölbeszorított kézzel támad rá hallgatójára:

– Ki innen, te gazember! Te is csak egy semmirekellő, ostoba, irigy, kegyetlen, öntelt, szemtelen és undorító féreg vagy! Ki innen, te hitvány alak!

Három évvel ezelőtt, nyáron, hátzissákkal felszerelve vágtam neki a Hodaka-hegy megmászásának. A Kamikócsi-hőforrás szállodájából indultam el. Mint önök is tudják, a Hodaka-hegyre csak az Azusza-folyó völgyén át lehet feljutni. Jártam már máskor is ezen a hegyen, sőt a Jarigadake-hegyet is megmásztam. Ezért vezető nélkül vágtam neki az útnak, pedig olyan gomolygó, egyre sűrűsödő köd borította a folyó völgyét, mintha örökre el akarná rejtteni a tájat emberi szemek elől.

Egyórai bolyongás után már habozni kezdtem: nem kellene-e visszatérnem a hőforrás vendéglőjébe. Csakhogy amíg a köd fel nem szállt, visszafelé sem vehettem az utamat. A párák meg percről percre jobban sűrűsödtek, tömörödtek. „Mégiscsak jobb lesz felfelé tartani” – határoztam el magamban, és folytattam utamat a folyó mentén sorakozó bambuszbokrok között.

A sűrű köd mindent eltakart a szemem elől. Csak itt-ott törte át a homályt egy-egy lecsüngő bükkfaág vagy fűzfalomb. Legelő lovak, tehenek is fel-felbukkantak előttem, de egy perc múlva újra elnyelte őket a gomolygó pára. Lábam is elfáradt, gyomrom is korogni kezdett. Hegymászó-ruhám, paplanom teleszívta magát a köddel, és elviselhetetlen súllyal nehezedett rám. Kénytelen voltam meghátrálni. A szikláról leomló víz csobogásának hangját követve visszafelé indultam a völgyben.

Egy vízmelletti sziklán falatozni kezdtem a magammal hozott ennivalóból. Vagy tíz percig vesződtem, amíg fel tudtam nyitni egy marhahús-konzervet, és tüzet raktam az összegyűjtött száraz rőzséből. Közben az eddig olyan durcás köd lassan-lassan oszlani kezdett. Egy darab kenyeret rágszálva karórámra pillantottam. Egy óra húsz percet jeleztek már a mutatók, de ennél sokkal meglepőbb volt, hogy kerek számlapjukra hirtelen egy arc árnyéka hullott. Ijedten hőköltem hátra, és – életemben először – egy kappával találtam szemben magam.

A mögöttem levő sziklán állt a kappa. Pontosan olyan volt, amilyenek a képeken ábrázolják. Egyik kezével egy nyírfa törzsét tartotta átkarolva, a másikat ellenzőül használta a szeme felett, és kíváncsian nézegetett felém.

Elképedve, mozdulatlanul bámultam rá egy ideig. A kappa is szemmel láthatóan megilletődött: keze meg sem rebbent a szemöldöke felett. Amikor felocsúdtam, villámgyorsan a kis szörnyre vettem magam. Ugyanakkor a kappa is kerekét oldott – legalábbis én azt hittem, hogy futásnak eredt. A valóságban azonban egyszerűen bukfencet vetett, és eltűnt a semmiben. Meghökkenve kezdtem kutatni utána a magasra nőtt bambuszbozótban, és egyszerre csak újra megpillantottam. Két-három méterrel arrább csücsült a fűben, és merően bámult rám. Ebben nem volt semmi meglepő. Annál jobban elképesztett a kappa testének színe. Amikor az előbb a sziklán megpillantottam, teljesen szürkének látszott, most meg tiszta zöld volt a teste.

– Állat! – kiáltottam fel, és újra rávettem magam. A kis ördög azonban megint kicsúszott a karaim közül. Még vagy fél óráig üldöztem dühösen, szikláról sziklára ugrándozva a bambuszbozótok között. A kappa azonban olyan fűrge lábú volt, akár egy majom. Rohantam utána, és közben nemegyszer elvesztettem a szemem elől. A talaj is többször kicsúszott a lábam alól, és én elvágódtam a fűben. Amikor a kappa egy nagy vadgesztenyefa tövében találta magát, váratlan szerencsémre, vérbenforgó szemű bika zárta el előle a menekülés útját. A kappa ijedten felkiáltott, és belebukfencezett a magas fűbe.

– Megvagy! – kiáltottam, és feléje rohantam. Úgy látszik azonban, valami gödörféle lappanghatott alattam, mert amikor ujjaim már csaknem a kappa síkos bőrét érintették, egyszerre feneketlen

mélységbe zuhantam.

Olyan az ember, hogy a végveszély pillanatában is ostobaságok jutnak eszébe. Amikor elvágódtam, a hőforrás melletti Kappa-híd villant át az agyamon. Aztán... aztán már semmire sem emlékeztem. Mintha villám fénye hasított volna a szemembe, hirtelen elvesztettem eszméletemet.

Amikor magamhoz tértem, a hátamon feküdtem, és egész sereg kappa állt körülöttem. Az egyik, aki hatalmas csőre felett csíptetőt viselt, mellettem térdelt, és sztetoszkóppal hallgatta a szívemet. Mihelyt meglátta, hogy felnyitom a szememet, nyugalomra intett, azután hátraszólt a tömeghez:

– Quax, quax!

Valahonnan két hordágyat vivő kappa sietett elő. Ráfektettek a hordágyra, és hosszú úton cipeltek magukkal a kappák sorfala között. Az utca, amelyen vittek, alig különbözött Tokió főútvonalától, a Ginzától. Az út menti fák alatt különböző üzletek napellenző-redőnyei sorakoztak, és az utakon számtalan autó futkározott.

Hordágyvivőim csakhamar szűk keresztutcsákába fordultak be velem. Bevittek egy házba, amelyről később kiderült, hogy a csíptetőt viselő orvos, dr. Csakk otthona. Az orvos tiszta ágyra helyezett, és valami átlátszó orvossággal itatott meg. Túrtem, hogy csináljon velem, amit akar, mert úgy fájt minden tagom, hogy meg sem tudtam mozdulni.

Csakk doktor kétszer-háromszor is meglátogatott mindennap. Átlag harmadnaponként felkeresett az a kappa is, akivel először akadtam össze. Mint kiderült, Baggnak hívták, és halászzal foglalkozott.

A kappák általában sokkal többet tudnak az emberről, mint mi róluk, talán azért, mert több embert ejtenek fogságba, mint mi kappát. Bár nem is tudom, hogy a „fogságba ejtés” helyes kifejezés-e. Tény az, hogy előttem többen jártak már ebben az országban, sőt olyanok is akadnak szép számban, akik egész életüket itt élték le. Hogy miért? Talán azért, mert a magunkfajta igen előnyös helyzetet élvez: munka nélkül is biztosítják számára a megélhetést. Egyszerűen azért, mert ember és nem kappa.

Bagg elmesélte, hogy egyszer egy fiatal útépítő munkás tévedt valahogy arrafelé. Feleségül vett egy nőténykappát, és élete végéig ott maradt közöttük. Az asszony – mesélte Bagg – nemcsak a legszebb nő volt az egész országban, hanem férje felszarvazásában is hihetetlen ügyesnek bizonyult.

Egy hét múlva – az ország törvényei értelmében – letelepedhettem Csakk doktor tőszomszédságában, mint „külön védnökség alatt álló személy”. Otthonom kicsi volt, de kedves és lakályos. Mondanom sem kell, hogy a kappák világának civilizációja nem nagyon különbözik az emberlakta országok (de legalábbis Japán) civilizációjától. Az utcára néző vendégszobában például kis zongora kapott helyet, a falon pedig bekeretezett rézkarc függött. Csak azt találtam kényelmetlennek, hogy nemcsak maga a ház, hanem a benne levő asztalok és székek is kappa-méretre készültek, úgyhogy a magamfajta úgy érezte magát az ilyen otthonban, mint valami babaházban.

Kis szobámban minden este kappául tanultam. Csakk és Bagg voltak a tanáraim, de nem egyedül ők jártak hozzám vendégségbe. Mindenki kíváncsi volt a „külön védnökség alatt álló személyre”. Gyakran meglátogatott például egy Gael nevű üveggyári elnök, aki mindennap vizsgáltatta vérnyomását dr. Csakk-kal. Legjobban azonban Bagg-gal, a halással barátkoztam össze az első két héten.

Egy fülledt-meleg nyári napon az asztal körül ülve beszélgettünk. Bagg hirtelen elnémult, még tágabbra meresztette nagy szeméit, és kitartoán bámulni kezdett. Meglepően kérdeztem tőle:

– Quax, Bagg, quo quel quan? (Ami japánul körülbelül annyit jelent, hogy „mi ütött beléd, Bagg”?)

Bagg egy szót sem szólt, hanem tovább meresztette rám a szemét. Azután talpra ugrott, kiöltötte a nyelvét, és teste megfeszült, mint az ugrásra készülődő békáé. Egyre furcsábban éreztem magam, és felemelkedtem székemről, hogy egy ugrással az ajtón kívül teremhessek. Szerencsémre azonban látogatóm érkezett Csakk doktor személyében.

– Hé, Bagg, mi van veled? – szegezte szemét az orvos az orrcsíptetőn keresztül a másik kappára. Bagg, látható zavarban, bocsánatkérően emelte fel a kezét:

– Elnézést kérek, igazán restellem! De olyan érdekes dolog megszeppenteni ezt az urat, hogy nem tudtam ellenállni a tréfa csábításának. Nagyon kérem az urat, ne nehezteljen érte!

Mielőtt elbeszélésemet tovább folytatnám, úgy érzem, meg kell állnom egy pillanatra, és meg kell magyaráznom: miféle lények tulajdonképpen a kappák. Nos, olyan állatok ezek, amelyeknek létezését egyesek még ma is kétségbevonják. Én azonban, aki egy darabig a közelükben éltem, bizonyíthatom, hogy ilyesfajta kételkedésnek egyáltalán nincs helye. Fel lehet tenni most már a kérdést, hogy állatok-e a kappák agy sem? Testük bőrét természetesen mindenütt rövid szőr borítja; kéz- és lábujjaikat uszonyos hártya köti össze, ahogy azt a „Vízitigris” sok más könyvvel együtt leírja. Testük hossza körülbelül egy méter; súlyuk általában húsz és harminc font között mozog, de dr. Csakk állítása szerint akadnak ötven fontnál nehezebb kappák is. A fejük teteje ovális alakú teknővé szélesedett, s ez a teknő az évek folyamán állítólag egyre keményebb lesz. Az idős Csakk teknőjének csakugyan egész más tapintása volt, mint a fiatal Baggénak. A legkülönösebb jelenség azonban kappáéknál a bőrük színe. Ez a szín nem állandó, mint az embernél, hanem a mindenkori környezet-höz alkalmazkodik. Zöld fűben például megzöldül, sziklák között szürkévé válik. Ezzel a jelenséggel nemcsak a kappáknál, hanem a kaméleonnál is találkozunk; talán azonos a bőrük szerkezete. Amikor e tényt felfedeztem, eszembe jutott, hogy a népi hiedelem szerint Japán nyugati részén zölddek a kappák, északkeleten pedig vörösek. Arra is visszaemlékeztem, hogyan tűnedezt el előlem üldözés közben Bagg...

A kappák bőre alatt igen vastag lehet a zsírréteg, mert a „ruha” fogalmát annak ellenére sem ismerik, hogy föld alatti országukban viszonylag alacsony (átlagban ötven fok Fahrenheit) a hőmérséklet. Persze ők is hordanak maguknál szemüveget, cigarettatartót, pénztárcát, miegyebet, ami azonban nem okoz különösebb kényelmetlenséget, mert a hasukon – akárcsak a kenguruknál – külön erszény szolgál erre a célra. Csak egy dolgot találtam meglehetősen furcsának: még ágyékkötőt sem hordanak. De Bagg, amikor egyszer erről kérdezősködtem nála, csillapíthatatlan nevetésbe tört ki:

– Mi meg éppen azt tartjuk nevetségesnek, hogy önök úgy takargatják magukat!

Lassanként elsajátítottam a kappák nyelvét, és megismerkedtem életmódjukkal, szokásaikkal is. Csak az maradt megfoghatatlan számomra, hogy ők nevetségesnek találják mindazt, amit mi komolyan veszünk, és halálos komolysággal kezelik azt, ami nekünk nevetséges. „Igazság” és „erkölcs” például komoly fogalmak az emberiség számára; a kappák azonban úgy nevetnek e két dolgon, hogy még oldalukat is fogják a kacagástól. Talán azért, mert a humorérzékük tökéletesen más, mint a miénk.

Egy ízben, amikor a születésszabályozás kérdését feszegettük Csakk doktorral, olyan nevetőgörcsöt kapott, hogy a csíptető is lepottyant az orráról. Mikor sértődötten tudakoltam e nagy vidámság okát, körülbelül ezt válaszolta (ha néhány apróbb vonatkozásban nem egészen pontos a tolmácsolásom, úgy ez csak azért van, mert még nem értettem meg a kappá nyelv minden kifejezését):

– Hát nem kacagni való, hogy egyedül a szülők szempontjai legyenek mérvadók ebben a kérdésben? Nem túlságosan önző dolog ez?

Nekünk, embereknek, viszont az a módszer tűnik fel rendkívül nevetségesnek, ahogy a kappák világában zajlik le a szülés. Nem sokkal e beszélgetés után meglátogattam Bagnak gyermekágyban fekvő feleségét. A szülés – akárcsak nálunk – orvos vagy bába segítségével folyik le. Amikor azonban megkezdődik a vajúdás, az apa ajkát a szülő nő... mondjuk, méhszájához illeszti, és hangosan bekiált, mint valami telefonkagylóba:

– Óhajtasz megszületni erre a világra? Gondold meg alaposan, az azután válaszolj!

Bagg is többször megismételte ezt a kérdést térdeplő helyzetben, majd az asztalon levő fertőtlenítőszerrel kiöblítette a száját.

A magzat nem lehetett a legkényelmesebb helyzetben, mert fojtott, alig érthető hangon felelte:

– Nem óhajtok megszületni. Egyrészt azért nem, mert nincs kedvem az ön idegbajját örökölni, másrészt pedig: helytelennek találom a kappá életformát.

Bagg zavartan vakargatta a fejebűbját, a bába pedig üvegcsővet illesztett a méhszájhoz, és valami folyadékot fecskendezett bele. A szülő nő megkönnyebbülten sóhajtott fel, miközben dagadt hasa összezsugorodott, mint valami léggömb, amiből kiengedték a hidrogént.

Mint a magzat válaszából sejteni lehet, a kappák megszületésük után azonnal beszélni és járni tudnak. Dr. Csakk beszélt nekem egy gyermekről, aki születése után huszonhat nappal már értekezést olvasott fel arról a kérdéstről, hogy van-e isten, két hónapos korában azonban elhunyt.

Most beszámolok arról a nagy plakátról, amelyet a születésszabályozásról folyt vitánk után, Kappaország-beli tartózkodásomnak körülbelül harmadik hónapjában, az egyik utcasarkon pillantottam meg.

A plakát alján tíz-tizenkét kappá volt látható: részben kardot szorongattak, részben trombitáltak. A rajz felett a kappák óracsavarra emlékeztető betűivel hozzávetőleg a következő szöveget állt (itt megint lehetnek apróbb eltérések a valóságtól; én mindenesetre ezt jegyeztem fel a velem sétálgató diák-kappa, Lapp fordítása nyomán):

**CSATLAKOZZ AZ EUGENETIKA ÖNKÉNTES KATONÁIHOZ!
EGÉSZSÉGES KAPPA FIÚK, KAPPA LÁNYOK, VÁLASSZATOK BETEG KAPPÁKAT
ÉLETTÁRSATOKUL, HOGY ÍGY ELVÁGHASSUK AZ ÖRÖKLŐDŐ BAJOK ÚTJÁT!**

Én persze nyomban kijelentettem Lappnak, hogy ez az út járhatatlan. Szavaim azonban nemcsak a diákot, hanem a plakátot olvasó többi kappát is harsány kacagásra ingerelték.

– Járhatatlan? – vetette ellene a diák. – De hiszen ön saját maga mesélte, hogy ez a szokás az emberek között is dívik! Vajon miért szeretnek bele cselédlányokba a gazdag úrfiak? Előkelő kisasszonyok miért választanak sofőröket? Nem az öröklődő bajoktól kívánnak-e ösztönösen megszabadulni? Nem nemesebb ügyért harcolnak-e vajon nálunk az eugenetika önkéntes katonái, mint azok, akik önöknél egy-két rőfnyi vasútvonal birtoklásáért gyilkolják egymást?

Lapp komolyan beszélt, oldala azonban csak úgy remegett közben a visszafojtott kacagástól. Csatlakozni akartam a nevetőkhöz, de hirtelen más, sürgősebb dolgom akadt; egy kappát kellett fölön fognom, aki elcsente a töltőtollamat. Ez azonban nem könnyű feladat, mert a kappák bőre igen síkos: a tolvaj kicsúszott a kezeim közül. Szűnyogszerűen sovány teste szinte kétrét hajolt, és elmenekült, még mielőtt megmarkolhattam volna.

Ennek a Lapp nevű kappának legalább annyi hálával tartozom, mint Bagnak, a halásznak. Nem szabad például elfelejtenem, hogy Lapp ismertetett meg a költő-kappával, Tokk-kal. A költők egyébként ott is hosszú haját hordanak, akárcsak nálunk.

Gyakran jártam Tokk otthonába az időt múlatni. Cserepes alpesi növényekkel díszített, szűk szobáskájában Tokk versírogatással, cigarettázással töltötte napjait. A szobában rendszerint egy nősténykappa is üldögélt és kötögetett: Tokk a szabadszerelem híve volt, és nem nősült meg.

A költő mindig mosollyal üdvözölt, amikor meglátogatott (nem mintha egy mosolygó kappa olyan szép látványt nyújtana; eleinte legalábbis mindig végigfutott hátamon a hideg, ha ezt a mosolyt megpillantottam).

– Á, örvendek a szerencsének! Erre a székre üljön le, pajtás!

Tokk gyakran szóba hozta a kappák életének és művészetének kérdéseit. Meggyőződéssel hirdette, hogy átlagkappa életmódjánál butább dolog nincs a világon. Szülő és gyermek, férj és feleség, testvér és testvér csak egymás keserítésében talál gyönyörűséget. Különösen a családi rendszert ítélte a butaságok netovábbjának.

– Nézze csak, micsoda tökfilkó – sziszegte egyszer egy fiatal kappára mutatva az utca járókelői között, aki egy ugyancsak fiatal kappát, két – szüleinek látszó – idősebbet és további hét-nyolc hím- és nősténykappát cipelt fulladozva a nyakában. Én azonban – éppen ellenkezőleg – nagyon dicséretre méltónak találtam az ifjú kappa áldozatkészségét.

– Szóval, önben is megvannak azok a tulajdonságok, amelyek országunk méltó polgárává tennék! Erről jut eszembe: ön ugye szocialista?

Mi mást felelhettem erre mosolyogva, mint azt, hogy „qua”, ami kappa nyelven „természetesen”-t jelent.

– Akkor helyeselnie kell, hogy egy lángészt áldozatul dobjanak száz közönséges ember kedvéért.

– De hát ön melyik izmusnak a híve végeredményben? – kérdeztem. – Valaki azt állította, hogy az anarchizmusé.

– Én? Én felsőbbrendű ember (ez pontosabban úgy hangzott, hogy „felsőbbrendű kappa”) vagyok! – vágta rá Tokk diadalmasan.

Barátom a művészettel kapcsolatban is egyéni nézeteket vallott. Helytelennek tartott minden ellenőrzést a művészet felett; a „művészet a művészetért” elv híve volt. Ennek következtében a művészek – szinte – az átlagembernél sokkal inkább jó és rossz felett kell állnia.

Tokk nem állt egyedül e véleményével, valamennyi költő-barátja többé-kevésbé osztotta nézeteit. Társaságban gyakran felkerestem a Felsőbbrendű Kappák Klubját. Költők, novellaírók, drámaírók, kritikusok, festők, szobrászok és műkedvelők adtak itt egymásnak találkozt, folytattak élénk beszélgetéseket a villanyfényes szalonban, s itt mutatták be időnként önelégülten egymásnak, hogyan is él a felsőbbrendű kappa.

Egy ízben például az egyik szobrász-tagot figyeltem meg, aki hatalmas tuskés pálma árnyékában egy fiatal kappát szorongatott, és játszadozott a nemi szervével.

Egy női novellista pedig az asztal tetején ürített ki a szemem láttára hatvan kupica abszintot. A hatvanadik után, sajnos, leesett az asztalról, és minden további nélkül kimúlt.

Egy szép holdvilágos este karonfogva tartottam Tokk-kal hazafelé a Felsőbbrendű Kappák Klubjából. A költő – szokása ellenére – borongós hangulatban, szótlánul lépegetett mellettem. Utunk egy

kivilágított kis ablak előtt vezetett el. Az ablak mögött asztalkát pillantottunk meg, amely körül egy kappa házaspár vacsorázott, három-négy kappa gyermek körében.

Tokk mélyen felsóhajtott:

– Én szerelmi téren is felsőbbrendű kappának vallom magam, de ha ilyen családi jelenetet látok, mégiscsak elfog az irigység.

– Nem kerül ellentmondásba önmagával? – kérdeztem.

A költő az öt békés kappa által körülült vacsoraasztalt bámulta a kis ablakon keresztül, a holdfényes éjszakában.

– Azt hiszem, a tojásrántotta mégiscsak higiénikusabb dolog! – mondotta nagysokára.

A kappák szerelme tulajdonképpen egészen más, mint az embereké. A nősténykappa, ha meglát egy kedvére való hímet, üldözőbe veszi, és semmiféle eszköztől sem riad vissza, hogy elérje célját: a férfi megkaparintását. Magam is láttam ilyen önmagából kikelt nőstényt egy hím után rohanni. Sőt mi több: a fiatal nőt anyja, apja, fivérei és nővérei is segítették párja üldözésében. Szerencsétlen hímkappák! Még ha kétségbeesett menekülés árán meg is ússzák a dolgot, utána legalább két-három hónapig nyomják az ágyat.

Egy szép napon, amikor kis szobámban Tokk költeményeinek gyűjteményes kiadását lapozgattam, Lapp, a diák esett be az ajtón.

– Végem van, megcsíptek! – zuhant az ágyra, és fulladozva kapkodott levegő után.

Azon nyomban földhöz vágtam Tokk költeményeit, az ajtóhoz ugrottam, és elretesztem a zárat. Amikor azonban kikukucsáltam a kulcslyukon, láttam, hogy egy sárgára púderezett arcú, alacsony termetű nősténykappa még mindig ólálkodik az ajtó előtt.

Lapp ágynak esett, és egy hétig nálam maradt, sőt mi több, a csőre is teljesen elrohadt.

Néha az is előfordult, hogy hímkappa vesz nőstényt üldözőbe. De erre is csak a nő magatartása ingerli a hímet. Magam is láttam egy férfikappát őrzöngve rohanni egy hőstény után. A nő egy darabig szaladt előle, közben azonban meg-megállt és hátranézett; időnként pedig négykézlábra ereszkedett, és úgy kukucsált hátrafelé. A hím végül utolérte, és magához rántotta. Lerogytak a földre, majd egy idő múlva a férfi feltápászkodott. Milyen reményvesztett, bűnbánó, elkeseredett, megrökönyödött kifejezés ült az arcán! Ez a dolog azonban még aránylag jól végződött.

Tanúja voltam olyan jelenetnek is, amikor alacsony, kis kappa loholt egy nő után, miközben a nőstény az előírástól csábmenekülést színlelt. Egyszerre csak az egyik keresztutcából nagydarab hímkappa csörtetett elő. A nő, amikor meglátta, hozzárohant:

– Segítség! Segítség! Az a kappa meg akar ölni! – sikoltotta.

Mondanom sem kell, hogy a hatalmas termetű kappa azonnal rávetette magát az apró hímre, és leszorította az út kellős közepére. A szerencsétlen kétszer-háromszor a levegőbe markolt úszóhártyás kezeivel, majd lassan kimúlt, miközben a nősténykappa vigyorogva ölelte át a nagy hím nyakát.

Az ismerőseim körébe tartozó összes hímkappák ki voltak téve a nőstények üldözéseinek. Nem mentesült ez alól persze Bagg sem, akit – noha nős volt – ismételten elcsíptek a nősténykappák.

Csak a költő Tokk szomszédja, egy Magg nevű filozófus nem került egyetlenegyszer sem a körmeik közé. Talán mert a legcsúnyább kappa volt az egész országban, de talán azért is, mert alig dugta ki orrát az utcára; mindig otthon üldögélt.

Jómagam időnként elmentem Magghoz egy kis beszélgetésre. A filozófus állandóan egy bárzék-szerű ülőalkalmatosságon gubbasztott sötét szobácskájában, és vaskos föliánsokat olvasott színes lámpása fényénél. Egy alkalommal előhoztam a kappa-szerelmem kérdését.

– Miért nem foganatosít a kormány szigorúbb rendszabályokat a hímkappák üldöztetésének megakadályozására? – kérdeztem.

– Részben azért, mert a kormányzati tisztviselők között túlságosan kevés a nősténykappa – válaszolta a filozófus. – A nőstények sokkal féltékenyebb természetűek, mint a hímek, és kevesebbet üldöznék férfitársaikat, ha nagyobb számban állítanák őket állami szolgálatba. Különb... az sem biztos, hogy ezzel célt érnenk. Az állami tisztviselőknök üldözőbe vennék hím kollégáikat.

– Akkor az olyan lény, mint ön, igazán szerencsésnek mondható.

Magg felemelkedett a székéről:

– Minthogy ön nem a kappák közül való – mondta sóhajtva, és megragadta kezemet –, persze nem értheti meg ezt a dolgot. De néha nem bánám, ha ezek a félelmetes nőténykappák engem is üldözőbe vennének.

Gyakran jártam hangversenyekre is Tokk, a költő társaságában. A harmadik ilyen koncert örökre emlékezetes marad számomra. A hangversenyek általában úgy folytak le, mint Japánban szoktak a hasonló alkalmak: az amfiteátrumszerűen emelkedő széksorokban hím-és nősténykappák ültek, és kezükben a programot szorongatva adták át magukat a zene gyönyöreinek. Ezen a bizonyos harmadik hangversenyen Tokk-kal, a hozzátartozó nősténykappával és Magg-gal, a filozófussal ültem együtt a legelső sorban. A csellószólo elhangzása után szokatlanul aprószemű kappá lépett elfogulatlanul a színpadra. Hóna alatt kottaköteget szorongatott. Anélkül, hogy a programot meg kellett volna néznie, tudtam, hogy ez Krabakk, a neves zeneszerző. Látásból már ismertem: A Felsőbbrendű Kappák Klubjának tagja volt.

„Lied – Krabakk.” (A kappák országában is általában németül nyomtatják a programokat.)

Krabakk lelkes tapsok közepette, könnyedén meghajolt előttünk, és nyugodtan a zongorához lépett, majd éppen ilyen magabiztossággal zongorázni kezdte egy saját szerzeményű dalát. Tokk, a költő véleménye szerint Krabakk a kappák országának legkiemelkedőbb, páratlan tehetségű muzsikusa. Engem persze a zenei képességein túl a szerző áradó lírája is érdekelt, és ezért feszült figyelemmel hallgattam a nagy domború zongora hangjait. Tokk és Magg talán még nagyobb elragadtatással váraakoztak. Csak a társaságukban levő csinos (mármint a kappák szépségeideáljának megfelelően csinos) nőstény gyűrögette – sőt idegességében hosszú nyelvvel időnként végig is nyalta – a kezében tartott műsort. Tokk állítása szerint körülbelül tíz évvel ezelőtt sikertelenül üldözte a zeneszerzőt, és ezt még ma sem tudja megbocsátani neki.

Krabakk szenvedélytől izzó testtel, harciasan verte a zongorát, amikor a terem közepén váratlanul felhangzott egy messzecsengő hang:

– Elég volt!

Elképedve fordultam hátra. A hang minden kétséget kizáróan egy hatalmas termetű rendőrtől származott, aki kényelmesen terpeszkedett a leghátulsó sorban, és most stentori hangon ismételte:

– Elég volt!

Ezután... ezután először is kitört a botrány. „Rendőrterror!” „Játssz, Krabakk!” Folytasd, Krabakk!” „Marha!” „Állat!” „Takarodj innen!” „Menjen a fenébe!” – röpködtek a sértések, amelyeket csakhamar székek csattanása, emberi testek puffanása, műsorok, sörösflaskók, kövek és félig rágott uborkák zápora követett. Meghökkenve igyekeztem megtudni Tokktól: mi történt, de a költő is halálos izgalommal toporzékolt, széke ülésére hágva: „Folytasd, Krabakk!” „Folytasd!”

Ugyanezt tette a társaságunkban levő nősténykappa is, aki felejtve eddigi ellenséges magatartását, torkaszakadtából üvöltötte: „Rendőrterror” „Így kénytelen voltam Magghoz fordulni:

– Mi ez? Mi történt?

– Hogy ez mi? Hát ilyesmi nem ritka dolog minálunk. Tudja, hogy van az a festészettel meg az irodalommal – adta meg a magyarázatot egykedvűen Magg, miközben vállai közé húzta a nyakát, hogy kisebb célpontot nyújtson a körülötte röpködő tárgyaknak.

– A képek, az irodalmi alkotások önmagukért beszélnek, és mindenki számára könnyen érthetők. Ezért nálunk sohasem követelik a könyvkiadás vagy képkiallítások beszüntetését. Ezzel szemben a hangversenyeket erősen cenzúrázzák. A botfülű kappák ugyanis nem fogják fel, hogy a zene milyen súlyosan veszélyeztetheti a közérkölcset.

– És az a rendőr ért a zenéhez?

– Nem valószínű. De talán az imént hallott ritmus a szívdobogásra emlékeztette, amit akkor érez, amikor a feleségével lefekszik.

Közben a zűrzavar egyre fokozódott. Krabakk ülve maradt a zongora előtt, és büszke magatartással fordult felénk. Büszkesége azonban nem mentette meg attól, hogy fejét kénytelen legyen ide-oda kapkodni a feléje repülő különböző tárgyak elől. Két-három másodpercenként változtatnia kellett méltóságteljes pozícióján. Általában azonban megőrizte a nagy muzsikusra kötelező előkelőséget, csak apró szemei csillogtak vad fényben. Én magam... nos, én is kénytelen voltam Maggot használni pajzsként a röpködő tárgyak ellen, de a kíváncsiság nem hagyott nyugodni, és közben folyton faggattam a filozófust:

– Nem anarchikus jellegű kissé ez a cenzúra?

– Hát... szerintem haladóbb jellegű, mint a többi országban! Vegyük például Japánt... Mindössze egy hónappal ezelőtt történt, hogy...

Ebben a pillanatban úgy találta fejem egy sörösüveg, hogy a filozófus „quack!” kiáltással (ez egy kappa indulatszó) eszméletlenül rogyott össze.

Saját magam számára is meglepő módon, nagyon megszerettem Gaelt, az üvegkonszern elnökét. Gael kapitalista volt a javából. Talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy az egész országban neki volt a legnagyobb pocakja. Amikor karószerű felesége és uborkasovány gyermekei társaságában egy karosszékben terpeszkedett, tökéletesen boldognak látszott. Időnként vacsorára hívott meg Pepp, a bíró, és Csakk, az orvos társaságában. Ajánlólevelei birtokában látogatást tettem több gyárban, amelyek vele vagy valamelyik barátjával álltak lazább-szorosabb kapcsolatban. Az üzemek között egy könyvgyár volt számomra a legérdekesebb. Amikor az egyik mérnök – egy ifjú kapp – társaságában beléptem az üzembe, és megláttam a vízierőmű által hajtott, óriási mechanizmust, még több elismeréssel hajtottam meg fejemet Kappaország gépiparának fejlettsége előtt. Megtudtam, hogy évente hétmillió kötet könyv kerül ki a gyárból. Legjobban azonban mégsem a könyvtermelés mennyiségi adatai leptek meg, hanem az a tény, hogy a rendkívül nagy mennyiséget milyen egyszerű módszerrel állítják elő. Kappáéknál ugyanis úgy készül a könyv, hogy a gépezet tölcseyszerű nyílásába papírt, tintát és valami szürkés port adagolnak. A gép, alig öt perccel azután, hogy ezeket a nyersanyagokat elnyelte, már önti is kifelé az in quarto, in octavo stb. szedett nyomdai ívek megszámlálhatatlan légióját. Miközben a feltartóztathatatlan lavinaként ömlő könyvradatot néztem, megkérdeztem a mérnököt: mi az a szürke por, amelyet a gép garatjába öntenek.

– A szürke por? Ó, az nem más, mint kiszárított és porrá-tört számaragyvelő – legyintett az ifjú kapp, le sem véve tekintetét a fényesen csillogó fekete gépezetről. – Tonnánként két-három tallérba kerül ma a piacon.

Mondanom sem kell, hogy nemcsak a könyvgyártóipar dicsekszik náluk ilyen nagyszerű vívmányokkal. A képtermelés, zenetermelés is elért már ugyanerre a színvonalra. A gyakorlatban – mint Gaeltől megtudtam – Kappaországban egy hónap alatt hét-nyolcféle új gépet terveznek, amelyek lehetővé teszik egyre nagyobb mennyiségek termelését egyre kevesebb emberi erő igénybevételével. Ennek következtében a munkások és tisztviselők közül átlagban havonta negyven-ötvenezer az utcára kerül. Mégsem találkoztam egyetlenegyszer sem a sztrájk szóval az ország napilapjaiban, holott minden reggel végigolvastam őket. Minthogy ezt furcsának találtam, felhasználtam az alkalmat, amit egy – Pepp-pel és dr. Csakk-kal együtt – Gael házában elköltött vacsora nyújtott, és magyarázatot kértem.

– Megesszük őket – felelte közömbös hangon Gael, vacsora utáni szivarjával ajkai között.

Nem fogtam fel, hogyan érti, hogy „megesszük őket”. Csakk doktor, aki csíptetője mögül felfedezte bizonytalanságomat, gyorsan magyarázattal szolgált:

– Megöljük ezeket az embereket, és a húsukat elfogyasztjuk. Olvassa csak el ezt az újsághírt! Ebben a hónapban kereken hatvannégyezer-hétszázhatvankilenc dolgozónak mondtak fel, és ezzel arányban csökkent a hús ára is.

– És szó nélkül hagyják magukat leölni? – kérdeztem.

– Mi mást tehetnének? Hiszen törvény írja elő, a „munkások és tisztviselők leölését szabályozó törvény” – felelte Pepp, aki savanyú arccal szemlélgetett egy cserépbe ültetett vadkörtefát.

Én mindezt persze visszataszítónak találtam. A házigazda azonban, sőt Pepp és dr. Csakk is, egészen természetesnek vélte ezt a megoldást. Sőt az orvos még el is nevette magát, és gúnyosan mondta:

– Hiszen csak országos méretekben mentesítjük őket az éhhalál és öngyilkosság kényelmetlenség-

geitől! Sokat nem szenvednek, mert csak egy kis mérges gázt szagolnak és kész.

– De hát azt a húst megenni!...

– Ugyan ne kerítsen már olyan nagy feneket a dolognak. Ha Magg hallaná, biztosan nagyot nevetne magán! Az önök országában talán nincs proletárlány, aki a húsát áruba bocsátja? Tiszta szentimentalizmus azon felháborodni, hogy a munkások húsát eszik.

Gael végighallgatta Csakk válaszát, azután felragadott egy szendvicses tálat a keze ügyében levő asztról, és közömbös arccal felém nyújtotta:

– Nem parancsol egyet? Ez is munkáshússal készült!

Undorodva hököltem vissza. Sőt mi több: Pepp és Tokk kacajától kísérve kirohantam Gael szalonjából. Viharral fenyegető, csillagtalan égbolt borult fölém. Öklendezve botorkáltam haza a lakásomra. Rosszullétem tanújelei ott fehérlettek az úton a koromsötét éjszakában.

Gael, az üveggyártó konzern elnöke azonban igen szeretetreméltó kappá volt. Gyakran kerestem fel vele együtt a klubot, amelynek tagja volt, és amelyben így több vidám estét töltöttem. Itt sokkal otthonosabban éreztem magam, mint a Felsőbbrendű Kappák Klubjában, amelyhez Tokk tartozott. Gael mondanivalóiból talán hiányzott a mélység, amely Maggnak, a filozófusnak gondolatait jellemezte, de a vele való beszélgetés egy teljesen új világot – egy tágabb, nagyobb világot – tárt fel előttem. Az elnök mindig jókedvűen szónokolt a kávéscsészéje felett, amelynek tartalmát színarany kanalával kevergette.

Egy ködös téli este is Gaellel beszélgettem. Szobájában hosszú szárú rózsák pompáztak a virágvázákban. Emlékszem: maga a berendezés szecessziós stílusban készült; a fehér asztalokat, székeket finom arany szegély díszítette. Gael a szokottnál is önelégültebb hangulatban, arcán széles mosollyal éppen az akkor hatalmon levő Quorax-kormányról beszélt. Magának a „quorax” szónak semmi értelme nincs; olyasfajta indulatszó, mint például a „tyúha!” Mégis így nevezték azt a politikai pártot, amelynek meghirdetett jelszava „Az Összkappaság érdekei mindenek felett!” volt.

– A Quorax Párt élén Roppé, a nagynevű politikus áll – mondotta Gael. – Bismarck nevéhez fűződik az a mondás, hogy „a legjobb diplomácia a becsületesség”. Nos, ezt az elvet Roppé nemcsak külpolitikai, hanem belpolitikai vonatkozásban is érvényesíti.

– De hiszen Roppé beszédében...

– Hallgassa csak végig, amit mondani akarok! Az a beszéd persze elejétől végéig szemenszedett hazugság. Minthogy azonban ezt mindenki tudja, végeredményben semmi csorba sem esett a becsületességen. Ezt csak az ön fajtájának egyoldalú beállítottsága nevezheti hazugságnak. Ezzel szemben mi, kappák... no, de hagyjuk. Szóval, Roppénél tartottunk. Roppé irányítja a Quorax Pártot, Roppét viszont Kuikui, a Pou-Fou című napilap elnöke irányítja. (Ez a „pou-fou” ugyancsak értelmetlen indulatszó; körülbelül annyit jelent – ha mindenáron le akarjuk fordítani –, hogy „ejha!”) Nehogy azt higgye azonban, hogy Kuikui a maga ura! Őt az én szerény személyem mozgatja.

– De hát... ne vegye rossznéven a szókimondásomat... de hát a „Pou-Fou” a munkások érdekeit képviselő lapnak hirdeti magát... Márpedig ha a lap vezetője, Kuikui, az ön irányítása alatt áll...

– A „Pou-Fou” szerkesztői természetesen a munkások érdekeit képviselik. Csakhogy ők kénytelenek alárendelni magukat a vezetőjüknek, Kuikuinak. Kuikui viszont nem nélkülözheti az én támogatásomat! – felelte Gael, és derült mosollyal játszadozott tovább színarany kanalával. Úgy éreztem, hogy sokkal jobban sajnálom a „Pou-Fou” munkatársait, mint ahogy Gaelt gyűlölöm.

Az üveggyári elnök, úgy látszik, kiérezte hallgatásomból ezt az együttérzést.

– Egyébként ne gondolja – mondta hatalmas pocakját előredugva –, hogy a „Pou-Fou” munkatársai maradéktalanul a munkások szempontjait képviselik! Végeredményben mi, kappák, saját érdekeinket minden más érdek fölé helyezzük... A dolog csak ott válik bonyolulttá, hogy az én személyem se független, én is valakinek az irányítása alatt állok... Sejtji, kiről van szó? Szépséges feleségemről, Gaelné ö nagyságáról.

Az elnök harsány kacajra fakadt.

– Ez biztosan nincs önnek kedve ellenére – mondtam.

– Hát, nem mondom, meglegedett vagyok. Ezt ugyan sohasem merném egy kappának bevallani, és önnek is csak azért mondom el, mert nem a kappák közül való.

– Egyszóval, a Quorax-kormány Gaelné ö nagysága vezetése alatt áll.

– Hát ha így kívánja megfogalmazni... Az mindenesetre tény... hét évvel ezelőtt csupán egy nősténykappa miatt tört ki a háború.

– Háború? Hát ebben az országban is vannak háborúk?

– Legalábbis voltak. Sőt, a jövőben is lehetnek. Mindaddig, amíg szomszédaink lesznek...

Őszintén szólva, most először gondoltam arra, hogy Kappaországnak szomszédai is lehetnek. Gael magyarázatából kivettem, hogy a kappák ősidőktől fogva a Vidrákat tekintették esetleges ellenségeiknek, és hogy a Vidráknak olyan hadseregük van, amellyel kappáék nem tudnak megbirkózni. Roppant érdekelt ez a „Kappák kontra Vidrák” háború, mert sem a „Vízitigris” című tanulmány szerzője, sem Yanagida Kunio úr, a „Santo Míndasu” című mű írója nem emlékezik meg arról, hogy a Vidrák ilyen veszélyes ellenfelet jelentenek a kappák számára.

– A háború kitörése előtt – mesélte Gael – a két ország természetesen a legnagyobb éberséggel figyelte a szomszédja minden mozdulatát? hiszen kölcsönösen félték egymástól. Ebben a feszült légkörben történt, hogy egy közöttünk élő Vidra meglátogatott egy kappa házaspárt. Itt az asszony titokban arra készült, hogy férjét, aki kicsapongó életmódot folytatott, eltegye láb alól. Talán az életbiztosítás fejében járó pénz is játszott bizonyos szerepet a dologban; nem tudom.

– Ön ismerte őket? – kérdeztem.

– Igen... izé... nem. Csak a férfit ismertem. A feleségem komisz gazembernek tartotta. Az én véleményem szerint azonban inkább örült volt, mint gazember: remegett attól, hogy a nőstények karmaiba kerül. Tény az, hogy a nő ciánkálit kevert a férje kakaójába. Hogy, hogy nem, tévedés történt, és a kakaót a vendég Vidra hajtotta fel. Persze meghalt. Azután...

– Azután kitört a háború?

– Igen. A Vidra ugyanis, szerencsétlenségünkre, rendjeltulajdonos volt.

– Melyik fél győzelmével végződött a háború?

– Természetesen a miénkkel. Háromszázhatvankilencezeröt száz bátor kappa halt hősi halált ezért a győzelemért. A mi veszteségünk azonban meg sem közelíti az ellenségünkét. Nem is igen hordunk azóta mást, mint vidraprémet. Magam is kibővítettem üzletemet a háború alatt: üvegen kívül szénsalakat is szállítottam a frontra.

– Mire való a szénsalak?

– Mire való? Ennivalót csinálnak belőle. Mi, kappák mindent megesszünk, ha korog a gyomrunk!

– És a... ne vegye, kérem, rossznéven a megjegyzésemet, de a szegény kappák a fronton... Minálunk komoly botrány lenne az ilyesmiből.

– Nálunk se maradt el a botrány. Ha azonban én magam tálalom elő a dolgot, senki sem botránkozik meg. Magg, a filozófus szokta hangoztatni: „Meggészünnek bűneid, ha te magad bevallod őket.” Azonkívül engem nemcsak önérdék, hanem hazaszeretet is lelkesített.

E percben egy fiatal klubszolga lépett asztalunkhoz, és mélyen meghajolt Gael előtt.

– Engedelmével, uram... becses otthona szomszédságában tűz ütött ki... – mondta monoton hangon.

– Tű... tűz... – ugrott fel rémülten az igazgató. Persze én is felemelkedtem székemről. A szolga higgadtan folytatta:

– Közben azonban már eloltották.

Gael követte a szolgát, és olyan arcot vágott, mint aki nem tudja, sírjon-e vagy nevensen. Egyszerre rájöttem, hogy utálom ezt az üveggyárost. E pillanatban azonban nem Gael, a nagykapitalista, hanem Gael, az egyszerű kappa állt előttem. Kivettem hát az egyik vázából egy csomó hosszú szárú rózsát és a kezébe nyomtam:

– Ha el is oltották a fűzet, felesége önagysága biztosan meg van rémülve. Legjobb lenne, ha ha-

zamenne, és átadná neki ezeket a virágokat.

– Köszönöm – ragadta meg a kezemet Gael. Azután hirtelen elvigyorogta magát, és halkán hozzátette:

– A szomszéd ház az enyém volt. Most felveszem érte a tűzbiztosítási díjat.

Még most is magam előtt látom a vigyorát, amelyet sem megvetni, sem gyűlölni nem tudtam.

– Mi van veled, Lapp? Miért lógotod az orrodát?

A tűzvészt követő napon szobámban cigarettáztam. A szalon másik székén Lapp, a diák foglalt helyet. Egyek lábát a másikon nyugtatta, és olyan mélyre hajtott fejjel bámulta elmerülten a padlót, hogy rothadt csőre se látszott.

– Mondd már meg, Lapp, mi van veled!

– Semmi, ami szóra érdemes lenne – emelte végre fel a fejét Lapp, majd bánatos orrhangon folytatta:

– A múltkor véletlenül kipillantottam az ablakon, és minden különösebb szándék nélkül, csendben megjegyeztem: „Nini, nyílik a rovarfaló ibolya!” Nővérem erre eltorzult arccal támadt rám: „Szóval, rovarfaló ibolya vagyok! No és aztán?” Anyám meg, akinek szemefénye a nővérem, versenyt szórta vele a fejemre a szidalmakat.

– Miért hangolta le kedves nővéredet az a tény, hogy kinyílt a rovarfaló ibolya?

– Talán azt hitte, hogy a hímkappa fogására célzok vele. Azután atyai nagynéném, aki hadilábon áll anyámmal, ugyancsak beleavatkozott a dologba, és a helyzet egyre jobban elfajult. Mikor a perpatvart meghallotta apám, aki az év háromszázhatvanöt napján át be van rúgva, részrehajlás nélkül elkezdett mindannyiunkat püfölni. Ez azonban még mindig csak a kezdet. Őcsém elcsente anyám erszényét, és elvágtatott a moziba, vagy mit tudom én, hová. Én pedig... én igazán...

Lapp a kezébe temette arcát, és némán zokogott. Persze elfogott a részvét iránta. És persze Tokknak, a költőnek a családi rendszerről ejtett gúnyos megjegyzései is eszembe jutottak. Vállon veregettem Lappot, és minden igyekezetemmel vigasztalni próbáltam:

– Fel a fejjel, öregem! Ilyesmi a legjobb családokban is előfordul!

– De... de legalább a csőröm ne lenne elrohadva!

– Hát ezzel le kell számolnod! Gyere, menjünk el Tokkékhoz!

– Tokk úr megvet engem, mert én nem tudtam olyan bátran hátat fordítani a családomnak, mint ő.

– Hát akkor gyerünk el Krabakkhoz!

Az emlékezetes hangverseny óta igen összebarátkoztam a nagy zeneszerzővel, és így most hozzá cipeltem el Lappot. Krabakk sokkal fényűzőbben élt, mint Lapp, de sokkal szerényebben, mint Gael, a kapitalista. A szobája tele volt csecsebecsékkel – Tanagra-figurákkal és perzsa porcelánokkal –, és gyakran lehetett látni, amint saját fényképe alatt vígan játszadozott gyermekeivel a török stílusú pamlagon. Ez alkalommal azonban szétszórt és földre hányt papírszeletek között találtuk: összefont karokkal, zord arckifejezéssel meredt maga elé. Lapp, akárcsak Tokk, a költő, biztosan sokat járt már Krabakk otthonában. Most mégis megszeppent ettől a látványtól, és udvarias főhajtással üdvözölve a muzsikust, leült a szoba legtávolabbi sarkába.

– Mi baj van, Krabakk úr? – rontottam ajtóstul a házba.

– Hogy mi baj van? Az a baj, hogy marhák a kritikusok! Azt állítják, hogy az én lírai költeményeim nem érik utol Tokk verseit!

– De hiszen ön muzsikus!

– Hát igen, ezt a bírálatot még le is nyeltem volna. De azt merik állítani, hogy kettőnk közül Lökk a jobb zenész!...

Lökk muzsikus volt, akit gyakran hasonlítottak össze Krabakk-kal. Minthogy azonban nem volt tagja a Felsőbbrendű Kappák Klubjának, sohasem beszéltem vele. Fényképekről annál jobban is-

mertem horgas csőrű, jellegzetes arcát.

– Nem vitás, hogy Lokk is tehetséges. Az ő muzsikájából azonban hiányzik az az áradó, modern szenvedély, amely annyira jellemzi az ön szerzeményeit.

– Őszintén ez a véleménye?

– Hát persze hogy az!

Krabakk hirtelen felugrott, megragadott egy Tanagra-figurát, és a földhöz vágta. Lapp rémülten felsikoltott, és kereket akart oldani, Krabakk azonban intett, hogy félelemre semmi oka, és hűvösen folytatta:

– Azért beszél így, uram, mert éppen olyan botfűlű, mint az átlag kappa. Én félek Lokktól.

– Ön? Ne játssza itt a szerényt!

– Ki játssza a szerényt, Még ha a kritikusokkal állnék szemben... De ön előtt? Én, Krabakk, lángész vagyok. Ebben a vonatkozásban nem félek Lokktól.

– Hát akkor mitől fél?

– Valami olyantól, amit magam sem tudnék nevéen nevezni! Talán úgy fogalmazhatnám meg, hogy a csillagzattól, amely alatt született.

– Ez úgy látszik, túl magas nekem.

– Akkor megpróbálom másképpen megmagyarázni. Én Lokkra nem gyakorolok semmi hatást, magam viszont teljesen Lokk befolyása alatt állok.

– Ez csak azért van, mert az ön érzékenysége...

– Nem, nem, hallgasson csak végig. Itt nem érzékenységről van szó! Lokk csak olyant produkál, amiben hinni tud. Én meg mindig vergődöm. Lokk szempontjából a különbség talán csak kakasugrásnyi, számomra azonban mérföldnyinek látszik.

– De a „Hósi Szimfónia”... amit ön szerzett...

Krabakk még kisebbre húzta össze apró szemeit, és fitymálósan pislogott a diákra:

– Ugyan, hallgasson, kérem! Mit ért maga ehhez? Én ismerem Lokkot. Jobban ismerem, mint azok a kutyák, akik hason csúszkálnak előtte.

– Csillapodjék, kedvesem, csillapodjék!

– Ha tudnék! De folyton arra kell gondolnom, hogy egy számunkra megfoghatatlan lény elém, Krabakk elé helyezte Lokkot, hogy nevetségessé tegyen engem, Krabakkot! Magg, a filozófus világszerűen látja ezeket a dolgokat, pedig folyton poros föliánsokban matat a színes lámpásai fényében.

– Tessék?

– Olvassa csak el most megjelent könyvét, a „Balgá ember szavai”-t! Tessék, itt van! – mondotta Krabakk, és egy kötetet nyújtott, jobban mondva hajított felém. Azután karbafonta kezeit, és félvállról odavetette:

– Völt szerencsém!

Újra belevetettem magam az utcai forgatagba a végleg elcsüggedt Lapp-pal együtt. A járókelőkkel zsúfolt utcákon most is változatlanul ott álltak a különböző üzletek, a közömbösen sorakozó bükkfák árnyékában. Némán, minden cél nélkül lépkedtünk egymás mellett. Nemsokára a hosszú hajú poétába, Tokkba ütköztünk. Amikor megpillantott bennünket, zsebkendőjét vett elő a hasán levő erszényből, és törölgetni kezdte a homlokát.

– Á, de régen láttam önöket! Éppen most készülök Krabakkot meglátogatni. Idejét sem tudom, mikor jártam nála!

Nem szívesen gondoltam a perpatvarra, ami a két művész találkozásából születhetne, s ezért óvatosan vészoltam Tokk előtt, hogy Krabakk milyen rossz hangulatban leledzik.

– Valóban? Akkor ma nem megyek el hozzá. Krabakk ugyanis gyenge idegrendszerű ember. Én is

álmatlanságban szenvedek két-három hét óta.

– Nem lenne kedve sétálni velünk?

– Nem, most nem tudok. Jaj!

Tokk felsikoltott, és megragadta a karomat. Testét elöntötte a hideg verejték.

– Mi baj, Tokk?

– Történt valami, uram?

– Ú... úgy láttam, mintha egy zöld majom dugta volna ki a fejét annak az autónak az ablakából!

Aggódni kezdtem a poéta miatt, és azt javasoltam, hogy legjobb lenne felkeresnie dr. Csakkot a rendelőjében. Tokk azonban nem hajlott a tanácsomra. Gyanakvó tekintete hol az én arcomat, hol Lappét fürkészte.

– Igazán nem vagyok kapkodó valaki! – tört ki belőle. – Nagyon kérem, hogy ezt sohase felejtsek el. Hát viszontlátásra. Csakktól és társaitól pedig kíméljen meg a jósors!

Bizonytalanul bámultunk a távozó Tokk után. Azaz csak én bámultam, mert Lapp, a diák, egyszerre csak a forgalom kellős közepébe vetette magát, földig hajolt, és szétterpesztett lábai közül figyelte a járókelők, autók szüntelen áramlását. Már azt hittem, hogy ez a kappa is megbolondult, és ijedten rántottam egyenes helyzetbe:

– Mi ütött beléd? Mi bajod?

A diák megdörzsölte szemét, és várakozásom ellenére nyugodt, hűvös hangon válaszolta:

– Felülről olyan szomorú képet nyújt ez a világ, hogy megpróbáltam alulról szemlélni. De lentről is csak ugyanolyan...

11

A következő sorok a filozófus Magg „Balga ember szavai” című kötetéből valók:

„A Balga a többi emberről hiszi, hogy ostoba.”

*

„Részben azért szeretjük a természetet, mert nem gyűlöl bennünket, és nem is féltékeny ránk.”

*

„A legbölcsebben az él, aki megveti kora erkölcsseit, míg ő maga azok szerint él.”

*

„Legszívesebben azzal dicsekszünk, ami hiányzik belőlünk.”

*

„Senki se tiltakozik a bálványrombolás ellen. Az ellen se tiltakozik senki, hogy őt magát piedesztálra emeljék. De a legmagasabb kegyben az részesült, aki nyugodtan tud megülni a piedesztálon, az ilyen ember pedig vagy balga, vagy csirkefogó, vagy hős.” (Ezt a részt Krabakk a körmével aláhúzta.)

*

„Eszméinket, amelyekre az életben szükségünk van, talán háromezer évvel ezelőttről hoztuk magunkkal. A mi ténykedésünk kimerül abban, hogy fel-felszítjuk a régi parazsat.”

*

„A bennünket jellemző dolgok rendszerint tudatfelettiek.”

*

„Nincsen öröm ürmön nélkül, nincs béke apátia nélkül.”

*

„Önmagunkat nehezebb védeni, mint másokat. Aki nem hiszi, nézze meg az ügyvédek.”

*

„Gög, kétkedés és szenvedély: háromezer év óta ez minden bűnek – és talán minden erénynek – forrása.”

*

„A megelégedettséghez nem elég az anyagi igények csökkentése. Ha békében akarunk élni, szellemi igényeinket is csökkenteni kell.” (Ennél a mondatnál is látható volt Krabakk körme nyoma).

*

„Mi, kappák még az embereknél is boldogtalanabbak vagyunk, mert az emberiség még nem ért el a fejlettségnek arra a fokára, amire mi elértünk.” (Ennél a fejezetnél önkéntelenül elnevettem magam.)

*

„Tetteinket a képességeink szabják meg. Képességeink kritériuma a tett. Ebből a boszorkánykör-

ből sohasem tudunk kitörni. Ezért irracionális egész életünk.”

*

„Baudelaire, miután megőrült, egész életszemléletét egyetlen szóban foglalta össze: „asszony”! Őt magát azonban ez a szó nem magyarázza. Őt inkább az a tény magyarázza, hogy annyira bízott költői lángeszében, amely egész életén át eltartotta, hogy elfeledkezett egy mások szóról: a gyomorról.” (Itt is megtaláltam Krabakk körme nyomát.)

*

„Ha abból indulunk ki, hogy az Ész a Kezdet és a Vég, akkor saját létezésünket is kétségbe kell vonnunk. Az a tény, hogy Voltaire – aki az Észet oltárra emelte – hosszú és boldog életet élt, önmagában bizonyítja, hogy az emberiség nem ért el a kappák civilizációjának fokára.”

Egy viszonylag hideg téli délután eluntam a „Balga ember szavai” olvasását és elindultam, hogy felkeressem Maggot, a filozófust. Az egyik csendes utcakereszteződésnél szűnyogszerűen sovány kappát pillantottam meg, aki bárgyún támaszkodott a ház falához. Felismertem benne azt az egyént, aki annak idején elcsente a töltőtollamat. „Megvan” – szóltam magamban, és odakiáltottam egy kővér rendőrnek, aki éppen elhaladt mellettem:

– Igazoltassa csak le, kérem, azt a kappát! Ez lopta el a töltőtollamat egy hónappal ezelőtt!

A rendőr felemelte a jobb kezében tartott füttyköst (ebben az országban ugyanis kard helyett tiszafából készült füttykösökkel szerelik fel a rendőröket).

– Hé, halló! – szólt rá a gyanúsítottra.

Azt hittem, hogy a kappa kereket fog oldani, de tévedtem. Nyugodtan a rendőr elé lépett, és összefont karokkal, kihívóan nézett hol rá, hol rám. A rendőr hasonló nyugalommal füzetet halászott elő a hasán levő zsebből, és feltette a kérdéseket:

– Neve?

– Grokk.

– Foglalkozása?

– Tegnapelőttig levélkihordó voltam.

– Helyes. Ez az úr azt állítja, hogy ellopta tőle a töltőtollát.

– Igen, egy hónappal ezelőtt.

– Miért lopta el?

– A gyerekek akartam adni, hogy játsszon velem.

– És a gyerekek?

A rendőr most nézett először szúrós szemmel az előtte álló kappára.

– Egy héttel ezelőtt meghalt.

– Megvan a halotti bizonyítvány?

A sovány kappa egy papírdarabot húzott elő a hasán levő zsebből. A rendőr átfutotta az okmányt, azután széles vigyorral vállon veregette a kappát:

– Rendben van. Bocsánat a zaklatásért.

Elképedve bámultam a rendőrrre, miközben a sovány kappa méltatlankodva ellépkedett. Amikor magamhoz tértem, megkérdeztem a rend őreit.

– Miért nem tartóztatta le a tolvajt?

– Mert nem bűnös.

– De hiszen ő lopta el a töltőtollamat!

– A gyerekének akarta adni játékszerűen, a gyerek azonban meghalt. Amennyiben kételkedik eljárásom helyességében, szíveskedjék áttanulmányozni a Büntető Törvénykönyv 1285-ös paragrafusát – mondta a rendőr, és gyorsan elvonult. Én pedig – jobb megoldás hiányában – folytattam az utamat Magg otthona felé, miközben magamban mormogtattam: – Büntető Törvénykönyv ezerkétszáznyolcvanötödik paragrafus... Büntető Törvénykönyv...

Magg, a filozófus, vendégszerető házigazda volt. Szűk, sötét szobáscskájában most is ott találtam Peppet, a bírót, Csakkot, az orvost és Gaelt, az üvegyári elnököt, amint cigarettájukból füstkarikákat eregettek a színes lámpás felé. Különösen annak örültem, hogy Pepp, a bíró is jelen van, és elhatároztam, hogy a Büntető Törvénykönyv 1285. paragrafusának tanulmányozása helyett egyenesen

őt kérdezem meg.

– Elnézést kérek, kedves bíró úr. A kappák országában nem szokták megbüntetni a bűnösöket?

Pepp először nyugodtan szippantott néhányat aranszegélyű cigarettájából, majd a füstöt az ég felé fújta, és csak azután válaszolt:

– De igen. Sőt még halálbüntetéssel is sújtjuk néha őket.

– Mert egy hónappal ezelőtt...

Elmeséltem töviről hegyire az egész esetet, azután megkérdeztem: hogyan intézkedik ilyen esetekben az 1285. cikkely.

– Így hangzik: „Büntetés kiszabása mellőzendő mindazon esetekben, amikor a szóban forgó vétkes cselekmény elkövetéséhez vezető okok időközben érvényességüket elveszítették.” Mármost, ami az ön esetét illeti: az a kappa, aki az ön töltőtollát ellopta, apa volt. Időközben megszűnt apa lenni, így tehát az általa elkövetett bűn is elévült.

– Nevetséges!

– Szó sincs róla! Az lenne nevetséges, hogyha egy kappát, akinek gyermeke volt, azonosítanánk egy olyan kappával, akinek gyermeke van. A japán törvényalkotás, úgy tudom, nem tesz különbséget a kettő között. Ez számunkra roppant vicces. Hahaha!

A bíró elhajította cigarettacsikkjét, és lekicsinylően vihogott. Most Csakk doktor ragadta magához a szót, aki édeskeveset értett a joghhoz.

– Japánban is ismerik a halálbüntetést?

– Igen. A kivégzendőket felakasztyák. Feltételezem, hogy önöknél civilizáltabb módon hajtják végre a kivégzéseket! – mondtam cinikus hangon Peppnek, akinek fölényes hűvössége kezdett az idegeimre menni.

– Persze hogy civilizáltabban – válaszolta változatlan közönnyel a bíró. – A mi országunkban ismeretlen az akasztás. Nagy ritkán még használjuk a villamos áramot. De általában erre sem kerül sor. Legfeljebb megnevezük a bűnt, amelyet a bűnös elkövetett.

– Ez már meg is öli a kappát?

– Természetesen. A mi idegrendszerünk ugyanis jóval érzékenyebb, mint az önké.

– De nemcsak a halálbüntetéseket oldják meg így – mosolygott kedvesen Gael, az üvegyári elnök, akinek arcát bíbor színűre festette a lámpaüveg. – A napokban csaknem szívszélhűdést kaptam, mert egy szocialista tolvajnak nevezett.

– Ilyesmi többször előfordul, mint gondolnánk – fűzte hozzá Magg, a filozófus. – Egy ügyvédismerősöm is ebbe halt bele.

Megfordultam és Maggra bámultam. A filozófus szokott cinikus mosolyával nézett maga elé, kerülve valamennyiünk tekintetét.

– Ezt az ügyvédet valaki egyszer békának nevezte. Mint ön nyilván tudja, országunkban a „béka” szó a legnagyobb sértést jelenti. A sértett naponta feltette magának a kérdést: „Béka vagyok-e valóban?” A végén belepusztult.

– Ez nem gyilkosság, hanem öngyilkosság!

– A pacák azért nevezte békának, hogy megölje. Az ön szemében ez mégis öngyilkosság...

Magg be se fejezhette szavait. Pisztolylövés dörrent a falon túl, ahol Tokk, a költő lakott, és az éles hang sokáig visszhangzott még a levegőben.

Átsiettünk Tokk házába. A költő a hátán feküdt az alpesi növények cserepei között; jobbában revolvert szorongatott, a feje tetején levő teknőből ömlött a vér. Egy nősténykappát pillantottunk meg mellette, aki arcát Tokk keblére szorította, és hangosan zokogott. Felemeltem a nőt térdelő helyzetéből (bár egész testem viszolygott a csúszós-tapadós kappabőr érintésétől), és megkérdeztem:

– Mi történt?

– Fogalmam sincs – zokogta. – Írt valamit, azután egyszerre csak előrántotta a revolverét, és föbe lőtte magát. Mi lesz velem? qur-r-r, qur-r-r-r (ez utóbbi a kappák jajszava fájdalom esetén).

– Tokk világléteben önző ember volt – magyarázta szomorú fejbólogatással Peppnek Gael, az üveggyáros. A bíró figyelmét azonban aranyszegélyű cigarettája meggyújtásának szentelte. Ekkor Csakk, aki mostanáig a költő mellett térdelve vizsgálta a sebet, kiegyenesedett, és a legszebb orvosi hagyományokhoz méltó hangon felvilágosította a szobában tartózkodó öt embert (pontosabban egy embert és négy kappát):

– Sajnos, ő nincs többé. Tokk úr gyomorhajban szenvedett, és ez okozta melankóliára való hajlamát.

– Vajon mit írt? – motyogta Magg, a filozófus, és felemelt egy papírdarabot az asztalról. Valamennyien – engem kivéve – előrenyújtott nyakkal pislogtak a leírt sorokra Magg széles háta mögül.

*...Narancs tüzel sötétlő lombon át,
a kék egek halk fuvallata kél,
nem rezdül meg a mirtusz, a babér.*

– Ezt Goethe „Mignon”-jából lopta – fordult felénk cinikus mosolyával Magg. – Úgy látszik, Tokk azért lett öngyilkos, mert kiapadt a költői vénája.

Autó érkezett a ház elé; Krabakk szállt ki belőle. A muzsikus egy darabot az ajtóból szemlélte a jelentet, majd elénk lépett, és részvevő hangon kérdezte:

– Tokk végrendeletét olvastad fel?

– Nem, hanem a legutolsó költeményét.

– Költeményét?

A filozófus átnyújtotta Krabakknak a kéziratot.

– Mit szólsz Tokk halálához? – kérdezte Magg.

A zeneszerző rá sem hederített. Égnek meredő hajjal, izgatottan merült bele a kéziratba, és alig válaszolt Magg szavaira.

„...szerelmesem, oda mennék veled...” Énértem is bármelyik pillanatban eljöhet a halál...” A kék egek halk fuvallata kél...”

– De én úgy tudtam, hogy ön Tokk kebelbarátainak egyike volt...

– Kebelbarát?... Tokk mindig magányos lélek volt... Boldogtalan lény...”... oda mennék veled...”

– Boldogtalan?... – érdeklődött Magg.

– „...oda...” Önök szerencsések. „...mennék veled...”

Megsajnáltam a még mindig görcsösen zokogó nősténykappát. Átkaroltam a vállát, és a szoba sarkában álló pamlaghoz vezettem, amelyen egy két-három év körüli kappá gyerek mosolygott, mit sem sejtő ártatlansággal. A síró anya helyett én becézgettem egy darabig a kicsit, amíg nekem is

könnyek gyűltek a szemembe. A kappák országában való tartózkodásom alatt ekkor ejtettem először és utoljára könnyet.

– Szomorú dolog, ilyen önző kappagyermekének lenni – mondta Gael, a kapitalista.

Pepp, a bíró újabb cigarettára gyújtott:

– Eszükbe sem jut arra gondolni, hogy mi lesz a családtagjaikkal! – helyeselt Gaelnek.

– Megvan! – ijesztett meg bennünket hangos kiáltásával Krabakk. Még mindig kezében szorongatta a vers kéziratát, és tekintete a levegőbe meredt. – Gyönyörű gyászindulót lehet erre írni!

Apró szemei csillogtak. Megrázta Magg kezét, és kipenderült az ajtón.

Eközben persze egész tömeg gyűlt össze Tokk kapuja előtt: a szomszédban lakó kappák kíváncsián kémleltek be a házba. A zeneszerző azonban lázasan törte magát keresztül az ácsorgókon, belevetette magát az autójába, és nagy pöfögés közepette elvonult.

– Odább, odább! Tilos az ácsorgás! – szorította kifelé Pepp a tömeget, mint valami rendőr, és orruk előtt becsapta a kaput. A szobában egyszerre minden elcsendesedett. A hirtelen beállt némaságban, amelyben az alpesi virágok illata Tokk kiömlött vérének szagával keveredett, beszélni kezdtünk a további tennivalókról. Csak Magg, a filozófus meredt el némán Tokk holttestének szemlélésében.

– Mit gondolkozol? – legyintettem vállon.

– A kappák életén – felelte.

– No és?

– Végeredményben nekünk, kappáknak, ha boldogok akarunk lenni...

Magg suttogóra fogta a hangját, és látható zavarban tette hozzá:

– ...hinnünk kell valamilyen magasabb erőben, amely a kappák felett áll!...

Magnak ezek a szavai vetették fel előttem a vallás kérdését. Én magam természetesen materialista vagyok, és meggyőződésemmel híven, sohasem érdeklődtem vallási problémák iránt. Most azonban – talán felindultságomban, amelyet Tokk halála váltott ki – felébredt bennem a kíváncsiság a kappák vallása iránt.

Nemsokára alkalmam is nyílt ezt a kérdést feltenni Lappnak, a diáknak.

– A krisztianizmus, buddhizmus, mohamedanizmus és a tűzimádás is képviselve van nálunk. De a legnagyobb elterjedtségnek a Modernizmus, vagy ahogy egyesek nevezik, az Életimádás vallása örvend. (Az „Életimádás” talán nem a legsikerültebb fordítás a „Quemoocha” szónak, amely a kappák nyelvén fejezi ki ezt a fogalmat. Az eredeti kifejezésben a „cha” az angol „ism”-nek felel meg, a „quemal” formából származó „quemo” pedig annyit jelent, mint élni, pontosabban „enni, inni, közöszlenni”.)

– Szóval, itt is vannak templomok és kolostorok?

– Hát ez csak természetes. A Modernizmus vallásának dómja például az ország legnagyobb épülete. Volna kedve megnézni?

Egy borús, párás délutánon el is indult velem nagy büszkén a katedrális megtekintésére.

Az óriási épület körülbelül tízszer akkora, mint a tokiói Miklós-templom, és úgynevezett eklektikus stílusban épült. Amikor megálltam előtte, és magas tornyait, megannyi ujjként égbenyúló, kerek oszlopait néztem, mélységes lehangoltság vett rajtam erőt. Egy ideig a bejárati oszlopcsarnok előtt állodogáltunk (milyen parányoknak éreztük magunkat már ehhez képest is!), és onnan figyeltük a mesebeli óriásként ható, hatalmas székesegyházat.

A dóm belsejét is az óriási méretek jellemezték. Korinthoszi stílusban épült kerek oszlopai között egész sereg hívő sétálgatott – csupa ugyanolyan jelentéktelen törpe, mint mi magunk. Az egyik hajlott hátú, öreg kappá láttára Lapp megbiccentette a fejét.

– Örülök, bátyám, hogy jó egészségben látom – mondotta a diák udvariasan.

A megszólított kappá viszonzta az üdvözlést, és éppoly udvariasan válaszolt:

– Lapp úr, ugyebár? Ön sem változott semm... (itt hirtelen elharapta a szót, mert észrevette a diák elrohadt csőrét.) No, mindenesetre jól néz ki. Mi hozta ide egyébként?

– Ezt az urat kísértem el. Nyilván tetszik tudni, hogy... Úgy vettem ki azonban, hogy inkább ürügyként használ: így akarta elterelni az öreg figyelmét a tényről, hogy ritkán keresi fel a székesegyházat.

– Egyébként hálás lennék, ha vállalná a kísérő szerepét az úr mellett – tette hozzá a végén.

Az öreg szívélyesen rám mosolygott, és meghajolt előttem.

– A kísérőnek itt nem lehet sok szerepe – mutatott csendesen a velünk szemben levő oltárra. – Híveink az Élet Fáját imádják, amely ezen az oltáron áll. Mint tetszik látni, az Élet Fáján arany és zöld színű gyümölcsök vannak. Az arany színűeket nevezzük a Jó, a zöldeket Rossz gyümölcsseinek...

Csakhamar unni kezdtem a magyarázatot, mert a szívélyes öregúr szavai csak elavult allegóriákat jelentettek számomra. De azért persze úgy tettem, mintha forró érdeklődéssel hallgatnám a mondatait, és nem felejtettem el időnként körüljártatni szememet a katedrális hajójában.

A korinthoszi oszlopok, gótikus boltívek, arab stílusú rácsozott padlók, enyhén szecessziós oltárok különösen merész és tökéletes harmóniába olvadtak össze. Fantáziámat azonban legjobban a

kétoldalt sorakozó fülkék márvány mellszobrai ragadták meg. Az volt az érzésem, hogy valahol már találkoztam velük. Nem is tévedtem. A hajlott derekú agg, miután elmondott mindent az Élet Fájáról, a jobb oldali fülke elé vezetett bennünket, és az abban elhelyezett mellszobrot kezdte magyarázni.

– Apostolaink egyike, Szent Strindberg, aki minden ellen fellázadt. Ezt a szentet, miután számos éven át küzdött és szenvedett, állítólag egy Swedenborg nevű filozófus váltotta meg. A valóságban azonban nem jutott osztályrészéül megváltás. Ez a szent is az Életimádásban hitt, akárcsak mi... jobban mondva csak ez a hit maradt meg számára. Szíveskedjék csak elolvasni a „Mesék” című művét, amelyet örökül hagyott ránk, és amelyben maga is bevallja, hogy egyszer öngyilkosságot akart elkövetni.

Lehangoltság vett rajtam erőt, és a következő fülke felé fordultam. Nagy bajszú német férfi mellszobra nézett le ránk belőle.

– Ez Nietzsche, a „Zarathustra” költője, aki a maga alkotta Felsőbbrendű Emberhez fordult megváltásért, de elméje megváltatlanul zavarodott meg. Viszont, ha nem örült volna meg, akkor talán nem is kaphatott volna helyet itt a szentek között...

Rövid hallgatás után az agg a harmadik fülke elé vezetett bennünket.

– A harmadik fülkében levő mellszobor Tolsztojt ábrázolja. Tolsztoj többet szenvedett, mint bárki más. Minthogy előkelő családból származott, irtózott a gondolattól, hogy a kíváncsi köznép tudomást vegyen szenvedéseiről. Ez a szent nagyon igyekezett hinni Krisztusban, akiben hinni nem lehet, sőt állította is, hogy hisz benne. Élete alkonyán azonban annyira megcsömörlött tragikus hazugságaitól, hogy nem tudta többé megbocsátani magának őket. Ez a szent is arról nevezetes, hogy időnként megrémült könyvtárszobájának gerendázatától. Minthogy azonban helyet kapott a szentek között, világos, hogy nem lett öngyilkos.

A negyedik fülkében honfitársamnak, egy japán embernek a mellszobrát találtam. Mondanom sem kell, hogy ez a látvány kellemesen bizsergette szívemet.

– Ez Kunikida Doppo, a költő. Tökéletesen meg tudta érteni egy kuli lelkivilágát, aki a vonat elé dobja magát. Ennél bővebb magyarázatra, azt hiszem, önnek nincs szüksége. Tessék most az ötödik fülkét nézni!

– Ez talán Wagner?

– Igen. Királyok barátja volt és forradalmár. Öreg korában Szent Wagner még imádkozott is étkezés előtt. Persze inkább életimádó volt, mint keresztény. Hátrahagyott leveleiből kitérni, hogy többször állt az öngyilkosság küszöbén, mielőtt kimúlt volna az árnyékvilágból.

Időközben én már a hatodik fülke elé értem.

– Ez Szent Strindberg egyik barátjának mellszobra. Francia festő; otthagya gyermekeit, hites feleségét és kereskedői hivatását, és egy tizenhárom-tizennégy éves, Tahiti szigetéről való nőt vett el. Ereiben egy matróz vére folyt. De nézze csak az ajkait! Arzén nyoma tapadt rajta! A hetedik fülkében... de ön biztosan fáradt már. Tessék talán erre parancsolni!

Valóban fáradt voltam, ezért Lapp-pal együtt követtem az öreget a tömjénfüstös folyosókon. Kis szobácskába vitt bennünket, amelynek sarkában fekete Vénusz-szobor állt, talapzatánál vadszőlőágakkal. Azt képzeltem, hogy az agg, szerzeteshez méltó, dísztelen falak között lakik, és ezért igen meglepődtem.

Az öreg észrevette csodálkozásomat, és mielőtt még hellyel kínált volna, sajnálkozva kezdte magyarázni:

– Ne felejtse el, kérem, hogy a mi vallásunk: az Életimádás. „Éld az életet!”, tanítja a mi istenünk, az Élet Fája. Volt szíves már megmutatni a mi Szent Könyvünket ennek az úrnak, kedves

Lapp?

– Nem... izé... – vakargatta a fejebúbján levő teknőt Lapp. – Őszintén szólva, én magam is alig olvastam még – tette hozzá becsületesen.

– Hát akkor nem is értheti – felelte az agg szokott nyugodt mosolyával. – Urunk e világot egyetlen nap alatt teremtette. (Az Élet Fája ugyanis fa létére is mindenható.) Azután létrehozta az első nősténykappát. A nősténykappa azonban elunta magát, és a hím keresésére indult. Urunk megsajnálta magányát, elvette a nősténykappa agyvelejét, és abból alkotta a hímkappát. Azután megáldotta őket, mondván: „Egyetek, közösüljeteK és élvezzéteK az életet...”

Az öregember szavai Tokkot, a költőt juttatták eszembe. Tokk is – mint jómagam – sajnós, ateista volt. Hogy én mit sem tudtam az Élet Fájáról, abban semmi különös sincs, hiszen én nem vagyok kappa. A kappák országában született Tokknak azonban mindenképpen tudnia kellett róla. Annyira összeszorult a szívem arra a gondolatra, hogy Tokknak az Életimádás hitének vigasza nélkül kellett meghalnia, hogy félbeszakítottam kísérlőnket, és elmondtam ezt neki.

– Ah, arra szegény költőre gondol? – sóhajtott nagyot az öreg. – Sorsunkat három tényező dönti el: a Hit, a Környezet és a Véletlen. Önök, tudom, az Öröklést is hozzászámítják. Nos, Tokk úrból, sajnós, hiányzott a Hit.

– Tokk biztosan irigyelte önt. Én is irigylem. Lapp úr... ő még fiatal...

– Talán én is derülátóbb lennék, ha a csőröm rendben lenne – siránkozott a diák.

Az öreg megint nagyot sóhajtott.

Könnyektől elhomályosuló szemei a fekete Vénusz alakját keresték:

– Én is... de nézze csak, ez az én titkom... nagyon kérem, ne mondja el senkinek... őszintén szólva, én sem tudok hinni az istenünkben... De talán valamikor, ha sokat imádkozom...

Be sem fejezhette szavait, amikor felpattant az ajtó. Őles termetű nősténykappa repült be a szobába, aki – bár természetesen le akartuk fogni – az öregre vetette magát, és egy szempillantás alatt a földre kényszerítette.

– Vén szamár! – kiáltotta. – Már megint pénzt csentél el a pénztárcámból, hogy leihasd magad!

Tíz perc sem telt bele, kénytelenek voltunk búcsút mondani az öreg házaspárnak, és szinte mekkülésszerűen ereszkedtünk le a dóm előcsarnokának lépcsőin.

– Így nem is csodálom, hogy az öreg nem hisz az Élet Fájában! – mondta Lapp, miután egy darabig némán baktattunk egymás mellett.

Felelet helyett önkéntelenül hátrafordultam a hatalmas templomépület felé. Magas tornyai, karcú oszlopai, mind megannyi ujj, mutattak a zord, felhő borította égboltozat felé: olyan volt, mint a sivatag felett lebegő ködös déliláb.

Körülbelül egy héttel később váratlan és furcsa hírt hallottam Csakk doktortól: Tokk házában szellemek járnak. A nősténykappa addigra már elköltözött valahová, és volt barátunk otthonát egy fényképész bérelte ki műteremnek. Az orvos szavai szerint a műteremben felvett fényképeken a modell mellett Tokk elmosódott arca is mindig megjelent. Csakk – materialista létére – nem hitt a síron túli életben és egyebekben. Ehhez a históriához is gúnyos mosollyal fűzte hozzá:

– Úgy látszik, hogy a szellem is ölthet testet!

Én magam sem hiszek a szellemekben, akárcsak a doktor. Minthogy azonban szerettem az elhalt Tokkot, másnap gyorsan elszettem egy könyvüzletbe, és megvettem az összes napilapokat és képes újságokat, amelyek Tokk szellemével kapcsolatban cikkeket vagy fényképeket közöltek. A felvételeken az öreg vagy fiatal, nő- és férfimodell mögött valóban mindenütt ott láttam egy Tokkhoz többé-kevésbé hasonló kappát. A szellemét ábrázoló fényképeknél is jobban megleptek azonban a szellemével foglalkozó cikkek, különösen a Lélektani Társaság jelentése.

Itt közlöm – amennyire lehet, szószerinti fordításban – ezt a jelentést, megjegyezve, hogy a zárójelben levő részek az én megjegyzéseim:

„Jelentés Tokk költő úr lelkével kapcsolatban. (Megjelent a Lélektani Társaság Folyóiratának 8274. számában.)

A Lélektani Társaság rendkívüli tényálladékfelvevő gyűlést tartott a nemrégiben öngyilkossá lett Tokk költő úr ** utca 251. szám alatti lakásában, amelyben jelenleg a *** fényképészeti műterem működik. A Bizottság tagjai a következők voltak... (a nevek felsorolását mellőzöm).

Mi, alulírott tizenhét fő, Pekk úrnak, a Lélektani Társaság elnökének és Hoppné asszonynak, legmegbízhatóbb médiumunknak társaságában ez év szeptember 17-én délelőtt 10 óra 30 perckor megjelentünk a fenti műterem egyik helyiségében. Hoppné már a fenti műterembe való belépés alkalmával spirituális légkört érzett; egész testében remegni kezdett, és ismételten hányt. A hölgy előadása szerint mindezt az váltotta ki, hogy Tokk úr szenvedélyes dohányos volt, és így a spirituális légkör igen sok nikotint tartalmazott.

Bizottságunk tagjai, Hoppné asszonnyal egyetemben, némán ülték körül a kerek asztalt. Három perc és huszonöt másodperc eltelté után a hölgy igen hirtelenül transzba esett: Tokk úr szelleme költözött belé. Ezután Bizottságunk tagjai, születési sorrendben, kérdéseket intéztek a médium testébe költözött szellemhez. A kérdések és a kapott feleletek a következők voltak:

Kérdés: Miért jelenik meg szellem képében?

Válasz: Mert kíváncsi voltam a halál utáni hírnevemre.

Kérdés: Ön... izé... a szellemek még haláluk után is hírnévre vágyanak?

Válasz: Én legalábbis igen. Egy japán költő azonban, akivel véletlenül összetalálkoztam, azt állította, hogy a halál utáni dicsőség nem érdekli.

Kérdés: Tudja ön ennek a japán költőnek a nevét?

Válasz: Sajnos, elfelejtettem. Csak egy tizenhét szótagból álló rövid versére emlékszem, ami nagyon a szívéhez nőtt.

Kérdés: Hogy szólt az a vers?

Válasz: „*Furu ike ya*

Kawazu tobikomu

Mizu no oto.”^[1]

Kérdés: Ön sikerült műnek tartja ezt a verset?

Válasz: Így se rossz, de csodálatos remekmű lenne, ha valaki a „békát” kicserélné „kappára”.

Kérdés: Vajon miért?

Válasz: Mert mi, kappák boldogok vagyunk, ha a művészetben is kappákra bukkanunk.

Ekkor Pekk úr, a Lélektani Társaság elnöke, felhívta a jelenlevő tizenhét bizottsági tag figyelmét arra a tényre, hogy a Lélektani Társaság tényálladékfelvételi rendkívüli ülésén vagyunk, nem pedig irodalmi zsűriző-bizottságban.

Kérdés: Hogyan élnek a szellemek?

Válasz: Egészen úgy, mint önök.

Kérdés: Megbánta ön, hogy öngyilkos lett?

Válasz: Nem szükségszerűen. De ha jóllaknék a szellemérettel, pisztolyt ragadnék, és megölném magamat, hogy újra megszülessek erre a világra.

Kérdés: Könnyen születik újjá egy szellem?

Tokk úr szelleme erre a kérdésre újabb kérdéssel válaszolt. Ezt mindenki természetesnek fogja találni, aki az elhalt költőt ismerte.

Válasz: Könnyen lesz öngyilkos valaki?

Kérdés: A szellemek örökké élnek?

Válasz: A mi életünkkel kapcsolatban is mindenkinek más és más az elképzelése. Ne tessék elfelejteni, hogy közöttünk is vannak keresztények, buddhisták, mohamedánok, tűzimádók stb.

Kérdés: Ön miben hisz?

Válasz: Mint mindig, a Kétkedésben.

Kérdés: De azt csak elismeri, hogy vannak szellemek?

Válasz: Ebben sem vagyok olyan biztos, mint ön.

Kérdés: Van sok barátja?

Válasz: Régi és új, keleti és nyugati barátom legalább háromszáz van. Hogy csak néhányat említsek közülük: Kleist, Mainländer, Weininger...

Kérdés: Csak olyan barátja van, aki öngyilkos lett?

Válasz: Nem szükségszerűen. Montaigne például, aki síkraszállt az öngyilkosság mellett, legtiszteltebb barátaim egyike. Ugyanakkor azonban nem érintkezem olyan alakokkal, mint Schopenhauer, aki nem lett öngyilkos, bár pesszimista volt.

Kérdés: Schopenhauer jól van?

Válasz: Most alapította meg a Spiritualista Pessimizmust, és azon tűnődik, hogy szabad-e a szellemnek öngyilkosság által újjászülni magát? Közben azonban megtudta, hogy a kolerát is baktériumok okozzák, és ez nagyon megnyugtatta.

Bizottságunk tagjai ezután Napóleon, Konfuciusz, Dosztojevszkij, Darwin, Kleopátra, Buddha, Démoszthenész, Dante, Zen no Rikyu és más szellemek hogyléte felől érdeklődtek. Tokk úr azonban, sajnos, nem tudott részletes felvilágosítással szolgálni; ehelyett a személye körüli pletykákról kezdett kérdezősködni.

Kérdés. Milyen vélemény alakult ki velem kapcsolatban a halálom után?

Válasz: Egy kritikus azt írta önről, hogy „átlagköltő” volt.

Kérdés: Ez biztosan egyike volt azoknak a bírálóknak, akik megharagudtak rám, mert nem küldtem nekik tiszteletpéldányt a verseskötetemből. Elkészült már műveim gyűjteményes kiadása?

Válasz: Elkészült, de nagyon lassan fogynak a példányok.

Kérdés: Könyveimet háromszáz év múlva, vagyis miután a szerzői jog elévült, tízezerszámra fogják vásárolni. Mi van a barátnőmmel, akivel együtt éltem?

Válasz: Feleségül ment Lakk úrhoz, a könyvkereskedőhöz.

Kérdés: Nem tudja szegény, hogy Lakknak műszeme van. Hát a gyermekem?

Válasz: Úgy hallottam, hogy az Állami Gyermekmenhelyen van.

Tokk egy darabig hallgatott, aztán újabb kérdést tett fel.

Kérdés: Mi lett az otthonommal?

Válasz: Egy fényképész nyitott műtermet benne.

Kérdés: És az íróasztalom?

Válasz: Fogalmunk sincs, hogy hová került.

Kérdés: Az íróasztalom egyik fiókjában volt egy köteg féltve őrzött levelem... Szerencsére önök annyira el vannak foglalva, hogy nem érdekli önöket... Nos, lassan homályba kezd burkolózni a Szellemeik Világa. Búcsúzom önöktől. Viszontlátásra, uraim! Viszontlátásra, kedves, jó urak!

Az utolsó szavaknál Hoppné asszony ismét magához tért. Mi, a Bizottság tizenhét tagja, a kérdések és feleletek hitelességére isten előtt esküszünk.

Utóirat. Megbízható médiumunk, Hoppné asszony közreműködéséért ugyanolyan honoráriumban részesült, mint amely őt annak idején, színésznő korában, napidíjként megillette.”

E cikk elolvasása ellenszenvet keltett bennem az országban tapasztalható dolgok iránt, és felébredt bennem a vágy, hogy visszatérhessek az emberi világba. Sétáim közben azonban hiába fűrésztem a gödröt, amelyen keresztül ide lezuhantam. Eközben történt, hogy Bagg, a halász megemlítette egy koros kappát, aki a város peremén, könyvei és fuvolája társaságában élte kellemes, nyugodt életét. Siettem felkeresni a külvárost, abban a reményben, hogy az öregtől megtudom: milyen út kínálkozik a menekülésre. A megjelölt kis házacskában öreg kappa helyett egy alig tizenkét-tizenhárom éves, még puha fej-teknőjű fiatalot találtam, aki elégedetten fújdogálta fuvoláját. Természetesen arra gondoltam, hogy eltévesztettem a házat. Mindenesetre megkérdeztem a kappa nevét, amikor is kiderült, hogy a házigazda azonos a Bagg által említett öreg kappával.

– De hisz ön egészen gyermeknek látszik...

– Ó, hát uraságod nem tudja? Én az anyaméhből ősz hajjal kerültem ki. Az évek során aztán egyre fiatalabb lettem, míg végül most egészen gyermeknek látszom. Ha mármost éveim száma iránt tetszik érdeklődni: talán száztizenöt-száztizenhat éves lehetek, feltételezve, hogy születésemkor még nem voltam több, mint hatvan.

Körülnéztem a szobában. Feltűnt nekem, hogy az egyszerű székek és asztalok között a csendes boldogság légköre lebeg.

– Ön, ugye, boldogabb a többi kappánál?

– Igen, azt hiszem. Ifjúkoromban voltam öreg, és most fiatalodtam meg, amikor az évek eljártak felettem. Nem vagyok tehát mohó, mint az öregek, sem kéjsóvár, mint a fiatalok. Ha nem is boldogan, de legalább nyugodtan folyik az életem.

– Ez biztosan meghozza a lélek békéjét.

– Nem tudom. Testileg egészséges vagyok, és kis vagyonomkám a mindenkori betevő falatot is biztosítja. Mégis, azt hiszem, boldogságom legfőbb záloga, hogy öregnek születtem.

Egy darabig Tokkról beszélgettünk, aki öngyilkos lett, és Gaelről, aki mindennap orvoshoz járt. Úgy láttam azonban, hogy az öreg kappát nem túlságosan érdeklik a szavaim.

– Nem szeretett volna ön is azon a különleges módon világra jönni, mint a többi kappa? – kérdeztem tőle.

Az öreg rám nézett, és nyugodtan válaszolt:

– Én is úgy kerültem ki az anyaméhből, mint a többi kappa: apám megkérdezte, hogy akarok-e megszületni erre a világra.

– Én azonban véletlenül pottyantam a kappák országába! Legyen szíves, magyarázza meg, milyen úton juthatok vissza belőle!

– Csak egy út vezet innen kifelé.

– Melyik az az út?

– Az, amelyen keresztül uraságod ide érkezett.

Ettől a választól, magam sem tudom, miért, égnek állt minden hajamszála.

– Sajnos, nem találok azt az utat.

Az öreg kappa rám emelte tiszta szemsugarát. Azután lassan felkelt, a szoba sarkához lépett, meghúzott egy, a mennyezetről lecsüngő drótkötelet, és azzal kinyitott egy tetőablakot, amit eddig nem vettem észre. A kerek ablakon keresztül fenyő- és cipruságakat pillantottam meg, amelyek tisztán rajzolódtak ki a derült égre. Azt is láttam, hogy a kappa nyílhegyhez hasonló, hatalmas csőrét

az ég felé emeli. Olyan boldogság fogott el, mint a gyermeket, aki repülőgépet lát, és azt hiszi, hogy máris benne ül.

– Tessék, erre kimehet! – mutatott az öreg a kötélre, amelyről csak most állapítottam meg, hogy valójában: kötélhágcsó.

– Nos, én akkor indulok.

– Még egy szót csak! Nem fogja megbánni, hogy itthagyta ezt az országot?

– Nem, nem! Sohasem fogom megbánni!

Be sem fejeztem szavaimat, máris megragadtam a létrakötelet, és elkezdtem kúszni felfelé, az öreg kappa fej-teknője felett.

A kappák országából való visszatérésem után egy darabig elviselhetetlennek találtam az emberek bőrének szagát. A kappák tulajdonképpen sokkal tisztábbak, mint az emberek. Kappákhoz szokott szemem az emberi fej látványától is nagyon viszolygott. Ez talán érthetetlen az önök számára. A szem, a száj még csak hagyján, de az emberi orr – igazán félelmetes jószág. Igyekeztem persze amennyire lehetett, távortartani magam minden emberi lénytől. Fokozatosan azonban újra hozzászoktam embertársaimhoz, és körülbelül egy fél év leforgása után már eljárógattam ide-oda. Szenvedéseim azonban ezzel még nem értek véget: beszélgetés közben állandóan kappá szavak keveredtek a mondataimba.

– Holnap otthon lesz? – kérdezte például valaki tőlem.

– Qua! – feleltem.

– Tessék?

– Izé... azt akartam mondani, hogy igen.

Körülbelül így zajlottak le beszélgetéseim.

Talán egy évvel ezután, hogy visszakerültem a kappák országából, kudarcot vallottam egy vállalkozásban...

(S. doktor itt közbevágott, és figyelmeztette a beteget, hogy erről ne beszéljen. Az orvos szerint ugyanis a beteg ennél a részletnél annyira elveszti önuralmát, hogy az ápoló sem bír vele.)

– Rendben, akkor hagyjuk ezt. Szóval, e kudarc miatt elhatároztam, hogy visszatérek a kappák országába. Igen, „visszatérni” akartam, nem „elmenni”. Akkori énem a kappák országát érezte szülőföldjének.

– Elhagytam otthonomat, és fel akartam szállni a Csúó vonalon közlekedő vonatra. Egy rendőr azonban, sajnos, elfogott és beszállított a kórházba. Miután idekerültem, sokat jártak gondolataim a kappák országa körül. Hogy van vajon Csakk doktor? Mág, a filozófus, még mindig hét színű lámpása fényénél töri a fejét valamin? De a legtöbbször kenyeres pajtásomra, Lappra, az elrothadt csőrű diákra gondoltam...

Egy, a maihoz hasonló borús délután éppen ezeken a gondolatokon rágódtam, amikor önkéntelenül elsikoltattam magam: valahonnan Bagg, a halászó kappá toppant elém, és nézett rám magasra emelt fővel. Amikor magamhoz tértem meglepetésemből, azt sem tudtam, sírjak-e vagy nevessek. Nagyon izgatott voltam, hogy annyi idő után megint kappá nyelven szólhatok valakihez.

– Ó, Bagg, hogy kerülsz ide?

– Önt jöttem meglátogatni, uram. Hallottam ugyanis, hogy beteg.

– Ugyan honnan tudtad meg?

– Bement a rádió – mosolygott Bagg elégedetten.

– Mindenesetre nagy dolog, hogy idetaláltál.

– No, nem volt nagy mesterség. Tokió folyóiban és csatornáiban jól tudnak közlekedni a kappák. Csak most jutott eszembe, hogy a kappák is kételtű állatok, akárcsak a békák.

– De ezen a környéken nincs folyó!

– Ide a vízvezeték acélcsövein kapaszkodtam fel. Azután kinyitottam a tűzoltócsapot...

– Kinyitottad a tűzoltócsapot?

– Uram, hát már elfelejtette, hogy a kappák a gépekhez is értenek?

Másnap, harmadnap egész sereg kappá látogatott meg. Betegségemet S. doktor Dementia pra-

ecox-ként diagnosztizálta. Csakk doktor szerint azonban – tudom, hogy ez udvariatlanságnak hat önökkel szemben – nem én, hanem önök szenvednek ebben a betegségben. Csakk doktor után természetesen Magg, a filozófus és Lapp, a diák is felkeresett. Nappal azonban csak Bagg, a halász járt hozzám. Éjszakánként jártak hozzám kettesével-hármasával, különösen holdfényes éjszakákon. A múlt éjjel például Gaellel, az üvegyári elnökkel és a filozófus Magg-gal beszélgettem a holdsugarak fényében. Sőt Krabakk hegedült is a kedvemért. Látja a szemben levő asztalon azt a csokor fekete liliomot? Ezt is Krabaktól kaptam.

(Hátrafordultam: az asztalon persze semmi sem volt.)

– Ezt a könyvet is Magg, a filozófus hozta el kérésemre. Tessék csak elolvasni a legelső verset! Ó, persze, ön nem ért kappául! No, nem baj, akkor majd felolvasom. Tokk költeményeinek gyűjtéményes kiadása. Nemrégiben jelent meg...

(A beteg egy ócska telefonkönyvet szedett elő, és olvasni kezdett.)

*Virágzó kókuszpálmák, bambuszbokrok között
Buddha hosszú, mély álomba merült.
Útszéli, száraz fügefák alatt
Krisztus sem él már régóta, úgy lehet.
De pihenni kell valamennyiünknek,
Sokszor a színpadi háttér előtt is.
S láttad már hátulról e hátteret?
Folt-hátán-folt, ócska vászon csupán!*

– Én azonban nem vagyok olyan pesszimista, mint a költő. Ameddig ellátogatnak hozzám barátaim, a kappák... erről jut eszembe: emlékszik Pepp barátomra, a bíróra? Miután elvesztette az állását, teljesen megbolondult. Kappaország egyik elmeegógyintézetébe került. Szívesen meglátogatnám, ha S. doktor megengedné...

1927. február

A CSERJÉSBEN

A favágó így vallott a vizsgálóbíró előtt:

Igenis, kérem. Én fedeztem fel a hullát. Ma reggel is, mint más napokon, elindultam cédrusfát irtani. A hulla, kérem, ott feküdt az egyik hegyvágatban, egy cserjésben. Azt tetszik kérdezni, merre van ez a hely? Négy-ötszáz méternyire a yamasinai országúttól. Itt-ott akad csak cédrus a bambuszfák között; nemigen jár ember arrafelé.

A hulla a hátán feküdt. Lila színű selyemkimonó volt rajta, meg olyan sapka, amilyent Kyotóban hordanak a nemesi tisztviselők. Karddal szúrták szíven; a lehullott bambuszlevelek teleszívták magukat vérrrel körülötte. Nem, a sebből már nem folyt akkor vér, és a seb szája is megszáradt, azt hiszem. Még egy lódarázs is lakmározott rajta; a lépteim zöreje is alig tudta elzavarni.

Hogy láttam-e a kardot vagy valami hasonlót? Nem, kérem, nem volt ott semmi. Csak az egyik cédrusfa törzsén találtam egy kötelet. És, igen, még egy fésű is volt ott a kötélén kívül. Nem volt semmi más a hulla körül. Keményen harcolhatott a férfid az életéért, mert a fű meg a sok lehullott bambuszlevél egészen le volt taposva körülötte. Lovat? Nem, ott ugyan ló el nem fért volna. Jó messze a cserjéstől akad csak olyan ösvény, amin ló is járhat.

A vándorló szerzetes így vallott a vizsgálóbíró előtt:

Tegnap láttam a meggyilkolt férfit, uram, úgy déltájban. Sekiyamából tartott Yamasina felé. Egy lovon ülő nő mellett lépegetett. Nem tudom, milyen volt a nő arca, mert fátyolt viselt. Csak az orгона színű ruháját láttam. A lova szépen nyírott sörényű, világos pejko volt. A természetét tetszik kérdezni? Hogy meglehetett-e másfél méter? Nem tudom, kérem, szerzetes vagyok; nem nagyon ismerem ki magam az ilyesfélében. A férfinál kard is volt, meg tegez is nyílvesszőkkel. A fekete tegezbe dugott, fekete lakkal bevont húsz-egynéhány nyílvesszőre olyan világosan emlékszem, mintha most is a szemem előtt lennének.

Álmomban sem jutott volna eszembe, hogy ilyen sors vár reá. Az emberi élet is oly gyorsan mulandó, mint a harmatcsepp vagy a villám. Kimondani sem tudom, mennyire sajnálom szegényt.

A pandúr így vallott a vizsgálóbíró előtt:

A letartóztatott neve? Tazsomarunak hívják, kérem szépen, és hírhedt gonosztevő. Leesett a lováról, és ott nyögött az Awadagucsi-i kőhídon, amikor letartóztattam. Hogy mikor történt ez? Tegnap, kérem, éjfél előtt. Ezt a kék selyemkimonót viselte akkor is, amikor elfogtam; egy csupaszd kard volt nála meg valami tegez nyílvesszőkkel, amit itt látni tetszik. Hogyan, kérem? A meggyilkolt férfié volt? Hát hiszen akkor Tazsomaru volt a gyilkos! Biztosan attól az embertől vette el a bőrrel bevont íjat, a feketére lakkozott tegezt meg a sólyomtollas nyílvesszőt is, mind a tizenhét darabot. Igen, uram, a ló tényleg egy nyírott sörényű pejko volt. Biztosan megvolt az állatnak is a maga oka, amiért levetette a hátáról. Ott találtam a kőhídtól nem messze, még rajta lógott a hosszúra eresztett kengyelszár. Az út menti füvet harapdálta.

A fővárosban kóborló rablók közül ez a Tazsamaru volt a legnagyobb szoknyavadász. Tavaly ősszel megölték egy asszonyt a leánygyermekével, aki a Toribe mögötti hegyre ment, gondolom, imádkozni. Azt mondják, az is ennek a gazfickónak a műve volt. Gondolni se merek arra, mi történt a lovon ülő nővel, ha ez a fickó ölte meg a férfit.

Egy öregasszony így vallott a vizsgálóbíró előtt:

Igen, uram, a megölt férfi leányom férje volt. Nem, kérem, nem kyotói származású volt. A waka-sai Kokufuból való nemesi tisztviselő volt. Kanazawa Takehikónak hívták, huszonhat éves volt. Biztos, hogy nem ő kezdte a támadást, mert áldott jó természetű embernek ismertem.

A lányomat tetszik kérdezni? Masagónak hívják, és tizenkilenc éves. Bátorságban férfiakkal is felveheti a versenyt, de soha, soha nem ismert más férfit, mint Takehikót. Keskeny, szívalakú arcocskája van, lesült bőre, bal szeme sarkában egy kis szemölcs.

Tegnap Takehiko elindult a lányommal együtt Wakasába. Micsoda szerencsétlenség, hogy ennek ma kellett történnie! És hová tűnt a lányom? Ha vőm sorsa be is teljesedett már, a lányoméért megöl a rettegés. Könyörüljön meg rajtam, uram: mozgasson meg fűt-fát, hogy megtalálja az én gyermekemet! Gyűlölöm ezt a gazfickót, ezt a Tazsamarut vagy hogy hívják... Nemcsak a vőm, hanem a lányom is... (A sírás elfojtja szavait.)

Tazsamaru vallomása:

A férfit megöltem, de a nőt nem. Hogy akkor hová lett? Azt én nem tudom. Várjatok még! Semmiféle kínzással sem tudtok kiszedni belőlem olyat, amiről sejtelmem sincs. Ha már egyszer idejuttottam, nem fogok semmit gyáván letagadni.

Tegnap találkoztam ezzel a házaspárral. Elmúlt már dél valamivel. Egy szélfuvallat fellebbentette a nő fátylát, és én megláttam az arcát egy pillanatra. Csak egy pillanatra – azután megint eltűnt előlem. Részben ezért történt... Isten-nőnek láttam. Ott nyomban elhatároztam, hogy elrabolom a nőt, még ha meg is kell ölnöm érte a férfit. A gyilkosság nem olyan nagy dolog számomra, mint ahogy azt ti elképzelitek. Ha az ember nőt rabol, a férfit úgyszólván megöli. Csakhogy én kardomat használom a gyilkossághoz, ti meg mást: hatalommal öltök meg pénzzel, és néha még azt állítjátok, hogy mindez a másik érdekében történik! Igaz, hogy vér nem folyik, az áldozat épségben marad, de mégiscsak gyilkosság ez! Nehéz lenne megmondani: ki a nagyobb bűnös, én vagy ti? (Gúnyosan nevet.)

Mégis örültem volna, ha anélkül tudom elrabolni a nőt, hogy a férfit megöljem. Akkori hangulatomban elhatároztam, hogy magamévá teszem az asszonyt, de a férjét életben hagyom. A yamasinai országúton azonban nincs erre mód. Azt eszeltem ki, hogy a hegyek közé csalom a házaspárt.

Könnyen ment a dolog. Hozzájuk szegődtem, és elhitettem velük, hogy a szembenlevő hegy egy régi szakadékában számtalan kardra meg tükörrre bukkantam. Anélkül, hogy bárkinek szóltam volna a dolgról – mondtam –, elrejtettem a kincset a hegyvágatban levő cserjésben, de olcsó áron megválnék tőle, ha vevő akadna rá. A férfi – ilyen szörnyű dolog a kapzsiság – egyre jobban tüzet fogott a szavaimtól. Fél óra sem telt bele, a hegyi ösvény felé indították a lovat.

Amikor a cserjés elé értünk, kijelenttem, hogy ott van elásva a kincs, és felszólítottam őket: nézzék meg. A férfi semmi ellenvetést sem tett – a pénzhőség teljesen elvakította. A nő azt mondta, hogy le se száll a lóról, úgy vár meg bennünket. Nem is mondhatott volna mást, amikor látta, mi-

lyen sűrű az erdő arrafelé. Minden úgy történt, ahogy kívántam. Magára hagytuk az asszonyt, és a férfival bementünk a cserjésbe.

Egy darabig csak bambuszok között haladtunk, de ötven lépésnyire elég nyílt cédrusliget került az utunkba. Nem is találhattam volna jobb helyet a munkám elvégzésére. Utat törtem magamnak a cserjék között, és azt a valószínűnek látszó mesét adtam be neki, hogy a kincs a cédrusok alatt van elrejtve. A férfi erre nagy ügyel-bajjal szintén utat tört magának arrafelé, ahol a karcsú cédrusfák kivillogtak a cserjésből. Ott már ritkábbá váltak a bambuszok, és egész sor cédrus sorakozott egymás mellett. Mihelyt odaértem, azonnal elkaptam, és összekötöttem a karjait. Kardforgatáshoz szokott, elég erős férfi volt, de olyan hirtelenül érte a támadás, hogy nem tudott védekezni. Egy szempillantás alatt hozzákötöttem egy fatörzshöz. Hogy honnan szedtem a kötelet? Hála a sorsnak, volt nálam kötél, hiszen rabló létemre sohasem tudhatom, mikor kell egy falon átvetni magam. Aztán már gyerekjáték volt lehullott bambuszlevelekkel betömni a száját, és beléfojtani a hangot.

Miután a férfit így elintéztem, visszamentem a nőhöz és kértem: jöjjön velem, mert férjét hirtelen rosszulért fogta el. Mondanom sem kell, hogy ez is úgy ment, mint a karikacsapás: a nő hagyta, hogy kézen fogjam, és kalap nélkül, ahogy volt, magammal vigyem a cserjés sűrűjébe. Mikor férjét a fatörzshöz kötözve meglátta, egy szempillantás alatt tört ragadott elő a kebléből. Ilyen vad szenvedélyt még sohasem láttam asszonynál! Ha nem vagyok résen, egy pillanat alatt bordáim közé hatol a tör. Kivédtem a szúrást, de olyan kétségbeesetten hadakozott, hogy könnyen halálra sebezhető volt. Nemhiába vagyok azonban Tazsomas: ki tudtam ütni kezéből a tör, anélkül hogy én magam kardot rántottam volna. Fegyverzet nélkül a legbátrabb nő is tehetetlen. Sikerült is a nőt magamévá tennem anélkül, hogy a férfi életét kioltottam volna.

Igen, megkíméltem a férfit – nem volt szándékomban megölni. Ott akartam hagyni a síró nőt, ki akartam kerülni a cserjésből – amikor hirtelen szenvedéllyel megragadta a karomat. El-elcsukló hangon könyörögni kezdett, hogy vagy a férjét öljem meg, vagy saját magamat, mert halálnál is szörnyűbb büntetés számára, hogy két férfi ismeri szégyenét. Annak lesz a felesége – lihegte zokogva –, amelyikünk életben marad. Ekkor vad vágy fogott el, hogy megöljem a férfit. (Komor izgalom.)

A szavaim után ítélve, kegyetlenebbnek látszom talán, mint ti vagytok. De csak azért, mert nem láttátok annak a nőnek az arcát, különösen a szemei ragyogását abban a percben. Pillantásunk egybetapadt, és én úgy éreztem, hogy feleségemmé kell tennem, még ha villám sújt is agyon érte. Feleségemmé tenni – ez a vágy úrrá lett bennem. Nem aljas felgerjedés volt ez, mint ti hiszitek! Ha csak a kéjt kívántam volna, leteperhettem volna, és utána elfuthattam volna. Nem szennyeztem volna be kardomat a férfi vérével. De elég volt a nő arcára tekintenem a félhomályos ligetben, hogy elhatározzam: nem megyek el innen, amíg meg nem öltem a férjét.

Ha el is határoztam, hogy megölöm, nem akartam gyáván gyilkolni. Feloldottam a kötelékeit és felszólítottam, vívjon meg velem. A kötelet a fa tövére hajítottam; ezt találták meg később. A férfi, haragtól fuldokolva, kirántotta súlyos kardját. Őrjöngve, némán vetette rám magát. Nem tudom leírni, hogyan folyt le a küzdelmünk. Csak a huszonharmadik kardcsapással szúrtam át a szívét. Huszonhárom kardcsapás, jól jegyezzétek meg! Még most is elámulok rajta, ha eszembe jut. Ő volt az egyetlen férfi a nap alatt, aki ennyiszor mérte össze a kardját velem. (Elégedetten mosolyog.)

Amikor a földre zuhant, leeresztetem véres kardomat, és az asszony felé fordultam. Meglepetésemre sehol se találtam. Mélyen behatoltam a cédrusfák közé, hogy megkeressem, de a lehullott bambuszlevelek még a léptei nyomát sem őrizték meg. Füleltem, nézelődtem: csak a férfi torkából kiszakadó halálhörgés hallatszott.

Amikor összecsaptunk, a nő biztosan kirohant a cserjésből, hogy segítséget hozzon a férjének.

Rájöttem, hogy az életem veszélyben forog. Elraboltam tehát a kardot, az íjat, a tegezt, és kisiettem a hegyi ösvényre. Az út mentén az asszony lova békésen harapdálta a fűvet.

Ha többet mondanék, üres szájjáratás lenne. Elég az hozzá, hogy a kardon túladtam, még mielőtt a városba értem. Hát ennyi a vallomásom. Rójátok rám a legsúlyosabb büntetést – úgyis tudom, hogy lánc fog csörögni a nyakamon. (Kihívóan körülnéz.)

A Simizu templomba menekült nő vallomása:

A kék selyemkimonót viselő férfi, miután erőszakot követett el rajtam, megkötözött férjemre nézett, és gúnyosan nevetett. Milyen kínokat állhatott ki szegény férjem! De minél jobban megfeszítette erejét, a kötél csak annál mélyebbre vágott a húsába. Önkéntelenül is hozzá rohantam – azaz rohantam volna, de a rabló egy szempillantás alatt a földre döntött. Ebben a percben valami leírhatatlanul különös fényt láttam felvillanni a férjem szemében. Leírhatatlan fényt... még most is remeg egész testem, ha eszembe jut. Ajka néma maradt, de egész szíve a tekintetébe költözött abban a percben. Nem harag, nem szomorúság csillant fel akkor ott a szemében, hanem egyedül az irántam érzett gyűlölet hideg fénye! Nem is a rabló ütése döntött le a földre, hanem ez a tekintet! Önkéntelenül felsikoltottam, azután elvesztettem az eszméletemet.

Amikor magamhoz tértem, a kék selyemkimonós férfi már nem volt ott. Csak a férjemet láttam: még mindig a cédrusfához kötözve. Nagy nehezen felemelkedtem a bambuszlevelek közül, s férjem arcába kémleltem, de tekintete most is éppen olyan volt, mint az előbb.

Jéghideg megvetés volt ebben a pillantásban, a megvetés pedig utálatot takart. Nem tudom, hogyan fejezzem ki, amit a szívemben éreztem: szégyen volt-e, harag vagy gyűlölet? kínlódva talpra álltam és melléje léptem.

– Uram – mondtam –, azok után, ami történt, nem élhetek többé önnel. A halált választottam. De önnek is meg kell halnia. Láta az én szégyenemet... Nem maradhat így életben.

Ennél többet képtelen voltam mondani. Férjem azonban továbbra is csak megvetően nézett rám. Erőt vettem sebzett szívemen, és kutatni kezdtem a férjem kardja után, de sem azt, sem az íjat és nyílvezőket nem találtam a cserjésben. Biztosan a rabló lopta el őket. Szerencsémre a tör ott hevert. Felragadtam, és még egyszer a férjem felé fordultam:

– Add tehát kezembe az életedet! Én is mindjárt követlek!

Férjem nagy nehezen mozgatni kezdte ajkait. A szája tele volt tömve levelekkel, ezért természetesen nem tudtam kivenni a szavait, pillantása azonban elárulta, hogy mit akar mondani. „Ölj meg” – ezt mondta a megvető tekintet. Mintha álomban lennék, döftem a tört lila kimonóján át a szívébe.

Utána, úgy látszik, megint elvesztettem az eszméletemet. Amikor végre körül tudtam pillantani, férjem még mindig a fához kötve, az utolsókat hörögte. Hamuszürke arcára a lenyugvó nap sugarai tűztek a bambuszok és cédrusfák felett domboruló égről. Visszafojtva zokogásomat, eloldoztam férjem kötelékeit. Azután... hogy azután mi történt velem, azt már nincs erőm elmondani. Meghalni nem maradt elég erőm, az az biztos. Torkomra sújtottam a törrel, a hegy lábánál levő tóba vettem a testemet. Mindent megkíséreltem, de nem tudtam életem fonalát elmetszeni. (Lemondóan mosolyog.) Még a végtelen kegyelmű Kvannon is magára hagyja az ilyen magamfajta gyávákat. Megölttem a férjemet, erőszakot követett el rajtam egy rabló... Mit tegyek magammal.... mit tehetnék... mit?... (Hevesen zokog.)

Az áldozat szelleme így vallott egy médiumon keresztül:

A rabló, miután erőszakot követett el a feleségemen, ültében mindenfélével vigasztalni kezdte. Én, a fatörzshöz kötözve, természetesen egy szót sem tudtam szólni. Csak a szememmel intettem neki néhányszor: „Jól értsd meg, mit mond ez az ember: minden szava hazugság!” – ezt igyekeztem megmagyarázni neki. Feleségem azonban csak magába roskadva ült a bambuszlevelek avarján, és az ölébe bámult. Csak nem ad hitelt e haramia szavainak? Szívembe szúrt a féltékenység. A rabló meg folytatta csapongó, mézesmázos beszédét. – Ha már a testedet meggyalázták, úgysem élhetsz jól a férjeddal. Nem akarnál inkább az én feleségem lenni? Csak azért vetemedtem ilyen aljasságra – mondotta arcátlanul –, mert beléd szerettem.

Amíg így beszélt, feleségem lassan felemelte az arcát. Még sohasem láttam olyan szépnek, mint abban a pillanatban. És vajon mit felelt a rablónak ez a gyönyörű asszony, miközben én megkötözve ott fetrengtem előtte? Szellem vagyok már, de még most is fellángol bennem a gyűlölet, valahányszor eszembe jut nőm válasza: – Hát akkor vigyél magaddal, bárhová mész! – ezt mondotta. (Hosszú hallgatás.)

De nemcsak ebben állt a feleségem bűne! Ha csak ennyit vétkezett volna, nem gyötrődnek már ilyen kegyetlenül itt a Sötétségben. Hanem, amikor – mintegy álomban – kézen fogta a rablót, és kifelé indult vele a cserjésből, hirtelen elsápadt, és rám mutatott, aki ott hevertem a cédrusfa törzsére kötözötten. – Öld meg ezt az embert! – kiáltotta többször szinte eszelősen. – Amíg ez életben van, nem lehetek a feleséged! – Ezek a szavak ma is úgy hatnak rám, mint az orkán, amely vissza akar vetni a távoli Sötétség mélyébe! Hagyott-e el valaha ilyen gyűlöletes beszéd emberi ajkat? Fogtak-e fel valaha emberi fülek ilyen átkozott szavakat? (Gúnyos nevetésre fakad.) Még a rabló is elsápadt, amikor hallotta. Mereven nézte feleségemet, és sem igent, sem nemet nem mondott. Amíg a választ fontolgatta (ismét gúnyosan felkacag), egyetlen rúgással a lehullott bambuszlevelekre kényszerítette a nőt, azután nyugodtan összefonta karját, és tekintetét rám szegezte: – Mit szándékozol tenni ezzel a nővel? Megölnöd? – Ezért az egyetlen mondatért meg tudnék bocsátani a rablónak! (Újra hosszan hallgat.)

Amíg én haboztam, az asszony felsikoltott, és kiszaladt a cserjésből. A férfi egy szempillantás alatt utána vetette magát, de még a ruhája ujját sem tudta elkapni. Én csak kábultan bámultam a tájat.

A rabló, miután feleségem elfutott, elvette tőlem a kardot és az íjat, majd egyetlen vágással elmetsette kötelékeimet. – Most az én életemről van szó! – hallottam susogni. Kirohant a cserjésből, és eltűnt. Lépései hangját elnyelte a csönd. Egyszerre csak sírást hallottam. Leoldottam magamról a köteléket és hallgatóztam. Agyam kitisztult, s rájöttem, hogy én magam zokogok. (Újabb hosszú hallgatás.)

Nagy nehezen felemeltem elcsigázott testemet a cédrusfatönkről. Ott fénylett előttem a tőr, amelyet feleségem elejtett. Megragadtam, és a mellembe szúrtam. Vér szökött a torkomba, de fájdalmat nem éreztem. Amikor a keblem kihűlt, még mélyebb temetői csend borult a tájra. Ó, micsoda csend! Madárszárny csattogása sem verte fel az eget a hegyvágatban levő cserjés felett. Csak a bágadt napsugár siklott tovább a vékony bambusz- és cédruságakon. A fény is lassan elfakult, láthatatlanná váltak a fák.

Valaki mellém lopózott. Megkíséreltem megállapítani, hogy ki lehet, de a sűrű homály már leszállt körém. Valakinek a láthatatlan kezei óvatosan kihúzták mellemből a tórt. Újra vérhullám öntötte el a szájamat, és én a Tér homályába zuhantam – örökre.

1921. december

A CSILLE

Nyolcéves volt Ryóhei, amikor az odawara-atami helyiérdekű vasútvonal építését elkezdték. A kisfiú nap mint nap kisietett a faluvégre, ahol a munkák folytak. Mást nemigen lehetett még látni, mint földet szállító kubikosokat, de Ryóhei ezt is nagyon érdekesnek találta.

A földdel telerakott csillék mögött mindig két-két kubikos állt. A dombon lefelé emberi segítség nélkül, magától száguldott le a kis kocsi. A pályatest meg-megremegett, a kubikosok kabátjának széle öblösre dagadt a szélben, a sebtében lefektetett, keskeny sín inogva feszült meg a súlytól, s a kisfiúban ez a jelenet felkeltette a vágyat a kubikosmunka iránt. Csak egyszer, egyetlen egyszer ülhetne fel a munkások mellé a csillére!

Amikor a kis szállítóeszköz visszaérkezett a faluvégi lapályra, magától megállt. A kubikosok leugráltak róla, kiürítették, azután már gyalog tolták felfelé, vissza a kaptatón. Ilyenkor Ryóhei azt kívánta, hogy legalább tolnia lenne szabad a csillét, ha ráülnie már nem lehet...

Egy február eleji alkonyatkor Ryóhei öccsével és egy szomszéd kisfiúval – öccse korabeli lehetett – ment ki a faluvégre, ahol a szürkületben egymás mellett sorakoztak a sáros, piszkos csillék. Felnőtt munkás nem volt sehol a közelben. A három fiú félve, remegve, lábujjhegyre emelkedve nekifeszült a legszélső kocsinak. Egyesült erejüknek a csille engedelmeskedett: kereke hirtelen megmozdult. Ryóheit megrémítette a váratlan hang, de mikor a kerék másodikat fordult, már megnyugodott. – Csrr... csrr... – csikorgott a csille, és a hat kis kéz nyomására megkezdte útját a sínen felfelé.

Vagy húsz méter után az emelkedő hirtelen meredekké vált. Hiába igyekeztek mind a hárman, egy lépéssel sem jutottak előbbre, sőt a csille majdnem visszataszította őket a mélységbe.

Ryóhei most már elégnék tartotta a távolságot, és intett a két kisebbnek:

„Gyertek, felszállunk!”

A gyermekek elengedték a kis kocsit, és felugrottak rá. A csille eleinte lassabban, azután egyre fokozódó sebességgel gurult, gurult a lejtőn lefelé. Ryóhei arcán érezte az alkonyati szellő hűs érintését, és a boldogságtól részegen figyelte, milyen gyorsan váltakoznak a képek az út két oldalán.

Két-három perc múlva azonban a kis kocsi visszaérkezett a kiindulási pontra, és magától megállt.

– Hé, tójjuk meg mégeccer!...

Ryóhei a két kisfiúval újra nekifeszült a csillének. De még lendületbe sem jutott a kosi kereke, amikor lépéseket hallottak a hátuk megett.

A léptek zaját ordítás váltotta fel:

– Csirkefogók! Ki engedte meg, hogy hozzányúljatok?!

Magas termetű kubikos állt mögöttük, elnyűtt munkakabátban, fején szalmakalappal, ami sehogy sem illett a hideg februári időhöz. Végére se ért még a mondókájának, amikor a három fiú már a hetedik határon járt.

Ryóheinek ezután – ha a munkák színtere mellett elhaladt – eszébe se jutott többé, hogy milyen jó lenne felülni a csillére. Csak a kubikos magas alakja révült fel benne időnként, meg a kis, sárga szalmakalapjának színe az alkonyodó égben, de ennek emléke is egyre jobban fakult, ahogy az idő haladt.

Tízegynéhány nap múlva megint arrafelé vetette az útja, és megállt, hogy a csillék jövés-menését

figyelje. A földdel megrakott kis kocsni mellett most már egy másik, faanyagot szállító kocsni is állott, amely nem a keskeny sínen, hanem más, szélesebb pályán emelkedett felfelé. Ryóhei két fiatal munkást látott a rúd mellett, és egyszerre szívébe zárta őket. „Ezek nem fognak rám ordítani” – gondolta, és már futott is a csillék felé.

– Bácsi! Szabad segítenem?

– Segíthetsz! – mondta barátságosan egy kockás inget viselő fiatal munkás, aki válla közé húzott nyakkal tolt a csillét.

Ryóhei a két férfi közé lépett, és teljes erőből tolni kezdte a kis kocsit.

– Hohó, hiszen te erős fiú vagy! – dicsérte meg a másik kubikos, aki cigarettát tűzött a füle mögé.

Az emelkedő közben megenyhült, és Ryóhei titokban remegni kezdett, mikor hangzik el a mondat, amelyet annyira nem akart hallani: „Most már nem kell tolnod!” De a két fiatal munkás szótlánul, kissé kiegyenesedő testtel haladt előre.

A kisfiú nem bírta tovább, és félénk hangon megkérdezte:

– Meddig tolhatom még?

– Még tolhatod – felelt egyszerre a két kubikos.

„Milyen jó emberek!” – gondolta magában Ryóhei.

Öt-hatszáz méter után megint meredekebb emelkedőre futott a sín. Az út két oldalán érett mandarinok aranysárga színén csillant meg a napfény.

„Jobban szeretem, ha felfelé megy az út, mert akkor biztos, hogy engednek tolni” – mondogatta magában Ryóhei, és teljes erejével nekifeszült a csillének.

Amikor a mandarinfák borította domb tetejére értek, az út hirtelen lejténi kezdett.

– Ülj fel! – adta ki a parancsot a kockás inges férfi.

A fiú villámgyorsan felkapaszkodott a kis kocsira, amely a három ember terhével gyorsan siklott alá az úton, a mandarinlattal terhes levegőben.

„Rajta ülni még nagyobb élvezet, mint tolni – gondolta Ryóhei, miközben ruháját öblösre dagasztotta a szellő. – Minél több hely akad, ahol felfelé kell tolni, annál többet lehet lefelé repülni” – okoskodott magában.

A csille most egy bambuszcsérjéshez érkezett, és csendesen megállt. Mind a hárman újra tolni kezdték.

A bambuszligetben egyre sűrűbben sorakoztak a bokrok. Az enyhe emelkedőt néhol olyan vastagon borította az avar, hogy a vörösre rozsdásodott sín szinte eltűnt a levelek között. Amikor a dombtetőre értek, egy magas sziklafalon túl szélesen terjengett a tenger fagyos tükre.

„Milyen messzire kerültem!” – döbrent rá Ryóhei hirtelen.

Mindhárman újra helyet foglaltak a csillén. A kis kocsni most a tenger jobb partján haladva, a sűrű bambuszágak alatt folytatta útját. Ryóhei azonban már nem tudta úgy élvezni a dolgot, mint az imént. „Haza kellene már menni!” – járt folyton az eszében, pedig tudta, hogy hazamenésről addig szó sem lehet, amíg a csillével vissza nem érnek a kiindulási ponthoz.

A kis kocsni nemsokára egy domb tövében emelkedő, szalmafüdeles teaház előtt állt meg. A két kubikos bement a házba, és kényelmesen iddogálni kezdett a gazdasszony társaságában, aki hátán kis gyermekét cipelte. Ryóhei magára maradt, és nyugtalanul keringett a csille körül, amelynek vas-kos tengelyén megszáradt már a felfrekskelődött sár.

Egy kis idő múlva kilépett a teaházból az egyik munkás, aki közben, úgy látszik, elszívta már a füle mögé tűzött cigarettát, és papirosba csomagolt cukorkát adott a csille mellett gubbasztó fiúnak. Ryóhei egy hűvös „köszönöm”-öt rebegett, de rögtön megbánta barátságatlanságát. Hogy kiengesz-

telje a férfit, kivett egy cukorkát, és a szájába dugta. Az újságpapírba csomagolt édességnek petróleumszaga volt.

Most enyhe emelkedőn tolták felfelé a csillét. A fiú is a fogantyún nyugtatta kezét, de gondolatai mesze jártak.

Amikor áthaladtak a dombon, és lapályra értek, ismét egy hasonló teaház állta útjukat. A munkások bementek, Ryóhei pedig leült a kocsira, és a hazamenésen töprengett. A lemenő nap sugarai lankadtan törtek meg a ház előtt nyíló szilvafa virágain. „Alkonyodik” – gondolta a fiú, és nyugtalanságában nem tudott ülve maradni a csillén. Rugdosni kezdte a kerekeket, neki-nekilendült a tologatásnak, bár tudta, hogy egyedül megmozdítani sem tudja.

Közben kijöttek a teaházból a kubikosok, és kezüket a faanyagon nyugtatva, közömbös hangon figyelmeztették a fiút:

– Késő van, menj haza! Otthon biztosan aggódnak már miattad. Mi ott maradunk, ahova most megyünk.

Ryóheinek egy pillanatra elállt a lélegzete. Rádöbrent arra, hogy tavaly édesanyjával csak Iwamura-ig jutott el, hogy a most megtett út ennek a távolságnak három-négyszerese, és hogy egyedül, gyalog kell hazakerülnie. A legszívesebben sírva fakadt volna, de rájött, hogy ezzel sem érne el semmit; nincs értelme a könnyeknek. Bizonytalanul meghajolt a munkások felé, azután gyorsan felfutott a töltésre.

Szinte önkívületben szaladt végig a sínek mentén. Egy idő múlva rájött, hogy a keblébe rejtett cukorkás csomag akadályozza a futásban. Az út mellé hajította, azután utána dobta lapos szalmapucsat is. Az apró kavicsok bele-belemartak a lábába, de megkönnyebbülten futott tovább. Baloldalán a tengert érezte maga mellett, amikor felszaladt a dombra. A feltolakodó, de visszafojtott könnyek időnként eltorzították az arcát, és bármennyire is igyekezett uralkodni magán, nem tudta magába fojtani a torkából kitörő nyüzisztő hangokat.

Amikor a cserjéshez érkezett, az Alkonyfény Hegye felett már fakulni kezdett az ég. Egyre jobban erőt vett rajta a félelem. Az is megrémítette, hogy a táj most egészen másképpen hatott, mint idefelé jövet. Úgy érezte, hogy felső ruháját teljesen átítatta a verejték. Anélkül, hogy félbeszakította volna eszeveszett futását, kabátját is a sínek mellé hajította.

Egyre mélyebb homályba burkolózott a táj. „Csak megússzam élve!” – imádkozott magában, és meg-megcsúszva, botladozva rohant le a mandarinos dombról.

Amikor a falu határában épülő vasút körvonalai kirajzolódtak a sötétségben, Ryóhei megint majdnem elsírta magát. Nagy nehezen visszafojtotta könnyeit, és szipogva szaladt tovább.

A falusi utca mentén húzódó házak ablakából villanyfény csillant ki az útra. A kisfiú szinte látta fényben, hogyan válik párává a fejről, testéről patakozó verejték.

– Mi történt veled? – kérdezték a zihálva rohanó fiút a kútból vizet merítő asszonyok, a földekről hazatérő férfiak. De ő szótlán rohant el a kivilágított szatócsbolt és borbélyműhely előtt.

Amikor házuk kapuja elé érkezett, nem tudta már a sírást visszafojtani. Zokogása egy perc alatt köréje csalta anyját és apját. Különösen az anyja ölelgette, csitította, de Ryóhei igyekezett kezét-lábát kiszabadítani az ölelésből, és szívtépően sírt tovább. Zokogása mind hevesebbé vált, és a gyéren megvilágított kapukba vonzotta az asszonyokat, akik a szülőkkel versenyt kérdezték, faggatták. Ryóhei azonban csak sírással tudott válaszolni. Hiszen nincs is olyan hangos óbégatás, amely ki tudta volna fejezni a hosszú úton elszenvedett félelmének minden gyötrelmét.

Ryóhei huszonhat éves korában a feleségével együtt Tokióba költözött. Most korrigálással fog-

lalkozik egy folyóirat szerkesztőségében. Hogy, hogy nem, akkori élménye minden ok nélkül ma is fel-felrémlik előtte. Minden ok nélkül? A munkában agyonfáradt Ryóhei előtt most is, mint gyermekkorában, keskeny, bizonytalan ösvény kanyarog, amelyet hol magába rejt, hol megint látni enged az erdők, dombok homálya...

1922. február

MORI TANÁR ÚR

Az év a végéhez közeledett már, amikor egyszer alkonytájt, kritikus barátommal Kandabajasi irányába tartottunk a megcsupaszodott fűzfákkal szegélyezett fasoron át, amelyet mindenki csak a kishivatalnokok útjaként emleget. S valóban, a félhomályban jobbra is, balra is olyan csüggeteg kishivatalnokok szaporázták lépteiket, akiket egykor így biztatott méltatlankodva Simazaki Tószon^[2]: „Csak felemelt fejjel járjatok!” Bizonyára azért voltak ilyen meghunyászkodók, mert tudták, hogy bármit is tesznek, örökre vigasztalanok maradnak. Gyors léptekkel szorosan egymás mellett haladtunk, vállunk egymáshoz sűrűlött, egyetlen szót sem szóltunk, míg el nem hagytuk Ótemacsi állomást. Ekkor barátom elkapta tekintetét a hidegben meggörbedt emberekről, akik a vörös oszlop tövében a villamosra várakoztak, és hirtelen megborzongott: – Mori tanár úr esete jutott az eszembe – mormogta maga elé. – Mori tanár úr? Hát az meg kicsoda? – A középiskolában volt tanárom. Még nem meséltem neked róla? Tagadó válasz helyett csak a kalapomat húztam be jobban a fejembe. Következzék tehát barátom Mori tanár úrról szóló története. Úgy, ahogyan útközben elmondta nekem.

*

Vagy tíz év is eltelt azóta, hogy egy megyei középiskola harmadik osztályába jártam. Az osztályunkban egy fiatal pedagógus, Adacsi tanár úr tanította az angolt, aki a téli szünet végén influenzás lett, majd hirtelen meghalt tüdőgyulladásban. Adolog teljesen váratlanul történt, így nem volt idő arra, hogy megfelelő utódot keressenek a helyére. Adacsi tanár úr óráit az idős Mori tanár úr kapta meg, aki addig egy magániskolában tanított angolt. Mori tanár urat azon a napon láttam először, amikor tanítani kezdett bennünket. Mi, harmadikosok alig tudtuk türtőztetni magunkat, annyira vártuk már az új tanárt: amint meghallottuk léptei koppanását a folyosón, síri csönd támadt az osztályban. A léptek éppen a mi hideg osztálytermünk előtt haltak el, aztán kinyílt az ajtó – még most is úgy látom magam előtt az egészet, mintha ma történt volna –, s Mori tanár úr ott állt az ajtóban, leginkább egy pókemberre emlékeztetett, aki egy vásári mutatványból pottyant ode. A látványon talán csak egy valami szépített: a feje, amelynek formája már majdnem gyönyörű volt, és fénylett, mert teljesen kopasz volt. Bár a tarkóján még ékeskedett néhány őszülő tincs, mégis teljesen olyan volt, mint egy strucctojás a természetrajz könyvekben. A tanár nem mindennapi külsejét különös zsakettje egészítette ki. Nem is gondolta volna az ember, hogy valamikor fekete színe volt, mert teljesen kikéült. Ráadásul a piszkos galléron csokornyakkendő gyanánt piperkóc masni díszelgett. Mintha tegnap történt volna, úgy emlékszem minden részletre. Amint Mori tanár úr belépett az osztályunkba, a terem különböző sarkaiban visszafojtott nevetés hangzott fel, ami természetesen nem volt meglepő. Mori tanár úr azonban az osztálynaplóval és a szöveggyűjteménnyel a hóna alatt a legnagyobb nyugalommal lépett a dobogóra, mintha a diákok ott sem lennének. Köszönésünkre ijesztően vérvörös arcán elbűvölő mosoly folyt szét, majd sipító hangon így fordult hozzánk: – Uraim! Az elmúlt három tanév alatt egyetlen tanár sem szólított „úrnak” bennünket a középiskolában. Így aztán kerekre tágult a szemünk a csodálkozástól, s visszafojtott lélegzettel vártuk, hogy az „uraim” megszólítás után mi fog következni. Már előzőleg is, de főként e köszönés után arra számítottunk, hogy nagy beszédet fog tartani az órákkal, a tanulással kapcsolatban. Mori tanár úr azonban ahogyan kimondta az „uraim” megszólítást, csak egy pillantást vetett az osztály felé és egy jó darabig

nem szólt egy árva szót sem. Puffadt arcára nyugodt mosoly ült ki, de szája szögletében az izmok idegesen meg-megrándultak. Szeme, melyből tisztán, szűnni nem akaróan áradt a fény, miért, miért nem úgy ragyogott, mint egy szarvasmarháé. A szája azonban még mindig csukva volt, úgy éreztük, mintha hozzánk könyörögne, ráadásul sajnos úgy tűnt, hogy maga sem tudja, mit akar. – Uraim! – ismételte kisvártatva Mori tanár úr ugyanazzal a hangsúllyal. De ez alkalommal mintha az „uraim” szó visszhangját akarta volna elkapni. – A mai naptól fogva, uraim, én fogom magukat a szöveggyűjteményből angolra tanítani – biggyesztette hozzá szinte hadarva. Egyre fokozódó kíváncsisággal egyes izgalom ragadott magával bennünket, megpróbáltunk, amennyire csak lehet, csendben maradni, és mindannyian a tanár arcába meredtünk. Mori tanár úr azonban ugyanazzal a könyörgő tekintettel nézett ránk, körbekémlelte az osztálytermet, aztán, mintha ez szokása lenne, vagy netán egy húr pattant volna benne el, hirtelen a székére huppant. Az osztálynaplót letette a nyitott szöveggyűjtemény mellé, felütötte, majd belemélyedt. Kiábrándító, sőt komikus volt, hogy ilyen hirtelen ért véget az üdvözlés. Szerencsére azonban a tanár megérezte a kitörni készülő nevetést, szarvasmarha tekintetét a naplóról felénk fordította és tüstént felszólított valakit, akinek a családnevét megtoldotta a tiszteletet kifejező „szan” szócskával. Persze ez jel volt arra, hogy a tanuló azon nyomban felálljon helyéről és olvassa, fordítsa a szöveget. A diák fel is pattant, és a tokiói középiskolásokra jellemző folyékonyssággal olvasni és fordítani kezdett valami angol könyvből származó részletet, ha jól emlékszem, talán a Robinson Crusoe-ból. Ezalatt Mori tanár úr időről időre megérintette lila csokornyakkendőjét, miközben udvariasan javítgatta a tanuló hibáit, de nemcsak azokat, amelyeket a fordításban elkövetett, hanem a legjelentéktelenebb kiejtési pontatlanságokat is. Mori tanár úr kiejtése kissé modoros, de alapjában véve hibátlan és pontos volt, s úgy látszott, hogy a lelke mélyén erre a képességére különösen büszke.

Amikor azonban a tanuló leült a helyére, és Mori tanár úr maga fogott bele az olvasásba és a fordításba, itt is, ott is újból kibuggyant belőlünk a nevetés. Vagyis a tanár csak különleges kiejtésére figyelt, mert miközben fordított, egy átlag japán számára megfoghatatlan módon, bizonyos japán szavak hirtelenjében nem jutottak az eszébe. Az egyik sort például így fordította: „Akkor Robinson Crusoe elhatározta, hogy állatokat fog tenyészteni. Mit is akart tenyészteni? Ezeket a különös állatkákat... az állatkertben is sok ilyen van... hogy is hívják őket, no... szeretnek mindenkit utánozni... uraim, maguk is ismerik őket! Vörös képük van, no... majmok? No igen, hát persze, majmok! Hát ezeket a majmokat kezdte tenyészteni”. Nyilvánvaló, hogy ha már a majom ekkora problémát okozott neki, milyen sok időt s gondot jelentett, ha egy nehezebb szó fordítását kellett megtalálnia. Ilyenkor Mori tanár úr rettenetesen zavarba jött: kezét minduntalan nyakához emelte, s annyira húzkodta lila csokornyakkendőjét, hogy az majdnem leszakadt, izgatott tekintetét ránk emelte, s tanácstalan pillantásokat vetett felénk. Majd két kezével kopasz fejéhez kapott, aztán megint az asztala fölé hajolt, és ijedtében egy szót sem tudott kinyögni. Ilyenkor amúgy is kicsinyke teste elesettségében parányira zsugorodott, olyan volt, mint egy léggömb, amelyből már elszállt a levegő, lába lelógott a székről, s úgy látszott, mintha előre-hátra úszkálna a levegőben. A diákok kuncogni kezdtek rajta. Mialatt a tanár egymás után fordította a mondatokat, egyre vakmerőbb lett a kacarászás, végül az első padban kitört a harsány nevetés. Hogy ez a mi nevetésünk vajon mennyire volt keserű a jóságos Mori tanár úr számára? Legszívesebben még most is befognám a fülem, hogy ne halljam ezt a kegyetlen lármát. És Mori tanár úr mindennek ellenére bátran folytatta az olvasást és a fordítást, amíg fel nem hangzott a szünetet jelző kürtszó. Végigolvasta az utolsó részletet, azután olyan rezzentelen arckifejezéssel köszönt el tőlünk, mintha teljesen megfélekedzett volna az iménti lélekölő, kegyetlen csatáról, és nyugodtan elhagyta a termet. Emlékszem, hogy tomboló viharként tört ki belőlünk a kacagás, s a féktelen zsvajban a padok tetejét döngettük, néhány

tanuló a katedrára pattant, hogy Mori tanár úr mozdulatait, hangját utánozza, miközben én, az osztálybizalmi a diákok gyűrűjében jelt adtam, s magam is a tanár fordításában elkövetett hibákat harsogtam magabiztosan. Fordítási hibák? Amikor fennhéjázva utánoztam, tulajdonképpen még egyáltalán nem tudtam, hogy valóban fordítási hibák voltak-e ezek, avagy sem.

*

Ebédszünetben történt, három-négy nappal később. Öten vagy hatan a sportpályán, a homokdombnál gyűltünk össze, sütkezettünk a kellemes téli napon, s közben az előttünk álló, közelgő év végi vizsgákról fecserésztünk. Ekkor a hatvannyolc kilós izomember, Tanba tanár úr, aki eddig a vaspóznáknál az iskolásokkal a rúdmászást gyakoroltatta s harsányan vezényelt nekik: „Egy, ket-tő!”, baseball sapkájával a fején, mellényben egyenest a homokba ugrott, s ott termett közöttünk: – Na, mit szóltok Mori tanár úrhoz, az új tanárothoz? – kíváncsiskodott. Tanba tanár úr is tanított bennünket angolra, de közismert sportrajongó volt, ráadásul remekül szavalt verseket, s nagy népszerűségnek örvendett a dzsúdó- és kendóbajnokok és mestereik körében, akik persze ki nem állhatták az angol nyelvet. Atanár szavaira az egyik híres bajnok tőle szokatlan féltékenységgel így válaszolt, miközben baseball kesztyűjét babrálta: – Hát izé... szóval hogyishívják... az az ábra, hogy nem valami jól megy neki... Tanba tanár úr önelégülten elmosolyodott, miközben zsebkendőjével leporolta a homokot a nadrágjáról: – Nehogy már rosszabbul tudjon, mint te?! – Nem, nálam azért jobban tud. – Akkor meg minek kritizáld! Bajnokunk baseball kesztyűs kezével a hajába túrt, mint akinek szégyenében inába szállt a bátorsága. Erre azonban az a fiú, aki a legjobb angolos volt az osztályban, megigazította erős szemüvegét, s korához képest meglepő érettséggel a következő megjegyzést tette: – De tanár úr, az osztályból a legtöbben főiskolára szeretnénk menni, felvételizni fogunk, és úgy gondolom, hogy olyan tanártól szeretnénk tanulni, aki többet tanít meg nekünk, mint ami a kötelező anyagban benne van. Tanba tanár úr továbbra is fölényes mosollyal az arcán így válaszolt: – Ugyan már, mit akartok, mindegy, hogy ki tanítja, csak egy félévről van szó! – Akkor Mori tanár úr csak egy félévig tanít minket? Ez a kérdés szemmel láthatólag Tanba tanár urat is elevenen érintette. Megfelelő élettapasztalattal rendelkezett ahhoz, hogy ilyen helyzetben ne válaszoljon, levette baseball sapkáját, s fürge mozdulatokkal kiveregette a port kurtára nyírt hajából, aztán egyenként végigmért bennünket, majd egy mesterfogással témát váltott: – Tudjátok fiúk, Mori tanár úr nagyon öreg már, ezért egy kicsit más, mint amilyenek mi vagyunk... Ma reggel is felszállok a villamosra, Mori tanár úr meg éppen ott ül a kocsiközépen, és amikor odaérünk abba a megállóba, ahol le kell szállnia, elkezd kiabálni: „Kalauz úr, kalauz úr!” Ne tudjátok meg, milyen mókás volt! Majd eldobtam magam a nevetéstől! Semmi kétség, igazi csodabogár! Ami Mori tanár urat illeti, nem volt nekünk szükségünk arra, hogy Tanba tanár úrra várjunk, nélküle is jó párszor csodálkozásba ejtett bennünket. – Képzeljétek, ha esik az eső, Mori tanár úr európai öltönyben jár, és hozzá magastalpú japán fapapucsot hord – bökte ki az egyik fiú. – Mori tanár úr mindig fehér zsebkendőt tűr az övébe, amibe, mit gondoltok, mit csomagol? Hát nem a tízóráját?! – A múltkor láttam Mori tanár urat, amikor a villamoson fogódzkodott, képzeljétek, csupa lyuk volt a kesztyűje! Körülfogtuk Tanba tanár urat, s egymást túlkiabálva nagyobb-nagyobb ostobaságokat hordtunk össze. Lát-szott, hogy Tanba tanár úrnak tetszik a dolog, és amikor a kiabálás tetőfokára hágott, ujja hegyén megpörgette a baseball sapkáját, és vidáman így kiáltott: – Na igen! A kalapja aztán divatjamúlt műemlék... Ebben a pillanatban – ugyan ki merészelt volna ilyenre még csak gondolni is –, alig tíz-lépésnyire tőlünk az iskola bejáratánál, a sportpályával szemben ócska keménykalapban feltűnt a megingathatatlan Mori tanár úr parányi alakja, kezével természetesen most is lila csokornyakken-

dőjén matatott. Vagy hat-hét kisgyerek, – bizonyára elsősök lehettek – a bejárat előtt éppen bakot ugrottak, de amint észrevették a tanárt, egymást túlharsogva udvarias hajlongásokkal köszöntötték. Mori tanár úr pedig csak állt a kapu kőlépcsőire zúduló arany napsugárban, meg-meglengette ócska keménykalapját, s mosolyogva viszonzta a köszönést. Ettől a látványtól valamiféle szégyenérzet fogott el bennünket, lecsendesültünk, elült a hangos kacarászás. Csak Tanba tanár úr volt némi képp zavarban. Miután szájából elhangzott, hogy „A kalapja aztán divatjamúlt műemlék”, könnyedén kidugta a nyelvét, baseball sapkáját fűgén a fejébe húzta, majd hirtelen megperdült a levegőben. „Egy!”, vezényelt katonásan, s a pózna irányába lökte el mellénybe burkolt, masszív testét, felhúzódkodott az oszlopra fejjel lefelé, mint egy rák, majd lábát kinyújtotta, magasan, aztán még egy vezényszó: „Kettő!”, s jól kivehető alakja szinte átdöfte a kéklő téli égboltot, egy pillanat, s villámgyorsan elérte az oszlop tetejét. Magától értetődik, hogy mindannyian élénk tetszéssel fogadtuk Tanba tanár úr vidám mutatványát, mellyel zavarát leplezni akarta. Egy percre teljesen elnémultunk: csak néztünk felfelé, Tanba tanár urat figyeltük, aztán üdvrivalgásban törtünk ki, és mint futballistát a szurkolók, megtapsoltuk a tornatanárt. Persze én is együtt tapsoltam a többiekkel. Ugyanakkor taps közben, félig ösztönösen gyűlöletet éreztem a pózna tetején függeszkedő Tanba tanár úr iránt. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy Mori tanár úrral éreztem volna együtt. Bizonyítékkal szolgáljon az a taps, amely áttételesen rosszindulatot fejezett ki Mori tanár úr iránt, s amellyel tulajdonképpen Tanba tanár urat tüntettem ki. Mai fejjel a következőképpen elemezném akkori lelkiállapotomat: erkölcsi szempontból lenéztem Tanba tanár urat, de talán ugyanakkor műveltségi szempontból Mori tanár urat is. Vagy talán Mori tanár urat jobban lenéztem, mert Tanba tanár úr viselkedésével mintegy feljogosított erre, amikor kijelentette, hogy „A kalapja aztán divatjamúlt műemlék”, s ettől Mori tanár úrral kapcsolatban ez a lenézés még némi pimaszsággal is kiegészült. Ezért aztán tovább tapsoltam, s félvállról figyeltem az iskola bejárata előtt ünnepélyesen sugárzó Mori tanár urat. Mint egy őszi légy, amely sütikérezik a napon, úgy állt ott magányosan a kőlépcsőkön a mi megingathatatlan Mori tanár urunk, és érdeklődve figyelte az elsősök ártatlan játékát. Akeménykalap és a lila csokornyakkendő... Vajon miért nem tudom elfelejteni még ma sem, vajon miért látom még ma is magam előtt, amit akkor ki kellett nevetnem, s amit egyetlen pillantással magamba szívtam?

*

Az a lenézés, amelyet már az első tanítási napon Mori tanár úr ruhája, tudása váltott ki belőlünk, egyre erősödött az egész osztályban, különösen attól kezdve, hogy Tanba tanár úr felbátorított bennünket. Az egyik reggel történt, talán egy héttel később. Előző este leesett a hó, az osztályunk ablakaival szemben álló épület tetején, amely esős időben a sportpályát helyettesítette, már nem lehetett látni a cserepeket, ugyanakkor osztálytermünkben volt egy kályha, amelyben piros lángot vetett a tűz, s ettől az ablaküvegeken megülő hó a szüntelen halványkéken tükröződő fényben úszva olvadozott. Mori tanár úr székét a kályha elé helyezte, sipító hangján lelkesen magyarázta a szöveggyűjteményben található „A Psalm of life” című verset, de természetesen egyik tanuló sem figyelt oda. Még ha csak nem figyeltek volna, de a padszomszédom például, aki mestere volt a dzsúdónak, már az óra kezdete óta egy Osikava Sunró kalandregényt olvasott a Bukjó szekai^[3] című lapból, amelyet ügyesen szöveggyűjteménye lapjai közé rejtett. Az órából körülbelül húsz-harminc perc telt el. Mori tanár úr hirtelen felpattant a székéről és a „Longfellow” című költemény tartalmát kezdte el mesélni, amelyről az imént magyarázott, s ennek kapcsán az emberi élet kérdéseit értelmezte. Már nem emlékszem, mi volt a lényege, de azt hiszem, hogy nem is annyira filozófiai fejte-

getésekbe bocsátkozott, mint inkább magánélete tapasztalatait ecsetelte. Vagyis abból, amiről oly izgatott hangon beszámolt, miközben karjával úgy csapkodott, mint egy madár a tépett szárnyaival, a következő zavaros mondatok maradtak meg bennem: – Uraim, maguk még nem ismerik az életet! Bizony. Szeretnék megismerni, de még nem ismerik. Hát csak ezért boldogok. Amikor annyi idők lesznek, mint mi, addigra majd megismerik. De amíg megismerik, addig sokat kell ám szenvedni! Bizony. Addig sokat kell szenvedni... Itt vagyok én, van két gyerekem. Iskoláztatni kell őket. No igen, iskoláztatni... hmm... és a tandíj? Úgy bizony. A tandíjat ki kell fizetni. Bizony ám. Hát emiatt kell olyan sokat szenvedni. Amikor a diákokhoz fordult és az élet szenvedéseire panaszkodott, tulajdonképpen nem is állt szándékában panaszkodni, s valószínűleg azt sem várta el tőlünk, hogy lelkiállapotát megértsük. Valójában csak a mulatságos oldalát vettük észre panaszainak, s szónoklata alatt öntudatlanul kuncogtunk rajta. Ez a nevetgélés azonban nem tört ki hangos kacagásba, ahogy általában lenni szokott, mert miközben sipító hangján prédikált nekünk, szánalmas öltözékével, szenvedő arckifejezésével bizonyos együttérzést váltott ki belőlünk. Bár nem robbant ki nevetés az osztályunkban, egy kis idő elmúltával a mellettem ülő dzsúdóbajnok félredobta a lapot, amelyet addig olvasott, szántsándékkal lármásan felpattant a helyéről s valami ilyesmit mondott: – Tanár úr, mi azért jöttünk ide, hogy angolul tanítsanak meg minket! De ha nem tanítanak, akkor nincs szükség arra, hogy egyáltalán betegyük a lábunkat az osztályba! Márpedig ha továbbra is ezt a lelki-fröccsöt kell hallgatnunk, akkor én lemegyek a tornaterembe! Azzal egy borzalmas fintort vágott és nagy dérrrel-dúrral leült a helyére. Még soha nem láttam olyan különös arcot, mint abban a pillanatban Mori tanár úrét. Szája tátva maradt a csodálkozástól, szinte sóbálvánnyá vált a kályha mellett, s mint akibe belecsapott a villám, egy-két percig szólni sem tudott, csak merőn nézte az arcátlan fiút. Szarvasmarha tekintetében megvillant az ismerős veszélyt érző szúrós pillantás, majd szokása szerint kezét hirtelen lila csokornyakkendőjéhez emelte, néhányszor előrebillentette kopasz fejét és azt ismételte: – Én vagyok a hibás. Én vagyok a hibás, bocsánatot kérek. Valóban, uraim, azért járnak ide, hogy angolul tanuljanak. Én vagyok a hibás, mert nem tanítottam magukat az angol nyelvre. Én vagyok a hibás, bocsánatot kérek! Bizony. Bocsánatot kérek – mondta mosolyogva, de mégis inkább mintha sírt volna... Atűz fényénél, amely a kályha nyitott ajtajából rávetődött, még jobban kirajzolódtak a megfakult foltok zsakettja vállán meg az oldalán. Kopasz feje minden meghajlásnál rézszerű fényben csillogott, s még jobban hasonlított egy strucctojásra. Ez a szánalmas látvány azonban akkori énem számára csak a tanár alsóbbrendű pedagógusi karakterét tárta fel. Mori tanár úr fél, hogy elveszíti a munkahelyét, és emiatt még arra is képes, hogy a gyerekeknek hízelegjen. Nem azért tanít, mert a tanítás a hivatása, hanem azért, mert az életkörülményei kényszerítik. Ilyen és ehhez hasonló ködös elképzelések jártak az agyamban, s most már nemcsak a tanár öltözetét, tudását becsültem le, hanem személyiségét is, miközben a szöveggyűjteményre könyökölve újra meg újra pimaszul kinevettem, s Mori tanár úr a lángoló kályha előtt állva szellemileg és fizikailag egyaránt leégett. Persze nemcsak én gondolkodtam róla így. Amikor arca megváltozott, és bocsánatot kért az osztálytól, szomszédom, a dzsúdóbajnok jelentősegteljesen rám kacsintott, majd ravasz mosollyal az arcán újból a szöveggyűjteményébe rejtett kalandregény tanulmányozásába merült. Míg ki nem csengettek az óráról, Mori tanár úr, ha lehet, még zavartabban viselkedett, mint máskor, s kétségbeesetten fordította a szerencsétlen Longfellow-t. „Life is real, life is earnest” – még most is a fülemben cseng megmegbicsakló sipító hangja, ahogy ezt ismételteti megsárgult arccal, miközben kiveri a veríték, mintha nekünk könyörögne. Akkoriban azonban ebben a sipító hangban embermilliók boldogtalan hangja rejtőzött, de túl mélyen ahhoz, hogy eljusson hozzánk. Így aztán az egész órát fáradt, tömény unalomban töltöttük, mondanom sem kell, nem csak én ásítottam teli szájjal, szégyentelenül. Mori tanár úr parányi teste pedig kinyújtózott a kályha előtt,

rá se hederített az ablakot verdeső hóesésre, csak szöveggyűjteményét lóbálta elkeseredetten, s mintha agyában valamiféle rugó pattant volna meg, kétségbeesetten kiáltozta: „Life is real, life is earnest!”

*

A dolgok pedig annak rendje s módja szerint történtek, ahogy számítottunk rá: amint véget ért a félév és lejárt a szerződés, Mori tanár úr alakja eltűnt a szemünk elől, mi pedig örvendeztünk és egyáltalán nem bánkódtunk miatta. Helyesebben mondva távozása annyira közömbösen hagyott bennünket, hogy valójában még csak nem is örültünk annak, hogy elmegy. Általában én is, akárcsak a többiek, a középiskolából a következő évben átkerültem a felső középiskolába, onnan pedig az egyetemre, felnőttek lettünk, de egyikünk sem érzett semmiféle vonzalmat a tanár iránt, és teljesen megfeledkeztünk a létezéséről. Eljött az egyetemi diplomaosztás éve, beköszöntött az ős... December első napjaiban alkonyatkor sűrű köd lepi be a tájat, s estefelé, eső után a fűzfák és platánok sárga leveleiket hullatják a fasorban. Azon a napon végigjártam Kandát, a tokiói antikvár könyvesboltok negyedét, ahol sikerült megszereznem néhány olyan német könyvet, amelyek addigra Európában az I. világháború miatt ritkaságszámba mentek. Felhajtottam a kabátgalléromat, hogy a késő őszi áporodott levegőtől megóvjam magam, s így haladtam el a Nakanisija könyvesbolt előtt. Miért, miért nem, vidám hangokra, forró italokra vágytam, s minden határozott cél nélkül benyitottam az ottani üzlet kávézójába. A kávézó egészen kicsinyke volt, s egy árva vendég sem ült benn. Az egymás mögött sorakozó márványasztalokon álló aranyozott cukortartók hidegen tükrözték vissza a lámpafényt. Szomorúan, mint akit becsaptak, ültem le az egyik asztalhoz, amely egy falmélyedésbe épített tükör előtt állott. A hozzám lépő pincértől kávé rendeltem, aztán elővettem egy szivart, és egy halom gyufát elhasználtam, míg végre sikerült meggyújtanom. Asztalkámon hamarosan megjelent egy csésze gőzölgő kávé, s mégis, a vigasztalan szomorúság, mint a köd az ablakon túl, csak nem akart eloszlani bennem. Abban a filozófiakönyvben, amelyet az antikváriustól egy bizonyos cikk miatt vásároltam, olyan aprók voltak az írásjegyek, hogy egy oldalt sem tudtam elolvasni. Ekkor önkéntelenül hátradőltem a széken, s hol a brazil kávé kortyolgattam, hol a havannaszivart szívtam, miközben kóbor tekintetemet hanyagul az előttem álló tükör felé vettem. A tükörben, mintha egy jelenetből látnék részletet, tisztán, hideg fényben az emeletre vezető lépcső képe jelent meg előttem, mögötte a szemközti fal, egy fehérre festett ajtó, a falon pedig egy koncert plakátja. Ezen kívül még egy márványasztal is volt ott. Mellette hatalmas virágcserep, benne egy fenyő. Láttam egy csillárt is. Aztán egy nagy fajansz gázkályhát. Majd három-négy pincért is észrevettem, amint éppen valamiről beszélgettek a kályha előtt. Végül... ahogy lassan mindent sorjában megnéztem, ami a tükörben látszott, eljutottam a kályha előtt üldögélő pincérekig, s ekkor alaposan meglepődtem, mert a pincérek között, az asztalnál ülve egy vendéget vettem észre. Először fel sem figyeltem rá, mert ott, a pincérek között, ösztönösen a kávézó szakácsának vagy valami hasonló alkalmazottnak képzeltem. Nemcsak azon lepődtem meg, hogy első benyomással ellentétben volt ott még egy vendég rajtam kívül. Bár alakját oldalról alig lehetett látni a tükörben, kopasz feje, amely olyan volt, mint egy strucctojás, kék színűre fakult zsakettja s mindörökké lila csokornyakendője alapján akár félszemmel is felismertem volna: Mori tanár úr volt az. Ahogy észrevettem, agyamban egy pillanat alatt felidéztem azt a hét-nyolc évet, amely elválasztott bennünket. Annak a bizonyos osztálybizalminak, aki annak idején az angol szöveggyűjteményt tanulta, és annak, aki most az asztalnál nyugodtan eregette a szivarfüstöt az orrán át, ezek az évek egyáltalán nem tűntek rövideknek. Meglehet azért, mert „az idő”, amely mindent magával sodor, csak a saját korán felül-

emelkedő Mori tanár úrral nem volt képes ezt megtenni... Az az ember, aki azon az estén a kávézóban a pincérekkel együtt ott ült az asztalnál, pontosan ugyanaz a tanár volt, mint aki egykor az angol szöveggyűjteményből tanított abban az osztályban, ahová soha nem jutottak el a lenyugvó nap sugárai. Az a kopasz fej mit sem változott! Ugyanazt a lila csokornyakkendőt viselte. És az a sipító hang! Hát persze, ugyanazon a sipító hangon magyaráz most is valamit olyan elmélyülten a pincéreknek... Önkéntelenül is elmosolyodtam, s valahogy még rossz hangulatomról is megfeledkeztem: csak a tanár hangját figyeltem. – Ez a melléknév ezt a főnevet vonzza. Mivel a Napóleon szó egy embernek a neve, ezért ezt a szót főnévnek nevezzük. Bizony. Értik ezt? Tudják, mi áll ez után a főnév után? Közvetlenül ez után a főnév után? No, mondja meg valaki? – Vonatkozó... a vonatkozó főnév – hebegte az egyik pincér.

– Hogyhogya vonatkozó főnév? Vonatkozó főnév, ilyesmi nem létezik. Talán vonatkozó... vonatkozó... névmás? Igen, olyan van, vonatkozó névmás. A Napóleon főnevet névmás helyettesítheti. Bizony. Anévmás az a szó, amely a nevek helyett áll. A beszélgetésből kiderült, hogy Mori tanár úr angolul tanította a kávézó pincéreit. Közelebb húztam a tükörhöz a széket, hogy még jobban szemügyre vehessem a jelenetet. Jól látszott, hogy az asztalon egy nyitott könyv hever, valami szöveggyűjteményféle lehet. Mori tanár úr ujjával rábökött a könyv oldalaira, s úgy tűnt, sehogya sem tudja befejezni a magyarázatot. Még ebből a szempontból is ugyanolyan volt, mint régen. Apincérek karéja azonban a hajdani diákokkal ellentétben összehajolva, szomjas tekintettel, megadóan figyelte kapkodó magyarázatát. Míg a tükörből ezt a jelenetet figyeltem, tudatomat valami melegség járta át Mori tanár úr iránt. Odamenjek és fejezzem ki sajnálatomat, amiért olyan régóta nem találkoztunk? De úgysem emlékezne rám, hiszen mindössze egy fél évig látott az osztályban. Ha pedig mégis felismerne... Akkor eszébe jutna, hogy annak idején rosszindulatúan kinevettük, ezért végül úgy döntöttem, hogy inkább a távolból tekintek rá tisztelettel. Mivel a kávé elfogyott, zajtalanul felálltam, s félig elszívott szivaromat otthagytam az asztalon. De bármennyire is vigyáztam, hogy ne csapjak zajt, úgy látszik, mégis felhívtam magamra a tanár figyelmét. Abban a pillanatban, amikor felkeltem helyemről, a megsárgult kerek arc, a piszkos gallér és a lila csokornyakkendő egyszer csak mégis felém fordult. A tanár szarvasmarha tekintete s pillantásom egy másodpercre valóban találkozott a tükörben. Miként várható volt, szemében nem látszódott semmi, ami azt jelezte volna, hogy régi ismerőst vett észre. Az egyetlen, ami akkor is, most is felvillant a tekintetében: valamiféle örök könyörgés szálnalmas fénye. Lesütöttem a szemem, elvettem a pincértől a számlát, egy árva szó nélkül odamentem a bejáratnál álló pulthoz fizetni. Az egyenes választékú, lenyalt frizurájú főpincér, akit már ismertem, unatkozó arckifejezéssel ült ott. – Ott, az a férfi, úgy látom, angolul tanít. A kávézó felkérésére? – kíváncsiskodtam fizetés közben. A főpincér, aki továbbra is a járókelőket figyelte az utcán, csak úgy félvállról odavetette: – Ugyan már, nem kérte senki! Csak úgy, minden este eljön ide és tanít. Azt mondják, angol tanár volt valamikor, megöregedett, sehol nem adnak munkát neki, csavarogni jár, hogy valahogy agyonüsse az idejét. Egy csésze kávé mellett elvan egész este, nem hoz valami nagy hasznot nekünk. Miközben választát hallgattam, magam előtt láttam Mori tanár úr tekintetét, mintha valamiért könyörögne, talán maga sem tudja, miért. Ó, igen, Mori tanár úr! Úgy éreztem, mintha kissé zavarosan most kezdeném megérteni a tanárt, a tanár hősies jellemét. Ha valóban léteznek született pedagógusok, akkor ő igazán az volt. Számára az angol nyelvtanítás olyan fontosnak számított, mint a levegővétel, képtelen lett volna akár csak egy pillanatra is abbahagyni. Ha erőszakkal abbahagyatták volna vele, életereje – mint a növénynek, amely nem jut csapadékhoz, – azon nyomban elillant volna. Hát ezért kell neki minden este eljönnie a kávézóba, hogy egy csésze kávéért hivatásszerűen angolt taníthasson! Természetesen nem egy közönyös ember, aki azért csinálja, hogy agyonüsse az idejét, mint ahogy a főpincér hiszi. Eszembe

jutott, annak idején, hogy kételkedtünk a tanár őszinteségében, kicsúfoltuk, azt képzeltük, hogy csak a fizetésért tanít; beláttam, hogy a lelkem mélyén csak pirulhatok tévedésemért. Ha arra gondolok, hogy szenvedhetett Mori tanár úr a rosszindulatú pletykák miatt: azért tanít, hogy „agyonüsse az idejét”, hogy „fizetést kapjon”. És mégis, a szenvedések ellenére megingathatatlan maradt: ugyanabban a keménykalapban, lila csokornyakkendőben olvas és fordít tovább eltántoríthatatlanul, s mindezt bátrabban teszi, mint ahogy Don Quijote a csatába ment. Néha azonban tekintetén átsuhan a könyörgés, amellyel tanítványai felé fordul, de az is lehet, hogy minden emberhez, akivel csak találkozik, együttérzésért könyörög a tekintetével. Míg fogva tartottak ezek a röpké gondolatok, valami megmagyarázhatatlan izgatottságot fojtottam el magamban, nem tudtam, mi volna jobb, ha sírnék vagy ha nevetnék, s arcomat felhajtott gallérom mögé rejtve gyors léptekkel kisiettem a kávézóból. Közben azonban a szinte vakító, hideg villanyfényben Mori tanár úr kihasználva, hogy nincs vendége a kávézónak, szokásos sipító hangját kieresztve angol nyelvre tanította a szavait leső pincéretket: – Mivel ez a szó nevet helyettesít, névmásnak nevezzük. Bizony. Névmásnak nevezzük... Érthető?

AZ ÉNEKLŐ BORZ

A *Nihonsoki*, vagyis a *Japán Krónikák* szerint Szuiko császárnő uralkodása harmincötödik esztendejének második havában, Micsinokuban történt, hogy egy borz első ízben emberi formát öltött magára.

Igaz, hogy az egyik krónikamásoló változatában emberi formát öltött borz helyett olyan borz szerepel, amelyet embernek néztek, de mivel a továbbiakban mindkét másolat megemlíti, hogy a borz énekelt, valószínűnek látszik, hogy – akár emberi formát öltött, akár embernek nézték – az éneklése éppen olyan volt, mint a közönséges halandóké.

Ezt megelőzően, a *Szuininki* feljegyzések szerint a nyolcvanhetedik évben fordult elő, hogy Tamba tartományban egy Mikaszo nevű ember kutyája felfalt egy borzot, amelynek gyomrában később megtalálták az összegömbült jaszakani ékszeret. Az összegömbült ékszer történetét azután Bakin is felhasználta a *Hakken-den* históriában, a *Nyolc hős életrajzának* abban a részében, amelyben Jao Bikinú Mjócsint mutatja be. Hanem Szuinin, a Jóakarató császár idejében a borz mindössze a gyomrában hordott egy ragyogó ékkövet, de nem tudott kedve szerint úgy alakot váltani, ahogy a későbbi borzok. Tehát mégis, feltehetően Szuiko császárnő uralkodása harmincötödik esztendejének második havában történt, hogy a borz első ízben öltött magára emberi formát.

Természetesen a borz ősidőktől fogva ott élt Japán földjein és hegyeiben, egészen Dzsimmu császár keleti utazása óta. És a japán naptár szerinti 1288. évben elkezdte az embereket megbabonázni. Ez első hallásra talán meglepő. Ám érzésem szerint a dolog valahogy így kezdődött:

Azokban a napokban egy micsinokui lány, aki vizet hordott a tengerről, szerelmes volt egy falujabeli sóbányászba. De a lány az édesanyjával lakott együtt. És mivel úgy próbáltak éjszakánként találkozni, hogy az öregasszony ne szerezzen tudomást róla, egy-egy ilyen alkalom nem csekély izgalomba került.

A férfi minden éjjel átkelt egy tengerparti dombon, és megállapodott a lány házában közelében. A lány pedig akinek egész nap a találgán járt az esze, ilyenkor csendesén kiszökött a házból. Mint-hogy azonban nem akarta édesanyja érzéseit megbántani, rendszerint elkésett. Néha olyankor jött, mikor már halványodott a hold. Néha még akkor sem jött, mikor elérkezett a közelt és távot felriasztó első kakasszó ideje.

Egyik éjjel miután ez így ment egy darabig, a férfi; aki egy magas szikla tövében kuporgott, mint az összezsavart falitekercs, ahogy ott várakozott, elkezdett énekelni, hogy elfojtsa magányosságát. Minden türelmetlensége felgyülemlett sós ízű torkáhan, és teljes erejéből beleénekel az áramló tengerhabokba.

Odalemn az öregasszony meghallotta a dalt, és megkérdezte a szomszédos gyékényen fekvő lányt, mi lehet ez. A lány először alvást színlelt, de mikor az anyja másodszor és harmadszor is kérdezősködött, válaszolnia kellett. – Nem nagyon hiszem hogy emberi hang – mondta ravaszul, de a szíve a torkában dobogott.

– Ugyan mi más tud énekelni, mint az ember – kérdezte akkor az öregasszony. – Esetleg – válaszolta hirtelen ötlettel a lány, – esetleg a borz. – Az évszázadok során a szerelem mindig ilyen elmésségekre tanította az asszonyokat.

Másnap reggel az öregasszony elbeszélte a szomszédban lakó gyékényszövőnőnek, miféle dalt hallott az éjjel. Az öreg szövőnő szintén hallotta a dalt. Abban kételkedett ugyan, hogy a borz tudna énekelni, de mindenesetre továbbadta a történetet egy nádvagónak.

A történet szájról szájra járt, s végül fülébe jutott egy Micsinokuba tévedt kolduló szerzetesnek, aki logikusan elmagyarázta, miért tud énekelni a borz. A buddhista tanítás szerint ugyanis létezik lélekvándorlás. A borz lelke tehát valamikor emberi lélek lehetett. Ami azt jelenti, hogy amire az ember képes, arra a borz is képes. S hogy valaki énekel egy holdfényes éjszakán; azon igazán nincs semmi csodálnivaló.

A faluban ezek után sorra jelentkeztek azok, akik hallották az éneklő borzot. Később előállt egy férfi azzal, hogy ő látta is a borzot. Egyik éjjel, mondta, ahogy a sirálytojásgyűjtésből hazafelé tartott a fővényen, a maradék hófoltok fényében világosan látta, hogy az egyik tengerparti domb tövében egy borz fészkelődik, és közben énekel.

Aztán már a formáját is látták. Lassanként természetessé vált, hogy a falu apraja-nagyja, férfiak, nők, lényegében mindenki hallotta az énekszót. Néha a dombok felől jött. Máskor a tengerről. Néha viszont a dombok és a tenger között szétszórt zsúpfedelű házak tetejéről. És ez még nem minden. Egyik éjszaka a lány, aki vizet hordott a tengerről, maga is megrettent a hirtelen énekszótól.

A lány természetesen azt hitte, hogy a férfi énekel. Figyelte az édesanyja lélegzését, és mikor úgy gondolta, hogy az öregasszony mélyen alszik, kisurrant a paplan alól, parányit félretolta az ajtót, és kilesett a sötétbe. Odakinn halvány holdvilág volt, hullámmorajlás, sehol semmi férfi. A csípős tavasi éjszakában a lány önkéntelenül az arcához szorította a kezét, és állt, mint akit odaszögeztek. A homokban, az ajtó előtt homályosan feltűnedezték a borz elszéledő lábnyomai.

A történetet azonnal elvitték száz meg száz mérföldön túlra, hegyen át, folyón át, egészen a főváros környékéig. Jamasiróban a borzok elkezdtek változtatni az alakjukat. Omiból hasonló hírek jöttek. Végül a borzzal rokonságot tartó hím mosómedve is emberi alakba bújt, és a Tokugava-korszakban egy Szado-no-Dandzaburó nevű suhanc, aki pedig se borz nem volt, se hím mosómedve, sorra megbabonázta az embereket, még a tenger túlsópartján levő Ecsizen tartományban is.

Nem babonázta meg őket, csak az emberek hitték, hogy úgy van, mondhatná valaki. De végre is, mi a különbség a között, ha az embert megbabonázzák és a között, ha az ember azt hiszi, hogy megbabonázták?

És ez nemcsak a borzok esetében igaz. Vagy nem valóság, hogy mindaz, ami a szemünkben létezik, végső fokon olyasmi, aminek hiszünk a létezésében?

Yeats írja *A kelta homályban*; hogy a Gill-tó partján néhány gyerek szó szerint elhitte, hogy egy kék-fehér köntöst viselő protestáns kislány maga a Szűzanya. Ha úgy gondolunk rájuk, hogy mindketten az emberi képzeletben élnek, nincs különbség a tóparti Mária és a vadonbeli borz közt.

Miért ne hinnénk abban, ami bennünk él, éppúgy, ahogy elődeink elhitték, hogy a borz megbabonázta az embereket? És miért ne élnénk annak a bűvöletében, amiben hiszünk?

Azért nem szabad lebecsülnünk a borzot.

BISZEI HISZÉKENYSÉGE^[4]

Biszei a híd alatt állt, és várta a nőt.

Fölötte a magas, borostyánnal félig benőtt kőkorlátot túl időnként megvillantak a hídon átkelő járókelők fehér ruhái, melyeket a lemenő fényes nap megvilágított, s a szél kissé meglebegtetett... De a nő nem jött.

Biszei kissé türelmetlenül egészen közel ment a vízhez, és nézte a nyugodt folyót, amelyen egyetlen csónak sem látszott.

A folyó mentén tömör falként zöld nád nőtt, a nád fölött pedig helyenként sűrű fűzfacsoportok gömbölyödtek. S noha a folyó széles volt, a nádas által leszűkített vízfelület keskenynek látszott. A tiszta víz szalagja, amint csendesen kanyargott a nádasban, aranyszínben tükrözte vissza az egyetlen gyöngyházfelhőt... De a nő nem jött.

Biszei távolabb ment a víztől, fel-alá járkált a keskeny, part menti zátonyon, és hallgatózni kezdett a csendesen leszálló félhomályban.

A hídon már elcsendesedett a forgalom. Sem a léptek zaja, sem lódobogás, sem a szekerek csöröpölése nem hallatszott onnan, csupán a szél sustorgott, a nádas zizegett, a víz csobogott... aztán valahol éles hangon elkiáltotta magát egy kócsag. Biszei megállt: szemmel láthatólag kezdődik a dagály, az iszapos zátonyra hömpölygő víz közelebb csillogott, mint az előbb... De a nő nem jött.

Biszei haragosan összeráncolta szemöldökét, és gyors lépésekkel járkálni kezdett a félhomályos zátonyon a híd alatt. Eközben a víz szép csendesen, lépésről lépésre elöntötte zátonyt. Megcsapta a hínár szaga és a víz hűvössége. Felemelte a tekintetét – a hídon a lemenő nap ragyogó fénye már kihunyott, és a halványzöld alkonyi égbolton ott feketélt a kőkorlát élesen kirajzolódó szilüetteje... De a nő nem jött.

Biszei végül is megállt.

A víz, amely már a lábát nyaldosta, acélnál hidegebb fényel csillogott; csendesen áradt a híd alatt. Egészen bizonyos, hogy a könyörtelen dagály egy órán belül eléri a térdét, a hasát, a mellét. A víz egyre feljebb és feljebb emelkedik, a térde már el is tűnt a hullámokban... De a nő nem jött. A remény utolsó szikrájával újra és újra az ég felé, a hídra emelte a tekintetét.

A melléig érő víz fölött már rég esti kétség sűrűsödött; a kísérteties ködön át a fűzfalevelek és a sűrű nádas szomorú susogása hallatszott. Hirtelen – Biszei orrát érintve – egy halacska ugrott ki a vízből, megvillant fehér hasa, és elsuhant a feje fölött. Magasan az égbolton ritkásan kigyúltak a csillagok. Még a borostyánnal benőtt korlát szilüettje is elenyészett a gyorsan leszálló sötétségben... De a nő nem jött.

*

Éjfélkor, amikor a holdfény elöntötte a nádas és a part menti fűzfákat, a víz és szél csendesen sugdolózva, vigyázva elvitte Biszei testét a híd alól a tengerbe. De Biszei lelke az ég felé, a szomorú holdfény felé igyekezett, talán azért, mert szerelmes volt. Titokban elhagyta testét, és könnyedén emelkedett a halványan fénylő égbe, mint ahogy hangtalanul emelkedik fel a folyóról a hínár szaga, a víz hűvössége...

Aztán sok ezer év múltán erre a lélekre, amely számtalan átalakuláson ment át, újból emberi életet bíztak. Ez az a lélek, amely bennem lakozik, amely én vagyok. Ezért, bár ebben a korban szület-

tem, nem vagyok alkalmas semmi értelmes dologra: éjjel-nappal álmodozom, és egyre csak azt várom, hogy valami csodálatos dolog történjen. Ugyanúgy, ahogy Biszei várta szürkületben a híd alatt szerelmesét, aki soha nem jön el.

1919. szeptember

A BORFÉREG

1.

Évek óta nem volt ilyen forróság. A kőpadlós házak cseréptetejének minden porcikája fásultan itta be a napfényt, mint az ólom, s a levegőben ígéret rezgett: ha ez így megy tovább, a fecskék és a fecsketojások halálra főnek odabenn a fészkeikben. Kinn a földeken a kender meg a köles petyhüdt fejjel csüngött lefelé: a termés még zöld volt, de a növényeket egyenként magához tikkasztotta az izzó talaj. S az ég a földek felett, akárhogy ragyogott a nap, ettől a hőségtől mégis megfakult és a felhőcsomók úgy lebegtek rajta, mint rizsfelfújta a cserépedényben. Három emberrel kezdődik a borféreg története, három emberrel, aki önszántából égette magát a szérún, a perzselő nap alatt.

Különös látvány volt: az egyik meztelenül hanyatt feküdt a földön, s ráadásul keze-lába össze volt kötve egy hosszú zsineggel. Ez azonban, úgy látszik, nem nagyon izgatta. Alacsony, vörösre hízott férfi volt, kövér, mint a disznó, ránézésre alamuszi és lobbanékony. Feje mellé közepes méretű, mázatlan korszót tett valaki, de kívülről nem látszott, mi van a korszóban.

A másik férfi sárga köntöst viselt, fülében apró bronzkarikát: külseje nyomban elárulta, hogy különködő buddhista pap. Rendkívül sötét bőre, göndör haja és szakállá pedig arra vallott, hogy Cungling nyugati részéből származik. Kezében piros nyelvű, fehér szőrkorbácsot lóbált, egy ideig türelmesen hajtotta a meztelen férfi körül nyüzsgő legyeket és bögölyöket, aztán amikor a mozgásba kissé belefáradt, odament a mázatlan korszóhoz, és melléje telepedett, ünnepélyesen, mint egy pulykakakas.

A harmadik a nádfedelű ház eresze alatt állt, a szérúskert sarkában, távol a másik kettőtől. Álla hegyén valami szakállféle meredezett, akkora, mint a patkányfarok: ő maga földig érő fekete köpenyt hordott, hanyagul megkötött, széles barna övvel. Mivel időről időre jelentőségteljesen megsuhogtatta tollas fehér legyezőjét, nyilvánvalóan konfuciózus tudós volt, vagy valami hasonló.

Mindhárman hallgattak, mintha megbeszéltek volna. Egyikük sem moccant. Láthatóan feszült érdeklődéssel vártak valamire, ami hamarosan bekövetkezik. Mindhárman visszafojtott lélegzettel vártak.

Dél felé járhatott az idő. Kutyaugatás se hallatszott: a kutyák valószínűleg forró déli álmukat aludták. A szérúskert körül néma mozdulatlanságba dőlt a kender meg a köles: a leveleket zöld ragyogásba fogta a napfény. Az égen a tikkasztó páralebegés mindent maga alá fojtott: mintha még a felhőcsomók is a levegő után kapkodtak volna ebben a szárazságban. A távoli horizontig ennyi volt az élet: a három férfi. Három hallgató férfi, agyagfigurák az ősi kuangtungi templomokban.

Természetesen ez nem japán történet. Mindössze rövid összegzése annak, ami egy nyári délutánon a kínai Csangsanban lejátszódott, egy Liu nevű ember szérúskertjében.

2.

A férfi, aki meztelenül feküdt a lángoló napon, Liu Taj-cseng volt, a szérűskert gazdája, az egyik legtehetősebb csangani birtokos. Egyetlen szenvedélye volt: az ital. Naphosszat meg nem vált volna a boroskupától. S nem volt akármilyen ivó: valahányszor töltött magának, felhajtott egy egész korsóval. De mint már céloztam rá, több mint kétszáz hold zsíros földje volt a város határában, fele kölessel bevetve, úgyhogy nem kellett tartania attól, hogy az ital felemészti a vagyónát.

Miért feküdt Liu meztelenül a forró napsütésben?

Előzőleg bambusznyugágyon heverészett egy szellős szoba mélyén, s miközben dámajátékot játszott egyik ivócimborájával, Szun mesterrel (a fehér legyezős konfuciánus tudóssal), egy kis szobalány lépett hozzá, és így szólt:

– Odakinn várakozik egy pap, aki azt állítja, hogy a Paocsang-templomból jön, és bebocsátást kér. Bebocsássam?

– Micsoda? A Paocsang-templomból? – kérdezte Liu pislogva, mintha káprázna a szeme. Aztán feltornászta vörösre hízott testét a nyugágyból, és így szólt: – Rendben van. Ereszd be. – És Szun mesterre pillantva hozzátette: – Ez lesz az a pap.

A Paocsang-templom papja a hegyekből érkezett. Környék szerte híres volt, mint a gyógyászati eljárások és a nemi ajzószerke alkalmazója. Csodálatos hírek kerengtek betegeiről: volt, aki szemidegbénulás után hirtelen visszanyerte a látását: volt, aki váratlanul kigyógyult a magtalanságból. A hírek Liuhoz és Szunhoz is eljutottak. Kinek a megbízásából állít be ide ez a hegyvidéki pap? Liu egyáltalán nem emlékezett rá, hogy valaha is érte küldött volna.

Liu tudniillik nem nagyon szerette a látogatókat. De ha már vendége volt, és jött egy másik, rendszerint szívélyesen fogadta az újonnan érkezőt. Gyerekes hiúság volt ez: valósággal kérkedni akart vele, hogy vendéget fogad egy másik vendég jelenlétében. S azután erről a hegyi papról olyan dicsérő leg beszélnek mindenfelé. Semmiképpen nem olyan vendég tehát, akit szégyellni kell. Nagyjából ilyen megfontolások alapján mondta Liu, hogy hajlandó a papot fogadni.

– Nem tudom elképzelni, mit akarhat.

– Kolduló szerzetes. Biztosan alamizsnát kér.

Amíg beszélgettek, a szobalány bebocsátotta a látogatót. Furcsa külsejű buddhista pap volt, magas, ametiszt szemű. Sárga köntösének vállára csomókban hulltak gubancos hajfürtjei. Esetlenül megállt a szoba közepén, kezében a piros nyelvű légyecsapóval. Sem főhajtással, sem szóval nem üdvözölte a házigazdát.

Liu várt egy darabig, aztán amikor már kínosan érezte magát, megszólalt:

– Mi járatban vagy?

– Te vagy az – mondta a hegyekből jött pap –, te vagy az, ugye? Te szereted olyan nagyon a bort?

– Én – válaszolta Liu bizonytalanul. Készületlenül érte a kérdés, s most segélykérő pillantással nézett Szun mesterre. De a tudós hűvösen tologatta maga előtt a dámajáték figuráit. Mintha más nem kötné le a figyelmét, csak a játék.

– Ritka betegség áldozata vagy. Tudsz róla? – kérdezte a hegyi pap indulatosan.

A „betegség” szóra Liu félrehúzta a száját.

– Betegség? – mondta kételkedő hangszínnel, és megcirógatta a bambusznyugágyat. – Azt mondd, betegség?

– Azt.

– De hiszen gyerekkorom óta... – kezdte Liu, de a hegyi pap a szavába vágott.

– Soha nem rúgsz be, mikor iszol, igaz?

Liu a papra bámult, és elakadt a szava. Mert való igaz, akármennyit ivott, soha nem volt képes lerészegedni.

– Ez a betegség jele – mondta a hegyi pap, aztán alig észrevehetően elmosolyodott. – Borfőreg lakik a gyomrodban. Sose leszel jól, míg meg nem szabadulsz tőle. Én azért jöttem, hogy meggyógyítsalak.

– Meg tudsz gyógyítani? – kérdezte Liu, olyan önkéntelen szorongással a hangjában, hogy aztán maga is elszégyellte magát.

– Azért jöttem.

Szun mester, aki ez ideig csendben hallgatta a párbeszédet, egyszerre közbeszólt.

– Valami orvossággal csinálod?

– Nem – felelte a hegyi pap kurtán. – Nincs szükség orvosságra.

Szun mester szinte indokolatlan megvetést érzett mind a buddhizmus, mind a taoizmus iránt. Ezért buddhista vagy taoista papok társaságában ritkán szólalt meg. Most hirtelen mégis beleszólt a beszélgetésbe, mivel megütötte a fülét a „borfőreg” kifejezés. Italos ember lévén, nyugtalankodni kezdett, nincs-e ilyen féreg az ő gyomrában is. De mikor megkapta a foghegyről odavetett választ, úgy érezte, a hegyi pap bolondnak nézi, és csendes bosszúsággal ismét rakosgatni kezdte a figurákat a táblán. Magában pedig elkönnyvelte, hogy házigazdája, Liu valóban bolond, amiért beengedte ide ezt a szemtelen papot.

Liu azonban nem zavartatta magát. – Akkor hát tővel csinálod?

– Nem. Sokkal egyszerűbben.

– Varázslattal?

– Még csak nem is varázslattal.

A rövid eszmecsere után a hegyi pap vázlatosan ismertette a gyógymódot. Eszerint a gyógymód egyetlen fontos mozzanata az, hogy meztelenre kell vetkőzni és mozdulatlanul kifeküdni a napra. Liu egyszerűnek találta a dolgot. Ha a baj ilyen könnyen gyógyítható, gyerünk, lássuk azt a gyógyulást. Amellett Liu tudat alatt kíváncsi is volt, milyen érzés lesz, ha kigyógyítja ez a hegyi pap.

Úgyhogy a végén kis főhajtással azt mondta:

– Kérlek, fogj hozzá, egyszer alávetem magam.

Így került Liu meztelenül a pörkölő napfény alá, a szérűskertbe.

Mivel a hegyi pap kijelentette, hogy nem szabad mozdulnia, alaposan megkötözték a zsineggel. Egyik szolgájának pedig meghagyták, hozzon mázatlan korsót, töltsse meg borral, tegye oda Liu fejéhez. És mivel jelen volt a megbeszélésen, Liu ivócimborájának, Szun mesternek is végig kellett néznie a különös eljárást.

Hármuk közül csak a hegyi pap tudta, mi a borfőreg, mi történik, ha kijön a gyomorból, és minek van Liu fejénél a korsó. Az olvasó azt mondhatja erre, hogy Liu, aki meztelenül odafekszik a rekkenő napra, és még csak nem is tudja, mit csinál, műveletlen alak. Szerintem iskolázott átlagemberek hasonló dolgokat szoktak művelni.

3.

Tombolt a hőség. Az izzadság kiült Liu homlokára: a felforrósult cseppek azonnal a szemébe gurultak. Össze volt kötve a keze, nem tudta a homlokát megtörölni. Megpróbált a verejtékcseppek útján változtatni, úgy, hogy a fejét megmozdította, de az erőlködéstől heves szédülés fogta el, s így az elképzeléssel csalódottan felhagyott. Közben a verejték kíméletlenül belepte a szemhéját, körüljárta az orrát, a száját, lefutott az álla alá, fertelmes érzés volt.

Mostanáig legalább nyitva tartotta a szemét, pislogva nézett a színehagyott égre, látta kenderföldek tikkadt leveleit, de a csorgó izzadság ebben is megakadályozta. És, életében először, rádöbent, hogy ha az izzadság bekerül az ember szemébe, csíp. Akkor lehunyta a szemét, jámboran, mint a vágóhídra szánt birka, és fegyelmetlenül tűrte, hogy égesse a nap: és akkor végig az arca és a teste és bőrének minden magasba fordult sejtdarabja apránként elkezdett fájni. Egész bőrfelületén szétfeszült valami hatalmas mozgású erő, de magában a bőrben nem volt egy jottányi ruganyosság. S a fájdalomban egyetlen nagy sajgás volt a teste. Az izzadás semmi sem volt ehhez a fájdalomhoz képest. Liu megbánta, hogy alávetette magát a hegyi pap gyógyítási módszerének.

Aztán rá kellett jönnie, hogy a fájdalom még nem a legrosszabb. Jött a szomjúság. Liu emlékezett, hogy Cao Cao, a Három Királyság korának híres hadvezére egyszer úgy csillapította a katonái szomjúságát, hogy azt mondta nekik, szilvafákkal teli kert felé haladnak. De akármilyen erősen gondolt Liu az édes-savanykás szilvaízre, éppolyan szomjas volt, mint azelőtt. Megpróbálta mozgatni az állát, harapdálni a nyelvét, de a szájából nem múlt el a láz. És talán valamivel könnyebb lett volna, ha nincs a fejénél a mázatlan korsó. De a korsó nyílásából a mézes borillat szünet nélkül ostromolta az orrát. S ebben a lelkiállapotban úgy érezte, hogy a borillat percről percre csak erősebb. Legalább, gondolta, legalább meg kellene a korsót nézni. Kinyitotta a szemét. Oldalra pillantott, látta a korsó nyílását, a korsó gyengéden duzzadó hajlatának felső részét. Ennyit látott a szemével, de a képzeletében fellebegett az aranyszínű bor, ott benn, a korsó színültig telt, árnyas belsejében. Önkéntelenül megnyalta kicserepesedett ajkát, a nyelve száraz volt, a szájából kiapadt a nyál. Még a verejtékezés is megállt, az izzadságcseppeket fölszárította a nap.

Két vagy három iszonyú szédülésroham következett. Aztán fejfőrcs. Liu már gyűlölte a hegyi papot. Nem értette, hogy ő, a tekintélyes birtokos miként engedhette meg magának, hogy ez a sima beszedű alak rászedje, hogy ilyen bolondnak való kínokat állhasson ki vele. És közben egyre szárazabb és szárazabb lett a torka. A gyomorszáján furcsa émelygést érzett. Nem, nem megy tovább. Nem fekszik tovább mozdulatlanul. Hirtelen elhatározta, megmondja a papnak, hagyja abba a gyógyítást, elég volt. Zihálva kinyitotta a száját.

S akkor megtörtént. Érezte, hogy a mellkasából valami leírhatatlan massa csúszni kezd lassan, felfelé a torkán. Hol tekereg, mint a giliszta, hol kúszik, mint a gyík. Valami puha dolog jön, araszolgat végig a nyelőcsövén. És ahogy érezte, hogy átvergődik az ádámcsutkáján, az a halszerű, puha valami egyszerre felbukott a sötét mélységből, és energikusan kiugrott a külvilágba.

Abban a pillanatban a korsó felől csobbanás hallatszott.

A hegyi pap gyorsan fölkel a nyugalmas törökülésből, és hozzáfogott, hogy leoldja Liu testéről a zsineget. A borfőreg kinn volt, föllélegeztek mindnyájan.

– Kinn van? – kérdezte nyöszörögve Liu, fölemelve szédülő fejét, kíváncsiságában még a szomjúságról is megfeledkezve, és meztelenül odamászott a korsóhoz. A látványra Szun mester arcához emelte napvédő, tollas fehér legyezőjét, s a többiekhez sietett. Együtt néztek bele hárman a korsó-

ba, és látták, amint egy szalamandra formájú, élénkinóber színű valami körbe-körbe úszik a borból. Körülbelül háromhüvelyknyi hosszú lehetett. Szája is volt és szeme is. És úzás közben nagyokat ivott a borból. Mikor Liu ezt meglátta, hirtelen elfogta a hányás.

4.

A hegyi pap gyógykezelésének hatása az első perctől fogva nyilvánvaló volt. attól a naptól kezdve Liu Tajcseng nem ivott egyetlen korty bort sem. A bornak még a szagát is megutálta. De, különös módon, az egészsége rohamos hanyatlásnak indult. Három év telt el azóta, hogy Liu kihányta a borférget, de régi, kerekre hízott formájának árnyéka sem maradt. Fakó, sárgás bőre végigfeszül csontos arcán, halántékára csapzottan tapad a maradék hajtincs, és beszélnek, évente többször is ágyynak dől.

És nemcsak az egészsége rokkant meg azóta. Vagyona is sebesen megcsappant, s az a jó kétszáz hold zsíros föld, ott a város határában, csaknem teljes egészében idegen kézre jutott. Liu maga is kénytelen megragadni elfinomodott kezével a kapanyelet: életét nyomorultul, egyik napról a másikra tengeti.

Miért romlott meg Liu egészsége, mióta kihányta a borférget? Miért csappant meg a vagyona? A kérdések valószínűleg felmerülnek mindenkiben, aki tett és következmény összefüggésében vizsgálja a romlást. Az igazság az, hogy Csangsan minden rendű és rangú lakói e kérdéseket többszöri vizsgálat tárgyává tették, és adtak is rájuk mindenféle választ. Az a három válasz, amit az alábbiakban ismertetek, szerény válogatás a legrangosabbak közül.

Először. A borféreg áldás volt Liu életében, nem pedig csapás. Balszerencséjére találkozott a hülye hegyi pappal, és az ég adta áldást önszántából elvesztette.

Másodszor: A borféreg csapás volt Liu életében, nem pedig áldás. Józan ember nem éri fel ésszel, hogy volt képes Liu egy egész korsó bort egyszerre felhajtani. Ha nem szabadult volna meg a borféregtől, biztosan hamar meghal. Így tehát szerencsének kell tekinteni, hogy sebtiben ágyynak dőlt és elszegényedett.

Harmadszor. A borféreg sem sorscsapás, sem áldás nem volt Liu életében. Liu erősen italos ember volt. Mikor a bort elvették tőle, semmi más nem maradt. Vagyis Liu önmaga volt a borféreg, és a borféreg volt Liu. Ezért mikor megszabadult a féregtől, voltaképpen önmagát ölte meg. Rövidre fogva a dolgot, azon a napon, mikor abbahagyta a borivást, Liu nem volt többé Liu. Ha pedig Liu meghalt, természetes, hogy az egykori Liuval egészsége és vagyona is eltávozott.

Hogy a válaszok közül melyik közelíti meg az igazságot, nem tudom. Csak azért írtam a történet végére ezeket az erkölcsi tanulságokat, hogy bemutassam: én is tudok úgy moralizálni, mint a kínai regényírók.

A KERT

A kezdet

A kert az ősi Nakamura család birtokában volt, akik a postaállomás melletti, előkelő utasok számára fenntartott ház intézői voltak.

A restauráció után tíz évig a kert még úgy-ahogy megőrizte régi fényét. A lopótök alakú tó vize kristálytisztán csillogott, a mesterséges dombokon lehajló ágú fenyők álltak. Épek voltak a filagóriák is – a „Berepülő kócsag kunyhója” és a „Szív megtisztulásának pagodája”; a tó túlsó oldalát határoló hegy fokain fénylő-fehéren zuhogtak alá a vízesések. Az évről évre egyre jobban elburjánzó, sárga vadrózsacserjésben még mindig ott állt a kőlámpás, amelynek ezt a nevet – mint beszélük – Kadzu hercegnő felséges utazása alkalmából adták. De mégsem lehetett elrejtteni a pusztulás bizonyos jeleit. Különösen kora tavasszal, azokban a napokban, amikor a kertben és a kerten kívül is a fákon megduzzadtak a rügyek, világosan érződött, hogy a kert emberkéz alkotta festői szépsége mögül előtör valami ismeretlen, nyugtalanító, vad erő.

A Nakamura család feje, a durva külsejű, öreg inkjó, miután nyugalomba vonult, csendesen töltötte napjait ótvaros feleségével a kert felé néző főépület tűzhelye mellett; gót rakosgattak, vagy virágkártyával játszottak. Időnként megtörtént, hogy az öregasszony egymás után öt-hat alkalommal is nyert, ilyenkor az öreg felfortyant és megharagudott. Idősebbik fia, akire átszállt a családfői tisztesség, fiatal feleségével – aki unokanővére volt – ott élt a szűk szárnyépületben, melyet a főépülettel egy folyosó kötött össze. A fia, aki a haiku-írásnál a Bunsicu álnevet használta, ingerlékeny, fegyelmezetlen ember volt. Nemcsak beteges felesége és fiatalabb testvérei tartottak tőle, ami természetesnek tekinthető, hanem a volt családfő, az öreg is. Néha elment hozzájuk vendégségbe a koldus-szegény költő, Szeigecu, aki akkor ott lakott ezen az állomáson. A legidősebb fiú egyedül vele bánt barátságosan, megkínálta szakéval, leültette, hogy írjon verset. Ilyen verssorok maradtak fenn ebből az időből: „A hegyeken még/ Virág és fű illata/ Kakukk kiáltoz” (Szeigecu.) „A sziklák között / A vízesések fénye / Még ott villog” (Bunsicu.) Még két fia volt az öregnek: a középső benősült egy rizskereskedő rokonuk családjába, a legfiatalabb pedig egy nagy pálinkafőző üzem tulajdonosánál szolgált a városban, amely öt-hat lire volt az állomástól, ahol laktak. Mindketten – mintha csak összebeszéltek volna – ritkán mutatkoztak a szülői házban. A legfiatalabb fiú messze is lakott, azonkívül már régóta hadilábon állt a családfővel; a középső fiú kicsapongó életet élt, s még a felesége családjánál se nagyon látták.

A kert két-három év múltán még inkább elvadult. A tó tükrén hínár himbálódzott. A zöld ültetvények között kiszáradt fák tűntek fel. Időközben egy forró, száraz nyári napon az öreg meghalt gutaütésben. Úgy öt nappal ezt megelőzően, amikor az öreg gyümölcspálinkáját itta a „Szív megtisztulásának pagodájában”, a tó túlsó partján megjelent egy talpig fehérbe öltözött úr – legalábbis így rémlett neki fényes nappal. A következő évben késő ősszel a középső fiú az őt örökbe fogadó rokonok pénzével megszökött egy teaházban szolgáló cselédlánnyal. Ősszel pedig a felesége egy koraszülött fiúgyermeket hozott a világra.

Apja halála után a legidősebb fiú átköltözött anyjával a főépületbe. A felszabaduló szárnyépületet a helyi iskola igazgatója foglalta el. Az igazgató híve volt Fukudzava Júkicsi utilitarista elméletének, s ezért rábeszélte a legidősebb fiút, hogy ültessenek a kertbe gyümölcsfákat. Attól kezdve tavasszal a kertben – a megszokott fűzfák és fenyőfák között – virágzó datolyaszilva, őszi- és sár-

gabarackfák tarkállottak. Amint sétálgattak az új gyümölcsöskertben, az iskolaigazgató néha így szólt a legidősebb fiúhoz: „Nézze, itt igazán lehet a virágokban is gyönyörködni... Egy csapásra két legyet...” De a mesterséges dombok, a tó, a filagóriák ettől még szájalmasabb látványt nyújtottak. A természetes pusztuláshoz hozzájárult még – ahogy mondani szokás – az emberkéz által végbevitt pusztítás.

Ősszel a tó mögötti hegyen hosszú idő után ismét tűzvész pusztított. Attól kezdve a tóba zuhanó vízesések teljesen kiszáradtak, s nyomban ezt követően, amint lehullott az első hó, megbetegedett a családfő. Mint az orvos mondta: kezdődő tüdőbaj, vagy ahogy most emlegetik, tuberkulózis. A beteg hol feküdt, hol felkelt, és egyre ingerlékenyebb lett. Odáig fajult a dolog, hogy egyszer, amikor szörnyen összevitakozott az öccsével, aki újév alkalmával köszöntem jött, hozzávágt a kézmelegítőt. Attól kezdve a legfiatalabb fiú többé nem jött haza, sőt akkor sem jött el, mikor a bátyja meghalt. A bátyja még körülbelül egy évig élt, felesége figyelmes gondoskodással vette körül, míg el nem hunyt az ágy fölé akasztott szúnyogháló alatt. „Brekegnek a békák... Mi van Szeigecuval?” – ezek voltak utolsó szavai. De Szeigecu, mintha megunt volna a környéket, már réges-régen nem mutatkozott, még alamizsnáért sem jött.

Miután megemlékeztek a legidősebb fiú halálának évfordulójáról, a legkisebb fiú feleségül vette gazdája leányát. Kihasnálták az alkalmat, hogy az általános iskola igazgatóját, aki addig a szárnyépületet bérelte, áthelyezték, fiatal feleségével odaköltözött. A szárnyépületbe fekete, lakkozott szekrényeket raktak, a szobát rózsaszínű és fehér vattacsomókkal díszítették... Ekkor azonban a főépületben megbetegedett az elhunyt legidősebb fiú felesége. Ugyanaz volt a betegsége, mint a férjének. Egyetlen gyermekük, az apa nélkül maradt Renicsi most, mióta anyja vért köpött, mindig nagyanyjánál aludt. A nagyanya elalvás előtt feltétlenül átkötötte a fejét törülközővel. Mindazonáltal az ótvar szagára késő éjjel odalopóztak hozzá a patkányok. Előfordult, hogy megfélekedzett a törülközőről, s akkor persze a patkányok a fejét harapdálták. Az év vége felé a megboldogult legidősebb fiú felesége is csendesen elhunyt, mint ahogy a mécses kialszik. A temetést követő napon az erős hóesés következtében összeomlott a hegy lábánál álló filagória, a „Berepülő kócsag kunyhója”.

Mire újra beköszöntött a tavasz, az egész kert zöldellő bozóttá változott, ahonnan csupán a „Szív megtisztulásának pagodája” emelkedett ki nádfedelével a zavaros vizű tó partján.

A folytatás

Egyszer egy borús nap alkonyán, tíz évvel szökése után visszatért az apai házba a középső fiú. Noha apai háznak nevezték, valójában a legkisebb fiú háza volt. A legkisebb fiú úgy fogadta a tékozló testvért, mintha mi sem történt volna: minden különösebb elégedetlenség s minden különösebb öröm nélkül.

Attól kezdve a középső fiú a főépületben, a „Buddha szobájában” végignyújtózta a padlón nemi betegségtől fertőzött testét, és szótlánul, mozdulatlanul figyelte a tűzhely lángját. Ebben a szobában a szent szekrényben ott állt elhunyt apja és legidősebb fivére névtáblája. Becsukta a szekrény kis ajtaját, hogy ne lássa ezeket a névtáblákat Magától értetődik, hogy anyjával, öccsével és annak feleségével is alig látták egymást – kivéve, hogy naponta háromszor találkoztak a közös étkezésnél. Csupán a kis árva, Renicsi ment be néha hozzá a szobába játszani. Hegyeket, hajókat rajzolt a palatáblára a kisfiúnak. Néha bizonytalan kézzel egy dalocska zavaros töredékeit vázolta fel a papírra: „Virágoznak a Mukodzsimán a cseresznyefák. / Gyere ki, nővérekém, gyere ki, húgocskám...”

Aztán megint beköszöntött a tavasz. A kertben, a buján tenyésző bokrok és fák között gyéren virágoztak az őszi-és sárgabarackfák. A bágyadtan csillogó tóban a „Szív megtisztulásának pagódája” tükröződött. De a középső fiú most is csak üldögélt magányosan a szobájában, s nagyrészt még nappal is szundikált. Egyszer azonban samiszen gyenge hangja ért a füléhez. És valaki szaggatott hangon énekelni kezdett: „Ez akkor történt... / A szuvai csatában/ Macumotóknak / Josie fejedelme / Állt vára ágyúinál...” Felemelte a fejét, noha továbbra is fekvé maradt: az ének – kétségkívül az anyja énekel az ebédlőben – folytatódott. „Pompás ruhája/ Napfény aranya villan/ Délcég léptekkel/ Az ellenséghez siet/ A dicső harcos és hős.” Az anyja mindig az Ocu képeiről szóló tréfás dalokat énekelte, nyilván az unokájának. De ez egy húsz-harminc évvel azelőtti divatos dalocska volt, amelyet a férje – a durva külsejű öregember – egy előkelő gésától tanult. „A golyó süvít/ Mellét, ó, jaj, átüti /El nem kerül / Élete, jaj, megszakad / A Tojo hídja mellett./ Ha elesett is/ Neve majd mindörökké /köztünk...” Fia szeme csodálkozva csillogott régóta nem borotvált arcában.

Két-három nap múlva a legfiatalabb testvér észrevette, hogy a középső fiú a földet ássa az aca-lapuvál benőtt mesterséges domb mellett. Fulladozva, ügyetlenül lendítette a csákányt. Erőfeszítésében, amely első látásra nevetségesnek tűnt fel, elszántság érződött. „Bátyám, mit csinál?” – kiáltotta oda neki a legfiatalabb testvér, és hátulról odament hozzá; fogai között cigarettát tartott. „Én? – A középső fiú zavartan nézett rá. – Egy csatornát akarok itt átvezetni.” „Egy csatornát átvezetni? De hát minek?” „Azt akarom, hogy olyan legyen a kert, mint azelőtt volt.” A legfiatalabb testvér elmosolyodott, és nem kérdezősködött tovább.

A középső testvér mindennap szorgalmasan csákányozta a csatornát. De a betegségtől legyengült szervezetnek ez nem is volt olyan könnyű munka. Gyorsan elfáradt. A szokatlan munkától bütykös lett a keze, letöredezett a körme, az egész teste sajgott. Néha eldobta a csákányt, és halottként rogyott a földre. Körülötte a kertet elborító párában nedvességet leheltek a virágok és a fiatal hajtások. Pihent néhány percet, aztán felkelt, és tántorogva, makacsul újra munkához látott.

Teltek a napok, a kertben azonban nem látszott jelentősebb változás. A tóban most is sűrűn zöldellt a hínár, a fák és bokrok között elszáradt ágak meredeztek. Miután a gyümölcsfák is elvirágoztak, a kert még elvadultabbnak látszott, mint azelőtt. Ráadásul a házban senki nem rokonszenvezett a középső testvér vállalkozásával. A legkisebb testvér, akit a nyereszkes szelleme szállt meg, a

rizs és a selyemhernyógubó áraival volt elfoglalva. Felesége női utálatot érzett sógora betegsége iránt. Az anyja... az anyja félt, hogy ez a földtúrás megárt az egészségének. A középső testvér azonban az emberek és a természet ellenére lassú, makacs munkával mégiscsak átalakította a kertet.

Egy reggel, mikor az eső után kiment, látta, hogy Renicsi kövecskékkel rakja ki a csatorna szélét, ahonnan a víz fölé lógtak az acsalapu levelei. „Bácsika! – Renicsi vidáman nézett rá. – Segíteni fogok magának.” „Jól van, segíts!” A középső fiú válaszul derűsen rámosolygott. Attól kezdve Renicsi el nem vált a nagybátyjától, lelkesen segített neki. Az pedig, amikor leült a fák árnyékába, hogy kifújja magát, unokaöccse szórakoztatására különböző érdekes dolgokról mesélt: a tengerről, Tokióról, a vasútról. Renicsi zöld szilvát rágcsált, és elbűvölten hallgatta.

Ebben az évben az „esős évszakban” kevés eső esett. Ők – a rokkant öreg és a kisgyerek – nem törődtek sem a perzselő napsugarakkal, sem a zöld növények párájával, ásták a tavat, vágták ki a fákat, egyre nagyobb területet vontak munka alá. De, ha a külső akadályokat valahogyan le is küzdötték, a lényegi akadályokon nem tudtak úrrá lenni. A középső fivér csupán homályosan, mintegy álomban tudta maga elé képzelni a régi kertet. Hogyan helyezkedtek el a fák, hogyan húzódtak az ösvények – mihelyt próbálta fölidézni, minden összefolyt emlékezetében. Néha a munka kellős közepén hirtelen rátámaszkodott a csákányra, és szórakozottan tekingetett körül. Renicsi mindjárt ráemelte nyugtalan tekintetét. „Mi baj?” „Mi volt itt azelőtt? – mormogta magában zavartan izzadó nagybátyja. – Úgy rémlik, ez a juharfa nem volt itt.” Renicsi piszkos kis kezecskéjével a hangyákat nyomkodta agyon, segíteni nem tudott.

A lényegi akadályok nem csupán ebben jelentkeztek. Ahogy a nyár a végéhez közeledett, a középső testvér – nyilván a szakadatlan, erejét meghaladó munkától – kezdett megzavarodni. A tó egy részét, amit ő maga ásott ki, betemette földdel; ugyanoda, ahonnan kivágott egy fenyőfát, másikat ültetett – mostanában nemegyszer megtörtént vele ilyesmi. Különösen az haragította meg Renicsit, hogy a tóhoz cölöpöknek kivágta azokat a fűzfákat, amelyek közvetlenül a víz mellett nőttek. „Hiszen ezeket a fűzfákat maga ültette nemrég!” Renicsi bosszankodva nézett a nagybátyjára. „Igazán? Szörnyen feledékeny lettem!” A nagybácsi mogorván nézett a napsütötte tóra.

Mégis, mikor beköszöntött az ősz, a megnyírt bokrok és a fű olyan körvonalat adtak a kertnek, amely homályosan emlékeztetett a régire. Valójában persze össze sem lehetett hasonlítani a réggel: a „Berepülő kócsag kunyhója” többé nem volt, a vízesések sem zuhogtak a hegyről. Egyáltalán, a híres kertész által létrehozott régi választékosság szelleme szinte nyomtalanul eltűnt. De a kert mégiscsak létezett. A tó kristálytisza vizében még egyszer megcsillantak a mesterséges dombok. A fenyőfák még egyszer fenségesen kiterjesztették ágaikat a „Szív megtisztulásának pagodája” fölött. De mire helyreállították a kertet, a középső fivér ágynak dőlt. Láza felszökött, minden ízülete szaggatott. „Hiába fáradoztál!” – ismételte siránkozva az anyja, amint ült az ágyánál. De a férfi boldog volt. Persze a kertben maradtak helyek, amelyeket még nem sikerült kiigazítania. És ezen már nem lehet segíteni. De mégsem munkálkodott hiába. Elégedettnak érezte magát. A tízéves munka megtanította a sors iránti alázatra, és a sors iránti alázat mentette meg.

Ősz végén a középső fiú úgy lehelte ki a lelkét, hogy senki sem vette észre. Renicsi fedezte fel elsőként. Hangos kiáltással futott a folyosón át a szárnyépülethez. Az elhunytához rögtön összegyűlt ijedt arccal az egész család. „Nézd, mintha mosolyogna a bátyám!” – fordult a legfiatalabb fivér az anyjához. „Ó, ma nyitva van a szentély ajtaja!” – jegyezte meg a felesége, és nem nézett az elhunytára.

Nagybátyja temetése után Renicsi gyakran elüldögélt a „Szív megtisztulásának pagodájában”. Mindig szinte értetlenül nézte az őszi fákat és a vizet...

A befejezés

A kert Nakamura régi családjáé volt, akik a postaállomás melletti, előkelő utasok számára fenntartott ház intézői voltak. Tíz év sem múlt el azóta, hogy helyreállították régi formájában, s a kert újra elpusztult, ez alkalommal az egész családdal együtt. Az elpusztult kert helyén vasútállomást építettek, az állomás előtt kis étterem nyílt.

Nakamura családjából ekkorra már senki sem maradt itt. Az anya természetesen már réges-régen csatlakozott azokhoz, akik eltávoztak az árnyékvilágból. A legfiatalabb fivér tönkrement, és elutazott Oszakába.

A vonatok naponta jöttek-mentek. Az állomáson egy nagy asztal mellett ült a fiatal főnök. A könnyű szolgálatban, amikor nem volt semmi dolga, nézte a kéklő hegyeket, beszélgetett a helybeli alkalmazottakkal. Ezekben a beszélgetésekben Nakamura családjáról soha nem esett szó. És hogy azon a helyen, ahol most állnak, valaha filagóriák és mesterséges dombok voltak – arra még kevésbé gondolt bárki is.

Ekkoriban Renicsi a festőállvány mellett ült, az európai festészet műtermében, Akaszakában, Tokióban. Az üvegezett mennyezeten át beeső fény, az olajfesték szaga, az előkelő frizurát viselő modell – a műterem egész légköre távol esett a szülői háztól. De néha, mikor húzogatta az ecsetet a vásznon, lelkében felmerült egy szomorú, öreges arc. Ez az arc azt súgta mosolyogva neki, mikor a szakadatlan munkától elfáradt: „Te még gyermekként segítettél nekem. Most én segítek neked!”

Renicsi most koldusszegényen is festi a képeket. A legfiatalabb fivéről senki nem tud semmi hírt.

1922. június

Utószó

Akutagawa Ryunoszuke, a modern japán irodalom legkiemelkedőbb alakja, 1892-ben született és 1927-ben halt meg: harmincöt éves korában megmérgezte magát.

Már a középiskolában annyira kivált diáktársai közül, hogy az egyetemre felvételi vizsga nélkül került be, angolirodalom szakra. William Morrisról írt disszertációja nyomán tanszéket ajánlottak fel számára a Kyusu Egyetemen, de a külső elismerés iránt tökéletesen közömbös író nemet mondott. Írói hírnevét az 1917-ben megjelent „A Raso-kapu” alapította meg. Témáinak meglepő sokféleségét egyesek azzal magyarázták, hogy a mondanivaló Akutagawa számára másodlagos dolog, ürügy csupán; míg a legfontosabb: a bármiféle tartalmat hordozni tudó stíluskésztség fitogtatása. Igaz: ha a Heian-korból származó meséket tolmácsolja, hangja olyan fennköltén egyszerű, mint a Legenda Aurea hőseit megszólaltató Anatole France stílusa. Ha pedig kora proletariátusáról ír, úgy érezzük, hogy a munkába szegődő kis parasztlány, a félszeg siheder maga mondja el gondjait és panaszait. Rendkívüli stíluskésztsége tévesztette meg bírálóit; „stílusművészként” skatulyázták be a közömbösök, „virtuóznak” bélyegezték irigyei.

Akutagawa művészei értékének megítélésében a külföldi olvasó talán szerencsésebb helyzetben van, mint a japán, hiszen a mondatok csengése nem ringatja mámoros közönybe a lényeg iránt. Nincs fordítás, amely akár megközelítőleg vissza tudná adni a szép japán stílus szín pompáját és végtelen hajlékonyságát. Ez a nyelv egy és ugyanazon igének számtalan ragozási formáját használja aszerint, hogy a beszélő társadalmilag felette állóhoz, vele egyenrangúhoz, vagy alárendeltjéhez intézi-e szavait. Vannak kifejezések, amelyek férfiak beszédében természetesen csengenek, nők szájába adva azonban a primitívség, közönségeség légkörét idézik a japán olvasóban. Akutagawa él az anyanyelve nyújtotta minden lehetőséggel, de nem él vissza velük: a stílus tökélyét nem célnak, hanem eszköznek tartja csak.

Művészete tükröt tart olvasói elé, amelyben a korabeli japán élet ezer arca verődik vissza. Verseinek, kisregényeinek, pársoros aforizmáinak kifejezési formája azért simul – mondhatnánk alázatos és önmegtagadó – személytelenséggel a témához, hogy ne torzuljanak el a külvilág felől a tükörrre érkező sugarak; ne egyesítse nyalábbá, de ne is szórja szét őket a felfogó prizma: az író egyénisége. Mintha azt érezné kötelességének, hogy Japán múltját és jelenét, régi hercegeit és mai szegényembereit dokumentumszerűen fesse le a későbbi korok számára; egy muzeológus hűvös objektivitásával, aki nem kívánja saját tevékenységét hozzáörökíteni a tudomány számára katalogizált ásvány- vagy rovargyűjteményhez.

„A cserjésben” című, talán legszebb novellájában különös munkamódszert alkalmaz az író e tárgyilagosság biztosítására. Hívebb képet kapunk a tárgyról – gondolja –, ha különböző síkban állítjuk fel tükreinket: különböző szemszögekből fényképezzük le ugyanazt az eseményt. Szerelmi gyilkosságról szól az elbeszélés, de ez az alaptéma merőben más hangszerelést nyer aszerint, hogy a férfi vagy a nő, az áldozat vagy a gyilkos, a közömbös szemtanú vagy a gyászoló szülő közvetíti-e felénk. Így verődik vissza a végtelen világ azon a parányi tükroren, amelynek Én a neve – mondja az író –, és nem árulja el, hogy a sok verzió közül melyik az igazi.

Akutagawa minden egyes sora heves vádirat kora társadalma ellen. Életművének nincsenek pozitív hősei. Nem magasztalja fel azokat, akik szembekerülnek a társadalommal, csak megérteti velünk, hogy számkivetettségükért a gonoszság és butaság felelős. Nem tart védőbeszédet az öregasszony mellett, aki úgy szabadul meg az éhhaláltól, hogy hullák kitépdesett hajszálaiból parókat

csinál; mégis elmarasztalja a nyomort és babonát, amely erre kényszeríti. A rablót sem festi neme-
sebb lénynek, mint a felette ítélőket; megvetésünk mégis a fiatal samuráj ellen irányul, akit kapzsi-
sága annyira elvakít, hogy szinte gyilkosa kezébe adja magát. A kappák, a japán mondavilág vízila-
kó szörnyeinek leírásakor swifti és karinthy szenttelen naivitással beszél társadalmuk fonáságá-
ról; a japán olvasó eleinte fintorogva kacag, azután megdöbbenve veszi észre, hogy saját társadal-
mának bűneit ostorozzák.

A társadalmi bűnökre – a beérkezettek önelégültségére, az elnyomottak szolgálalkúságára, az
imádkozásba merülők hiszékenységére – Akutagawa nagy művészi érzékenységgel reagál, s így ta-
nít bátrabban látni, bátrabban bírálni önmagunkat.

JEGYZETEK

- [1] A legnépszerűbb japán versek egyike, Basho műve. Szó szerinti fordítása nem adja vissza a szavak csengése által keltett hangulati értéket.

*„Egy régi halastó!
Béka ugrik belé...
Víz hangja kél.”*

(A fordító)

- [2] Simazaki Tószon (1872-1943) – költő, prózaíró.
- [3] 1908 táján megjelenő folyóirat volt, melynek címe magyarul: Buddhista világ.
- [4] Akutagawa elbeszélésében Biszei – kínaiul Wei Sheng (Vej Seng) – több ezer éves legendáját idézi, amivel má példálódzott Zhuangzi (Csuang-ce) és Sima Qian (Sze-ma Csien) is. [Terebess szerk.]

TARTALOM

PÓKHÁLÓ

1

2

3

A NARANCS

A RASO-KAPU

A KAPPÁK

Előszó

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

A CSERJÉSBEN

A CSILLE

MORI TANÁR ÚR

AZ ÉNEKLŐ BORZ

BISZEI HISZÉKENYSÉGE[4]

A BORFÉREG

1.

2.

3.

4.

A KERT

A kezdet

A folytatás

A befejezés

Utószó

JEGYZETEK